

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อนำมาประกอบการศึกษาโดยแบ่งสาระสำคัญออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อน

- ก. ความหมายของเด็กเร่ร่อน
- ข. สาเหตุที่เด็กออกมาเร่ร่อน
- ค. โลกทัศน์ของเด็กเร่ร่อน
- ง. ลักษณะของเด็กเร่ร่อน
- จ. ลักษณะการเร่ร่อน
- ฉ. ที่พักอาศัยและสถานที่เร่ร่อน
- ช. การหาเลี้ยงชีพขณะเร่ร่อน
- ซ. การใช้สิ่งเสพติดของเด็กเร่ร่อน
- ฅ. เด็กเร่ร่อนกับการเผชิญเจ้าหน้าที่ตัวแทนกฎหมาย
- ญ. สรุปผลกระทบที่เด็กออกมาเร่ร่อน
- ฎ. สถานการณ์ปัจจุบันของเด็กเร่ร่อน

ตอนที่ 2 การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน

- ก. การจัดให้ความช่วยเหลือของภาครัฐบาล
- ข. การจัดให้ความช่วยเหลือของเอกชน

ตอนที่ 3 รูปแบบการวิจัย

- ก. ความหมายของรูปแบบ
- ข. หลักการวิจัยหารูปแบบ
- ค. ขั้นตอนในการหารูปแบบของการวิจัย
- ง. รูปแบบในความหมายของงานวิจัย

ตอนที่ 4 การศึกษาแบบเดลฟาย

- ก. ความหมายของการศึกษาแบบเดลฟาย
- ข. ความเป็นมาของเดลฟาย
- ค. กระบวนการของเทคนิคเดลฟาย
- ง. การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ
- จ. จำนวนผู้เชี่ยวชาญ
- ฉ. ทำไมจึงต้องใช้การศึกษาแบบเดลฟาย
- ช. จะใช้การศึกษาแบบเดลฟายเมื่อไร
- ซ. ลักษณะเด่นของการศึกษาแบบเดลฟาย
- ฅ. จุดดีของเทคนิคเดลฟาย
- ญ. ปัญหาของเทคนิคเดลฟาย

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อน

ก. ความหมายเด็กเร่ร่อน

ความหมายของเด็กเร่ร่อนได้มีผู้ห้กษาในเรื่องนี้ มีดังนี้

สายสุรี จุติกุล (2533) ให้ความหมายเด็กเร่ร่อนในแง่ลักษณะที่อยู่อาศัยและการใช้ชีวิต คือ เด็กที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับครอบครัวและเร่ร่อนตามถนนหรือสาธารณะสถาน มาจากภาษาอังกฤษ คำว่า Street Children มีความหมายกว้าง คือ

1. เด็กที่มีอาชีพอยู่บนท้องถนนรวมถึงเด็กที่ขายพวงมาลัย ดอกไม้และหนังสือพิมพ์ตามสี่แยกหรือตามถนนทั่วไป หรืออาจเข็ดกระจกรดและอื่นๆเหล่านี้ อาจมีครอบครัวหรือไม่มีครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยก็ได้
2. เด็กที่มีอาชีพอยู่ข้างถนน เด็กเหล่านี้อาจเป็นเด็กขอทาน เด็กขายหมากฝรั่ง เด็กรับจ้างขัดรองเท้าและอื่นๆ เด็กเหล่านี้อาจมีครอบครัวอยู่ด้วยหรือไม่มีครอบครัวก็ได้เช่นกัน
3. เด็กที่เร่ร่อนนอนใต้สะพาน ตามตลาด ตามหาดทราย หรือสถานที่ก่อสร้าง หรือใต้ถุนอาคารใหญ่ๆที่ไม่มีใครดูแลหรือเข้มงวด เด็กเหล่านี้อาจมีอาชีพที่แน่นอนหรือไม่มีอาชีพ และมักเป็นเด็กที่ไม่มีครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยขณะเร่ร่อน

เด็กทั้ง 3 กลุ่มนี้ บางที่แยกแยะออกจากกันโดยเด็ดขาดมิได้ เช่น บางที่เด็กข้อที่ 3 อาจมี อาชีพตามข้อที่ 1 และข้อที่ 2 ดังกล่าวข้างต้นก็ได้

วัลลภ ดังคนานุรักษ์ (2531) ให้ความหมายเด็กเร่ร่อนในแง่ของสาเหตุการเร่ร่อน คือ

1. เร่ร่อนตามวิถีชีพของครอบครัว เด็กเร่ร่อนกลุ่มนี้เปรียบเทียบกับเหมือนเหล่า “ยิปซี” จะเคลื่อนย้ายตามครอบครัวไปตามแหล่งงาน เดินขุดมากในเหล่า “กรรมกรก่อสร้าง” และ “ชาวเรือเร่” ที่ตระเวนขายแรงงานตามแหล่งก่อสร้างและรับจ้างขนส่งสินค้าล่องไปตามแม่น้ำ ซึ่งเด็กที่เป็นลูกหลานจึงต้องเร่ร่อนเร่ติดตามไปด้วย เด็กเร่ร่อนลักษณะนี้จึงเป็นเด็กที่เร่ร่อน เพราะวิถีการดำรงชีพของครอบครัวที่ต้องเคลื่อนย้ายอยู่เสมอๆ นั่นเอง
2. เร่ร่อนตามวิถีชีพของตน เด็กเร่ร่อนกลุ่มนี้เร่ร่อนเพราะปัจจัยผลักดันจากครอบครัวที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำรงอยู่ อาทิเช่น ความยากแค้นลำเค็ญภายในครอบครัวทำให้ต้องอดมื้อกินมื้อหรือครอบครัวแตกแยกหย่าร้าง แม่เลี้ยงหรือพ่อเลี้ยงโหดร้ายทุบตี กระทั่งต้องหนีออกมาเร่ร่อน

เสาวภาคย์ สุภนิตย์ (2534) ให้ความหมายเด็กเร่ร่อนในแง่การขาดที่อยู่อาศัย คือ เด็กที่ไม่มีถิ่นที่อยู่อาศัยเร่ร่อนไปตามสถานที่ต่างๆ คำไหนนอนนั้น เช่น ตลาด วัด สาธารณะ ที่พักโดยสารรถเมล์หรือแม้แต่ที่ว่างหน้าร้านค้าข้างถนนเด็กเหล่านี้ต่างมาจากสถาบันครอบครัวที่ล้มเหลวทำให้เด็กไม่ต้องการที่จะอยู่ในครอบครัว ชอบความอิสระ ออกมาแสวงหาวิถีชีวิตของตนเองโดยการดำเนินชีวิตอยู่นอกบ้าน หาอาหารและปัจจัยต่างๆ มาเลี้ยงชีพด้วยการขอทานรับจ้างทำงาน ที่ไม่แน่นอน เก็บขวด เศษกระดาษขาย เผื่อรถ ลักขโมย หรือถูกชักจูงให้เป็นเครื่องมือของผู้แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ตลอดจนการขายบริการทางเพศ

สันทนา ธรรมสโรจน์ (2531) ให้ความหมายเด็กเร่ร่อนในแง่การเร่ร่อนและพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา คือ

1. ทศนะความหมายตามตัวอักษร คือ เด็กที่ท่องเที่ยวไปเรื่อยอย่างไม่มีจุดหมาย ไม่มีที่อยู่อาศัยอยู่

เป็นหลักแหล่งแน่นอน คำไหนนอนนั้นเหมือนนกขมิ้นเหลืองอ่อน เป็นการมองจากสภาพความเป็นจริงที่เด็กเป็นอยู่และพยายามทำความเข้าใจในตัวเด็กโดยไม่ถือว่า เด็กเหล่านี้ คือ สิ่งเลวร้ายทางสังคม

2. ทักษะความหมายโดยถือเอาพฤติกรรมเป็นหลัก คือ เด็กที่ประพฤติเกะกะระราน เด็กที่ดื้อนทื่อขี้ขลาด เป็นการมองอย่างสรุปรวบรัดเหมือนกัดเขี้ยวว่า เด็กต้องเป็นสิ่งนี้ และจะติดตัวไปตลอดกาลเป็นการพิพากษาเด็กเหมือนเป็นนักโทษ

นนทินี เพ็ชฌุไพศิษฐ์ (2530) ให้ความหมายเด็กเร่ร่อนในแง่การเร่ร่อน คือ เด็กและเยาวชนที่ระเหเร่ร่อนไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งชัดเจนหรือ เทียบไปตามสถานที่ต่างๆ คำไหนนอนนั้น เช่น ตลาดสวนสาธารณะ ที่พ่อกู้โดยสารทำหน้าวัด ไม่มีจุดหมายปลายทางไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบิดามารดาหรือผู้ปกครองคนใด ดำเนินชีวิตไปด้วยตัวคนเดียวเพียงลำพัง

โดยสรุปแล้ว เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กขาดโอกาสที่จะได้รับบริการอันจำเป็นต่อพัฒนาการชีวิต ขาดการดูแลหรือไม่ได้อยู่กับครอบครัวบิดามารดา มีที่พักอาศัยไม่แน่นอน ใช้ชีวิตเป็นอิสระ การหาเลี้ยงชีพไม่แน่นอน ขาดการเรียนหนังสืออย่างต่อเนื่องหรือไม่ได้เรียนหนังสือและมีพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา เช่น ขอบทานลักขโมย ขายบริการทางเพศ เป็นต้น

ข. สาเหตุที่เด็กออกมาเร่ร่อน

สาเหตุที่เด็กออกมาเร่ร่อนนี้ให้ผู้ศึกษาไว้ ซึ่งสามารถสรุปที่สำคัญได้ 5 สาเหตุ โดยที่เด็กเร่ร่อนคนหนึ่งอาจมีสาเหตุออกมาเร่ร่อนเพียงสาเหตุเดียวหรือมากกว่าหนึ่งสาเหตุ ซึ่งมีรายละเอียดของสาเหตุที่เด็กออกมาเร่ร่อนดังต่อไปนี้

1. สาเหตุจากครอบครัว

สาเหตุหลักที่เด็กออกมาเร่ร่อน คือ สาเหตุมาจากครอบครัว (สายสุรี จุติกุล, 2533) บิดา มารดา และญาติพี่น้องไม่เข้าใจกัน เด็กขาดความรักความอบอุ่นในบ้าน สภาพแวดล้อมภายในบ้านไม่ส่งเสริมให้เด็กมีความผูกพันกับบ้านและครอบครัว การเลี้ยงดูเข้มงวดเกินไปและบิดามารดาต้องโทษหรือเสียชีวิต (นิตยา กัทสิทธิ์พันธ์, 2533) กองสงเคราะห์เด็กและบุคลลช่วยเหลือ (2530) ศึกษาพบว่า บิดามารดา หย่าร้างกันทำให้เด็กต้องไปอยู่กับผู้อื่น เช่น ญาติพี่น้อง หรือ ครอบครัวใหม่ของบิดา หรือมารดา หากครอบครัวใหม่ไม่รักและเมตตาเด็กอย่างจริงใจจะทำให้เด็กเกลียดหมกจากบ้านได้ง่ายขึ้นหรือครอบครัวที่บิดามารดาทะเลาะกันประจำจนเด็กทนไม่ไหวต้องหนีออกจากบ้านและปัญหาความไม่เข้าใจในตัวเด็ก ไม่เข้าใจธรรมชาติของเด็กในวัยต่างๆ ปล่อยปละละเลยแล้วส่งโทษเด็กรุนแรงเมื่อทำผิด (ย่างถึงใน อุ่นตา นพคุณ, 2531)

2. สาเหตุจากโรงเรียน

สาเหตุรองที่เด็กออกมาเร่ร่อน คือ สาเหตุมาจากโรงเรียน (สายสุรี จุติกุล, 2533) ทางโรงเรียนไม่ให้ความสนใจเด็กเท่าที่ควร ครูลงโทษเด็กโหดไม่ถามถึงสาเหตุ และครูตะโกนด่าเด็กต่อหน้าเพื่อนๆ ในชั้นเรียนทำให้เด็กอับอายและเพื่อนล้อเลียนปมหย่อยต่างๆ เมื่อเด็กถูกลงโทษทำให้เด็กไม่ยอมเรียนหนังสือ ขาดเรียนบ่อยๆ หลบหนีเรียนออกจากโรงเรียน ซึ่งผลักดันไปสู่การเป็นเด็กเร่ร่อน (สำภา พุงเฟื่อง, 2534) จากการศึกษาของ ม.ร.ว.สมพร สุทัศนีย์ (2531) พบว่า เด็กหนีโรงเรียน (Truancy) มี 2 ลักษณะ คือ

2.1 การหนีโรงเรียนของเด็กเล็ก เกิดจากสถานการณ์ที่บ้านทำให้เด็กเลิกโรงเรียน เพราะ

เด็กเล็กอายุประมาณ 3-6 ปี มีความคุ้นเคยกับการเอาใจจากพ่อแม่ และบุคคลรอบข้าง เด็กไม่ต้องรับผิดชอบตนเองและไม่เคยรับผิดชอบงานบรรยากาศที่บ้านมีแต่ความสะดวกสบาย ฉะนั้น เมื่อเด็กมาอยู่โรงเรียนที่ต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ เด็กไม่สามารถปรับตัวได้ จึงหนีโรงเรียน

2.2 การหนีโรงเรียนของเด็กโต เกิดจากการเรียนเป็นเหตุหรือเป็นผลจากโรงเรียน อาทิ เช่น การบ้านยากและมากเกินไป ผลการเรียนไม่ดี มีปมด้อยถูกเพื่อนล้อเลียน เยาะเย้ยดาด่าง ไม่ได้รับการยอมรับจากครูและเพื่อน ขาดการส่งเสริมให้กำลังใจจากครู และเด็กจะถูกลงโทษเมื่อทำผิดหรือไม่ทำการบ้าน

3. สาเหตุจากตัวเด็กเอง

เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากเห็น ติดเพื่อน ต้องการความรัก ความสนใจจากเพื่อนต่างเพศ รวมถึงการพลัดหลงและกลับบ้านไม่ถูก ถ้าเป็นกลุ่มวัยรุ่นหนีบ้าน เบื่อโรงเรียน กลัวการถูกลงโทษจากการกระทำผิดของตนเอง บางคนสติปัญญาต่ำและถูกชักจูง ถูกล่อลวงได้ง่าย (นิตยา กัทสิระตะพันธ์,2533) เด็กในช่วง 11-18 ปี เป็นช่วงอายุที่พบในเด็กเร่ร่อน ซึ่งเด็กในช่วงนี้ชอบอิสระ อยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากเห็นในสิ่งแปลกๆ ใหม่ ๆ และชอบอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่อายุใกล้เคียงกัน ลักษณะพื้นฐานอารมณ์เช่นนี้ ถ้าเด็กพบกับสภาพบ้านที่ไม่มีความอบอุ่นไม่มีความผูกพันในครอบครัว จึงมีส่วนทำให้เด็กตัดสินใจออกจากบ้านมาเร่ร่อนได้ง่ายขึ้น (วารุณี ภูริสินสิทธิ์,2531)

4. สาเหตุจากสังคมและเศรษฐกิจ

สังคมมีสิ่งยั่วยวนให้เด็กได้สนุกสนานเพลิดเพลินตามวิถีความเจริญสมัยใหม่ เช่น ห้างสรรพสินค้า วีดีโอเกมส์ สนุกเกอร์ สถานดิสโก้เธค โรงภาพยนตร์ สวนสนุก และสวนสาธารณะ เป็นต้น เด็กสามารถหาเงินได้ง่ายจากการขอลานในแหล่งท่องเที่ยวหรือขายบริการทางเพศโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ นอกจากนี้แล้วอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ก็ถ่ายทอดค่านิยมความฟุ้งเฟ้อให้เด็กได้ลอกเลียนพฤติกรรมอีกมากมาย (นิตยา กัทสิระตะพันธ์,2533) ประกอบกับสังคมเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศ โดยเฉพาะการซื้อขายแบบห้างสรรพสินค้า และคอมเพล็กซ์ในลักษณะศูนย์การค้าต่างๆ สินค้าที่วางขายมีมากมายล้วนแต่เป็นสินค้าฟุ่มเฟือย หรือสินค้าที่ใช้ชื่อไว้สำหรับขายตามความนิยมในหมู่คนมีเงิน ซึ่งชักนำให้เกิดความอยากใ้ออยากเป็นเจ้าของสินค้านั้นๆ จึงทำให้ค่านิยมของเด็กและเยาวชนมีชีวิตอยู่เพื่อบริโภค เด็กและเยาวชนส่วนหนึ่งต้องประกอบอาชีพที่ไม่พึงประสงค์ เพื่อจะได้เงินจับจ่ายใช้สอยและหาจ่าย ซึ่งมีสื่อมวลชนและการท่องเที่ยวเป็นตัวเร่งเร้าให้เกิดการยอมรับค่านิยมเหล่านั้นง่ายขึ้น (สายสุรี จุติกุล,2534)

5. สาเหตุจากการพัฒนาประเทศที่ไม่สมดุลย์

การย้ายถิ่นเข้าสู่เมือง แรงกดดันทางเศรษฐกิจและการขาดการเอาใจใส่ดูแลของพ่อแม่ ส่งผลกระทบต่อการหนีบ้านของเด็กเร่ร่อน ดังนั้น ภาวะการครองชีพ การละเลยต่อเด็ก ทำให้ปัญหาเด็กเร่ร่อนมีมากและรุนแรงขึ้น (สุนันทา เสียงไทย และคณะ,2531) อาชีพบางประเภทต้องเร่ร่อนไปตามสถานที่ต่างๆ ทำให้เกิดสภาพครอบครัวที่ต้องเร่ร่อนตามไปด้วย ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกที่ต้องโยกย้ายสถานที่อาศัยไปเรื่อยๆ และเหล่านี้มีผลต่อเด็กกลายเป็นเด็กเร่ร่อน (สายสุรี จุติกุล,2534) การกำหนดนโยบายพัฒนาประเทศที่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจ ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ทางเศรษฐกิจและสังคม แก่ครอบครัวมากขึ้น เป็นเงื่อนไขที่ไปส่งการเกิดเด็กเร่ร่อนอีกทอดหนึ่ง (อุณา นพคุณ,2432)

ค. โลกทัศน์ของเด็กเร่ร่อน

โลกทัศน์ของเด็กเร่ร่อนนี้ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ที่เด็กเร่ร่อน มีต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. โลกทัศน์ที่มีต่อตัวเอง (อัตมโนทัศน์)

เด็กคิดว่าตัวเองถูกมองเป็นคนในด้านลบ เช่น ชอบลักขโมย ชอบกลั่นแกล้งเพื่อน ชอบเอาแต่ใจ โมโหง่าย ชอบลงของและชอบความรุนแรง (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2533)

2. โลกทัศน์ที่มีต่อครอบครัว

เด็กเร่ร่อนขณะเร่ร่อนไม่คิดถึงบ้าน เด็กจะคิดถึงบ้านขณะที่ตนเองมีปัญหาและกำลังเผชิญกับความเดือดร้อนอยู่ มีเด็กบางรายที่อยู่สบายก็จะไปเยี่ยมสมาชิกที่บ้านบ้าง แต่เป็นเพียงช่วงระยะสั้นและเด็กเร่ร่อนแต่งเล่าเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวในทางที่ดีและไม่ดีนั้น เด็กจะเลือกสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ โดยคำนึงถึงความเดือดร้อนของตนเอง (นภมณฑล ลิขมพันธ์,2534)

3. โลกทัศน์ที่มีต่อสังคม

เด็กเร่ร่อนอยู่กับสิ่งแวดล้อม สถานเริงรมย์ แหล่งอบายมุข ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็ก เด็กรู้สึกนึกคิดว่าสังคมจะต้องให้ตามที่เขาต้องการ เช่น เวลาหิว อยากรับได้ตุ๊กตา รถเด็กเล่น และที่วิ่งเล่นเหล่านี้สังคมต้องมีให้เขา เป็นต้น และเด็กเร่ร่อนกลัวเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะผ่านชีวิตมามาก เช่น เคยลักขโมย เคยฉกชิงวิ่งราวบ้าง และหนีออกมาจากสถานสงเคราะห์ เป็นต้น เด็กรู้สึกมีความผิด มีชนกติดหลังอยู่ (อิราพร จริยาภาณุกุล,2534)

ง. ลักษณะของเด็กเร่ร่อน

ลักษณะของเด็กเร่ร่อนนี้ พิจารณาในด้านกายภาพและบุคลิกภาพ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ได้จากโครงการปฏิบัติการเรื่องเด็กเร่ร่อน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (นภมณฑล ลิขมพันธ์,2534)

1. รูปร่างลักษณะ

เด็กเร่ร่อนชายหญิงส่วนใหญ่ที่พบมีรูปร่างและสรีระทางร่างกายที่ต่างไปจากเด็กคนอื่น ๆ คือ มีความพิการทางด้านร่างกายและความเจริญเติบโต ไม่เหมาะสมกับวัย ขณะเร่ร่อนจะสกปรกมอมแมม และมีกลิ่นตัวเหม็น

2. การแต่งกาย

เด็กเล็กจะไม่สนใจเสื้อผ้า เด็กโตสนใจการแต่งตัวเพื่อความสวยงาม เด็กเร่ร่อนบางรายมีเครื่องประดับ เช่น เจาะรูหูใส่ตุ้มหูหลายอัน เป็นต้น เด็กเร่ร่อนส่วนมากมีเสื้อผ้าเพียงชุดเดียวในขณะที่เร่ร่อนทำอะไรอยู่ในชุดเดียวกันไม่ได้ซัก ไม่รักษาความสะอาดเสื้อผ้าและเด็กบางรายนอนปัสสาวะรดกางเกงมีกลิ่นเหม็นติดเสื้อผ้า

3. สุขภาพร่างกาย

เด็กเร่ร่อนมีปัญหาเกี่ยวกับโรคผิวหนังเป็นกลาก เกาต์ หิดและมีปัญหาเรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

4. บุคลิกภาพและนิสัยใจคอ

เด็กเร่ร่อนไม่จริงจังกับชีวิต ให้อารมณ์ความต้องการของตนตัดสินใจ เช่น ขณะเร่ร่อน รู้จักเพื่อนแล้วสนิทสนมกันในระยะหนึ่งก็ผ่านไป เด็กเร่ร่อนที่มีเพื่อนสนิทสนมกันมากจะสาบานต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นเพื่อนตายกัน มีทุกขร่วมทุกข์ มีสุขร่วมสุขและร่วมเร่ร่อนไปด้วยกันตลอด เด็กไม่สนใจสายตาผู้อื่นที่จ้องมองอย่างมีที่ตำรังเกียจเด็ดจันท์ และไม่ยู่หระต่อคำตำว่าถ้าหากมี แต่ถ้าเด็กถูกใจหรือไว้วางใจใครเด็กจะทุ่มเทความสุขที่ตนมีให้อย่างเต็มที่ หากผิดหวังก็จะแสดงความก้าวร้าวออกมาในลักษณะทำร้ายร่างกายตนเองหรือผู้อื่น

จ. ลักษณะการเร่ร่อน

ลักษณะการเร่ร่อนนี้เป็นลักษณะที่เด็กเดินทางย้ายไปสถานที่ต่างๆมีดังต่อไปนี้ (นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม,2534)

1. ด้วยเท้า

เด็กเร่ร่อนเดินทางด้วยเท้า เด็กบางรายมีรองเท้าสวมและบางรายไม่มีที่พบเสมอ คือ เด็กใส่รองเท้าฟองน้ำ

2. ด้วยยานพาหนะ

เด็กเร่ร่อนจะขึ้นรถรับจ้างประจำทาง เด็กบางรายขึ้นรถไฟและเด็กบางรายโบกรถที่กำลังแล่นอยู่บนท้องถนน โดยมากแล้วรถที่จอดรับเด็กจะเป็นรถบรรทุก ถ้าเป็นรถที่จอดอยู่เด็กเข้าไปยกมือไหว้ขอโดยสารไปด้วย

จ. ที่พักอาศัยและสถานที่เร่ร่อน

ในระหว่างที่เด็กเร่ร่อนจะพักอาศัยอยู่แล้วแต่โอกาส ซึ่งจะพบตั้งแต่สถานที่ที่ยู่ยากลำบากจนถึงสถานที่สะดวกสบาย ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ,2534)

1. สาธารณะสมบัติ

เด็กเร่ร่อนจะอาศัยที่สาธารณะหลบฝน หลับนอน เช่น ตามสวนหย่อมสถานที่พักผ่อนของคนในเมือง ได้สะพานทั่วไปและที่ต่างๆ ซึ่งไม่ไกลจากตลาดและแหล่งชุมชน

2. เอกชนห้องเช่า

ผู้ที่ได้ผลประโยชน์จากเด็กจะออกค่าใช้จ่ายที่พักให้ทุกอย่างตั้งแต่ห้องเช่าที่มีเครื่องอำนวยความสะดวก มีแอร์ ที่นอนนุ่มๆ ตู้เย็น โทรทัศน์ ทีวีไอและชุดเครื่องเล่นวิทยุเทป จนถึงห้องเช่าที่เก่าและทรุดโทรม

3. สถานที่เร่ร่อน

เด็กเร่ร่อนพบเพื่อนขณะเร่ร่อนชักชวนกันไปสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดต่างๆที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาตินานาชาติ เด็กขอทานและเสนอขายบริการต่างๆ สถานที่ที่เป็นจุดรวมของเด็กเร่ร่อนเป็นสถานที่ไม่ไกลจากชุมชนสามารถไปมาได้สะดวก อาทิ เขตกรุงเทพมหานครที่บริเวณสนามหลวง หมอชิต อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ห้างสรรพสินค้าทั่วไป สะพานพุทธ สะพานปลาและสะพานลอยเดินข้ามถนนตามแหล่งชุมชน และเขตจังหวัดชลบุรี คือ พัทยาใต้ตามบาร์ต่างๆ ศาลเจ้าแม่ทับทิมใกล้บาร์ไฮด์เร็น ชายหาดจอมเทียนและสถานที่เล่น

สนุกเกอร์ทั่วไปที่ไม่ห้ามเด็กเข้าเล่น และแหล่งที่มีนักท่องเที่ยว ตลาด ห้างสรรพสินค้าในตัวเมืองจังหวัดต่างๆ ในประเทศ

ช. การหาเลี้ยงชีพของเด็กเร่ร่อน

การหาเลี้ยงชีพของเด็กขณะเร่ร่อน คือ เด็กเร่ร่อนทำได้ทุกอาชีพที่ไม่ต้องใช้เทคนิค ความรู้ ความชำนาญและความสามารถสูง อาชีพที่เด็กทำจะขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม การชักชวน ความหิวและความต้องการ ร่วมกับโอกาสต่างๆที่เอื้ออำนวย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (โครงการปฏิบัติการเรื่องเด็กเร่ร่อน,2534)

1. รับจ้างทำงาน เด็กเร่ร่อนแรกๆออกจากบ้านก็เพื่อรับทำงาน โดยทั่วไปแล้วเด็กจะได้งานยกแบกหาม กรรมกรก่อสร้าง ล้างถ้วยชามตามร้านอาหารข้างถนนและเป็นลูกมือร้านค้าเล็กๆ ที่ซ่อมรถยนต์และรถจักรยานยนต์ เป็นต้น ค่าตอบแทนที่เด็กได้ขึ้นอยู่กับนายจ้าง

2. ขอดทาน เด็กเร่ร่อนจะนั่งขอดทานบ้างก็เดินยกมือไหว้ขอดทานตามตลาดและแหล่งชุมชนของจังหวัดต่างๆ โดยเฉพาะในสถานที่ที่มีนักท่องเที่ยว เด็กเร่ร่อนบางรายแกล้งนอนหลับขอดทานมีกระป๋องวางอยู่ข้างๆ สำหรับให้ผู้เดินทางผ่านไปมาใส่เงิน บางครั้งเด็กก็หลับจริงๆ

3. ขโมย เด็กพร้อมที่จะหยิบฉวย ัจฉริยะ หากมีโอกาส แม้แต่เด็กเร่ร่อนด้วยกันก็ต้องระวังสิ่งของที่ตนมีอาจหายได้

4. เก็บอาหารตามขยะกิน เด็กเร่ร่อนที่ไม่มีใครอุปการะจะหาเศษอาหารที่ทิ้งอยู่ตามกองขยะกินเท่าที่กินได้ ซึ่งอยู่ตามข้างถนนทั่วไป

5. เก็บขยะขาย เด็กเร่ร่อนไปพบผู้ใหญ่ที่พักอาศัยอยู่ตามที่สาธารณะมีอาชีพเก็บขยะตาม ข้างถนน ขยาย เด็กและผู้ใหญ่จะพูดคุยทักทายกันแล้วชักชวนกันเก็บกล่องกระดาษแข็งและอ่อน ขวดแก้ว พลาสติก และเศษเหล็ก ขายในแต่ละวัน

6. ขายบริการ เด็กเร่ร่อนกลุ่มนี้พบได้ตามตัวเมืองที่มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และมีสถานเริงรมย์ต่างๆ เด็กขายบริการชั่วคราว เป็นคนเสิร์ฟอาหารในร้านอาหารเล็กๆข้างทางและบับนวดให้แขกต่างชาติที่อยู่ตามชายหาดทะเลและแขกที่เข้ารับบริการตามบาร์เบียร์หรือในสถานเริงรมย์ต่างๆ ที่ไม่ห้ามเด็กเข้า

7. ขายบริการทางเพศ เด็กเร่ร่อนชายหญิงขายบริการทางเพศในบาร์มีแม่เล้าพ่อเล้าคอยดูแลและเชียร์แขกชาวต่างชาติให้เด็ก ผลประโยชน์ที่ได้เป็นเงินซึ่งเด็กจะได้ส่วนแบ่งส่วนหนึ่ง เด็กให้บริการทางเพศ คือ สำเร็จความใคร่ด้วยมือ ใช้ปากสำเร็จความใคร่และมีเพศสัมพันธ์ทางเพศและทวารหนัก เด็กเร่ร่อนอีกจำนวนหนึ่งตามที่สาธารณะจุดรวมพักผ่อนในจังหวัดต่างๆขายบริการทางเพศอย่างอิสระให้กับผู้ที่ต้องการใช้บริการทางเพศ

8. ขายของ ผู้จ้างเด็กขายของให้ที่พักกินอยู่พร้อม ในแต่ละวันพาเด็กขึ้นรถไปส่งลงตามจุดต่างๆ เด็กมีภาชนะใส่หามาครึ่ง ข้าวเกรียบกึ่ง ลูกอมและขนมขบเคี้ยวต่างๆ โดยแต่ละจุดมีคนควบคุมคอยเก็บเงินและเพิ่มของให้ขาย เด็กบางรายขายของชนิดเดียวใช้มือถือขาย ถ้าของหมดจะไปรับจากคนควบคุมใหม่ พอได้เวลากลับที่พักก็จะมีรถมารับแต่ละจุด ซึ่งวันเวลาและสถานที่เด็กจะหมุนเวียนกันไปไม่แน่นอน แต่ถ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเด็กขายของประมาณ 21.00 น. ถึง 23.00 น. จึงจะกลับที่พัก

9. เพื่อนเลี้ยง เด็กเร่ร่อนต้องการมีเพื่อนร่วมเดินทางร่วมคิด เป็นกำลังใจแก่กันและเป็นคนคอยกระตุ้นในการผจญภัยเร่ร่อนต่อไป เด็กเร่ร่อนที่เร่ร่อนเก่าที่อื่นมาใหม่ที่นั่นจะเป็นเพื่อนกัน จะคอยให้ความช่วยเหลือเรื่องกินอยู่หลับนอน และช่องทางหาเลี้ยงชีพให้ไปไหนมาไหนด้วยกันและแบ่งกันใช้แบ่งกันกิน

10. ผู้อุปการะ เด็กที่เร่ร่อนออกจากบ้านแล้วมีผู้อุปการะจะคอยดูแล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการหาผลประโยชน์กับเด็กอย่างเอารัดเอาเปรียบ เช่น ให้อาศัยทำงาน เป็นต้น ที่พบมากผู้อุปการะจะชักชวน จูงใจให้เด็กขายบริการต่างๆ ซึ่งรวมขายบริการทางเพศด้วยและผู้อุปการะอีกลักษณะหนึ่ง คือ ในรูปแบบของสถาน-สงเคราะห์

11. ความบันเทิงและการเล่น เด็กเร่ร่อนเป็นเด็กที่ชอบความสนุกสนานและการบันเทิง อาทิเช่น เด็กเร่ร่อนตามแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะเข้าสไน้เกอร์ จักรยานและเซารมมเตอร์ไซด์ขับเล่น เป็นต้น บางครั้งการเล่นและการบันเทิงก็สามารถนำมาซึ่งรายได้ เช่น เล่นสไน้เกอร์พนัน นั่งดูทะเลสมิวพร้อมกับขายบริการต่างๆ และอาจมีกิจกรรมอื่นๆต่อไป

ซ. การใช้สิ่งเสพติดของเด็กเร่ร่อน

เนื่องจากสถานที่ต่างๆ ที่เด็กเร่ร่อนใช้ชีวิตอยู่มีสิ่งเสพติดที่หาได้ง่ายและมีการชักชวนระหว่างเพื่อนให้ลองใช้สิ่งเสพติดเหล่านี้ ซึ่งเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับเด็กเร่ร่อน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (โครงการปฏิบัติการเรื่องเด็กเร่ร่อน, 2534)

1. ชนิดสิ่งเสพติด เด็กเร่ร่อนใช้สิ่งเสพติด มีดังนี้

- 1.1 สารระเหย คือ ทินเนอร์ แลคเกอร์ กาว 3 เค
- 1.2 ยา คือ เหล้าแห้ง ยาเม็ดโคบาน ยานอนหลับ ยาม้า ยาแก้ปวดเป็นผงบรรจุใส่ซอง
- 1.3 กัญชาและบุหรี่
- 1.4 ฝิ่นและผงขาว (เฮโรอีน)
- 1.5 สุรา

2. แหล่งที่มาของสิ่งเสพติด สิ่งเสพติดดังกล่าว มีตามร้านค้าขายของชำ ร้านซ่อมปะยางรถและสถานเริงรมย์ต่างๆ ที่มีไว้บริการลูกค้า เด็กเร่ร่อนบางรายเป็นสายในการซื้อขายสิ่งเสพติดเหล่านี้ ซึ่งผู้ที่ค้าสิ่งเสพติดคอยสนับสนุนให้เสพ

3. วิธีได้สิ่งเสพติด เด็กเร่ร่อนทำทุกวิถีทาง เช่น ลักขโมย ฉกชิงวิ่งราว เป็นต้น เพื่อให้มีเงินไปซื้อเสพติด สิ่งเสพติด เด็กเร่ร่อนบางรายให้คนที่มียาเสพติดทุกอย่างที่มีค่าตอบแทนทั้งที่เป็นเงินและสิ่งเสพติดที่ต้องการ

4. วิธีเสพสิ่งเสพติด เด็กเร่ร่อนในแต่ละท้องถิ่นจะมีวิธีที่ต่างกันออกไป ที่พบส่วนใหญ่มีดังนี้

- 4.1 ทินเนอร์ แลคเกอร์และกาว 3 เค

เป็นสารระเหยที่หาซื้อได้ง่ายเด็กเร่ร่อนนิยมใช้สิ่งเสพติดชนิดนี้มาก มีวิธีเสพลักษณะคล้ายกัน คือ เเท่น้ำทินเนอร์ แลคเกอร์ และกาว 3 เค ลงในผ้ามีอ ใส่ถุงพลาสติก หรือใส่ก้อนสำลีเล็กๆ หรือใส่กระดาษชำระแผ่น 2 ถึง 3 แผ่น ซยำเป็นก้อนและ ใส่เศษผ้าชิ้นเล็กๆ แล้วสูดดมอย่างเมามันหากต้องการการให้ระเหยเร็ว เด็กใช้มืออุดสารระเหยไปมาทำให้สูดดมได้กลิ่นมาก

- 4.2 เหล้าแห้ง ยาเม็ดโคบาน ยานอนหลับและยาม้า

เด็กเร่ร่อนใช้กิน บางครั้งกินโดยไม่ต้องตีมน้ำตาม คือ รอให้น้ำลายตนเองมีมากแล้วกลืน และยาแก้ปวดเป็นผงชนิดของใช้เสพแทนผงขาว โดยเด็กใช้กินและผสมกับบุหรี่ปู

4.3 กัญชาและบุหรี่

เด็กเร่ร่อนจะหันชอบผสมกับบุหรี่ มวนกระดาษสูบ และใช้บังกัญชาที่ทำขึ้นเอง ซึ่งเป็น บ้องไม้ไผ่และเป็นภาชนะพลาสติกมีรูพอเหมาะประกอบเป็นที่สูบหรือซื้อของชาวเขาที่มีขายตามแหล่ง ท้องเที่ยวทั่วไป

4.4 ฝิ่นและผงขาว (เฮโรอีน)

เด็กเร่ร่อนมีวิถีเสพเหมือนทั่วไปทั้งฉีดและผสมบุหรี่สูบ แต่ต่างกันที่เด็กตามแหล่งท้อง- เทียวชายทะเลใช้ผงขาวใส่ลงในกระบอกฉีดยาแล้วใช้ปลายเข็มฉีดยาแทงเข้าเส้นเลือดคูดเลือดเข้ากระบอกให้ เลือดผสมกับผงขาวเขย่าให้เข้ากันแล้วฉีดเข้าเส้นเลือดตนเองอีกที

4.5 สุรา

เด็กใช้ดื่ม โดยที่ผสมกับน้ำโซดา น้ำอัดลม ตลอดจนไม่ผสมอะไรเลย

ฅ. เด็กเร่ร่อนกับการเผชิญหน้าที่ตัวแทนกฎหมาย

เนื่องจากว่าตำรวจมีหน้าที่ปฏิบัติงานตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 132 และกฎกระทรวง ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2515 ซึ่งจะต้องมีการเผชิญหน้ากับระหว่างตำรวจกับเด็กเร่ร่อนบนท้องถนน ในกรณีเช่นนี้เด็กเร่ร่อนจะ ต้องพยายามเอาตัวรอดด้วยวิธีต่างๆ ดังต่อไปนี้ (นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2534)

1. การหลบและหนี เด็กเห็นเจ้าหน้าที่ตำรวจและเห็นเพื่อนกำลังมีเจ้าหน้าที่ตำรวจไล่จับหรือถูก ควบคุมเด็กเร่ร่อนที่เห็นก็จะหลบหาที่ซ่อนและหนีไปจากเหตุการณ์
2. การเฉย เด็กจะทำตัวเฉยๆ ทำไม่รู้เรื่องหรือไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อแสดงว่าเขาไม่เกี่ยวข้อง ด้วยและพร้อมกันนี้เด็กก็จะหนีห่างออกไปไม่เข้าไปยุ่งด้วย
3. การบอกต่อ เด็กเร่ร่อนบอกให้เพื่อนทราบต่อๆ กันไปว่าใครบ้างเป็นตำรวจท้องที่หรือเป็นสาย ให้ตำรวจ และคนนั้นชอบทำกับเด็กอย่างนี้ เด็กจำคนๆ นั้นไว้และไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย
4. การแยกตัวออกจากกลุ่ม เด็กเร่ร่อนบางคนแยกตัวออกจากกลุ่มเมื่อเห็นว่าสถานการณ์ไม่ดี ซึ่ง ถ้าอยู่กับกลุ่มจะได้รับความเดือดร้อน เด็กจะเอาตัวรอดไว้ก่อน
5. การโกหกและสร้างเรื่องเท็จ เรื่องโกหกในกลุ่มเพื่อนของเด็กเร่ร่อนจะเป็นเรื่องตื่นเต้นเร้าใจ และสนุกสนาน ส่วนการโกหกเมื่อเด็กถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับและถูกซักถาม เด็กจะสร้างเรื่องเท็จเกี่ยวกับตนเอง ให้เป็นที่น่าสงสัย น่าเห็นอกเห็นใจ ซึ่งทำให้ผู้ฟังคล้อยตามอยากช่วยเหลือหรือปล่อยไป

ฉ. สรุปผลกระทบที่เด็กออกมาเร่ร่อน

จากสภาพความเป็นอยู่ตามที่กล่าวมาแล้วมีผลกระทบหลายด้านด้วยกันผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบที่มีต่อตัวเด็กเอง เด็กเร่ร่อนขาดบิดามารดาและผู้ปกครองดูแลเอาใจใส่ทำให้เด็ก ขาดที่พึ่งพิง ขาดการเอาใจใส่ในเรื่องปัจจัยสี่ คือ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เด็กเร่ร่อน ไปตามยถากรรมไม่มีใครคอยดูแลเอาใจใส่ หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ได้พยายามเข้าช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนเหล่านี้ ทั้งรูปแบบจับเข้ารับการสงเคราะห์และรูปแบบบ้านเปิด ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป แต่ก็เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะ หน้าเท่านั้น การตอบสนองความต้องการของเด็กเร่ร่อนในด้านปัจจัยสี่เป็นช่วงระยะหนึ่ง เมื่อเด็กมีกำลังหรือ แรงใจและกายเด็กจะเข้าสู่การเป็นเด็กเร่ร่อนต่อไปอีกอย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งสามารถอธิบายเป็นข้อๆ ดังนี้

1.1 ด้านสุขภาพกาย

เด็กเร่ร่อน มีสุขภาพ ร่างการผอมและอืดโรย ตามผิวหนังเป็นกลาก เกื้อน หิดและมีกลิ่นเหม็นตามตัว ซึ่งจากการศึกษาของ ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ (2534) ก็พบว่า เด็กที่ออกมาเร่ร่อนมีปัญหาทางโรคผิวหนังและเป็นโรคขาดอาหาร

1.2 ด้านสุขภาพจิต

เด็กเร่ร่อนมีพฤติกรรมให้บริการทางเพศขณะเยาว์วัย ทั้งต่างเพศและรักร่วมเพศ เพื่อต้องการสิ่งแลกเปลี่ยนที่เป็นเงินและสิ่งของโดยความเต็มใจหรือไม่ก็ตามการกระทำดังกล่าวส่งผลทางด้านจิตใจ ทำให้เด็กมีความผิดปกติทางจิต และการใช้ชีวิตของเด็กเร่ร่อนก็ส่งผลทางจิตใจที่มีแนวโน้มไปถึงการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งจากการศึกษาของ นนทินี เพ็ชฌุไพศิษฐ์ (2530) พบว่า เด็กเร่ร่อนขาดที่พึ่งพิงทางจิตใจขาดความรักและความอบอุ่นและจากการศึกษาของ ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ (2534) พบว่าเด็กที่ออกมาเร่ร่อนมีสุขภาพเสื่อมโทรมและมีความผิดปกติทางจิต

1.3 ด้านการศึกษา

ขณะเร่ร่อนเด็กหมดสถานภาพเป็นนักเรียนไม่มีใครคอยอบรมสั่งสอนทั้งที่เป็น การเรียนการสอนในชั้นเรียนและนอกโรงเรียน เด็กจะเรียนรู้เองจากสิ่งแวดล้อมที่เด็กเร่ร่อนแต่ละคนอยู่ใน ช่วงเวลาหนึ่งๆ เท่านั้น สิ่งต่างๆ ที่เด็กเร่ร่อนเรียนรู้จะสะสมเป็นประสบการณ์ที่ดีและไม่ดี ซึ่งจะส่งผลต่อการ เป็นผู้ใหญ่ในอนาคต แต่ก็มียเด็กเร่ร่อนบางส่วนที่ได้รับการเรียนรู้ทางการศึกษาที่ยังมีรูปแบบที่ไม่ชัดเจน จากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ซึ่งจะกล่าวต่อไป โดยที่เด็กเร่ร่อนเหล่านี้จะได้รับการศึกษาในขณะที่เร่ร่อนซึ่ง จัดเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน เช่น ครูข้างถนน เป็นต้น จากการศึกษาของ ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ (2534) พบว่าเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการพัฒนาทางการศึกษา

1.4 ด้านการฝึกฝนประกอบอาชีพ

เด็กเร่ร่อนใช้ชีวิตขณะเร่ร่อนถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ใหญ่และถูกมิถจอาชีพใช้ทำงานทั้ง ที่เด็กสมัครใจและถูกบังคับก็ตาม เด็กได้รับการเรียนรู้ทักษะและความถนัดจากการปฏิบัติและฝึกฝนสร้างสม เป็นประสบการณ์ อาทิเช่น จัดแะะลักขโมย และฉกชิงวิ่งราว เป็นต้น จากการศึกษาของ ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ (2534) พบว่าเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการฝึกฝน ในการเตรียมตัวประกอบอาชีพที่ดี

1.5 ด้านการอบรมทางจริยธรรม

เป็นการยากที่เด็กจะได้รับการอบรมทางจริยธรรม คือ การใช้ชีวิตและประสบการณ์ต่างๆ ที่ เด็กมีทำให้เด็กมีลักษณะนิสัยหยาบกระด้าง ก้าวร้าว ซึ่งส่งผลถึงเมื่อเด็กเหล่านี้โตขึ้นเป็นผู้ใหญ่จะเป็นบุคคลที่ สร้างปัญหาความวุ่นวายและเดือดร้อนของสังคม จากการศึกษาของ ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ (2534) พบว่า เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการอบรมทางจริยธรรม ทำให้เด็กมีจิตใจหยาบกระด้างและสร้างปัญหาอย่าง ต่อเนื่องเป็นลูกโซ่

1.6 ด้านความประพฤติ

เด็กเร่ร่อนอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ต้องเผชิญกับความหิว ความอดอยากขาดที่พึ่งพิง ทั้ง ทางกายและทางใจ และต้องเผชิญกับการถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ใหญ่ เด็กต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดทั้งที่ เป็นเรื่องปากเรื่องท้องและการถูกรังแกกลั่นแกล้งจากผู้ใหญ่ จากการศึกษา ของ วัลลภ ตั้งคณาธุรักษ์ (2531)

พบว่าเด็กเป็นเครื่องมือของกลุ่มมิจฉาชีพ ก่อความวุ่นวายในสังคม และเสพสิ่งเสพติด เป็นต้น เพราะเด็กเร่ร่อนต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ เด็กที่อดมื้อกินมื้อหรืออาจไม่ได้รับประทานอาหารทั้งวันและเด็กถูกระทำซ้ำให้ชินชากับการจับกุมขังเหล่านี้ ซึ่งหนุ่นทำให้เด็กใช้ความรุนแรงโดยขาดการยั้งคิดได้ง่าย

2. ผลกระทบต่อครอบครัว เมื่เด็กอยู่ในความควบคุมหรือดูแลของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ของกรมประชาสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ที่ตั้งพยายามติดต่อบิดามารดาหรือครอบครัวเด็กให้รับผิชอบเด็ก ซึ่งมีผลกระทบทำให้สมาชิกในครอบครัวเกิดการทะเลาะวิวาทกันได้หรือนำไปสู่ครอบครัวแตกแยก โดยเฉพาะครอบครัวเด็กที่บิดามารดาแต่งงานใหม่แล้ว

3. ผลกระทบต่อสังคม เด็กเร่ร่อนที่ใช้ชีวิตไปตามถนน อาศัยหลับนอนตามที่สาธารณะ ตามชอกมุมตึกและหาเลี้ยงชีพในลักษณะต่างๆ เช่น ขอดทาน จกชิงวิ่งราว ขายบริการทางเพศ ลักขโมยและเสพสิ่งเสพติด เป็นต้น ซึ่งมีผลกระทบทำให้ประชาชนรอบข้างวุ่นวายและเดือดร้อน

4. ผลกระทบต่อประเทศ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชนต้องเสียงบประมาณจำนวนหนึ่งในการดำเนินการจัดสวัสดิการคุ้มครองและแก้ไขปัญหาเด็กเหล่านี้ จากการศึกษาของ สุนันทา เสียงไทย และคณะ (2530) พบว่าสังคมตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาเด็กเร่ร่อน จึงมีการจัดตั้งองค์กรทั้งภาครัฐบาลและเอกชนให้บริการสวัสดิการทางสังคมขึ้นเพื่อรับผิชอบในปัญหา

ฎ. สถานการณ์ปัจจุบันของเด็กเร่ร่อน

การที่จะรวบรวมข้อมูลจำนวนเด็กเร่ร่อนที่แท้จริงเป็นเรื่องยาก เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้ใช้ชีวิตที่ไม่แน่นอนและมีการย้ายท้องถื่นอยู่เรื่อยๆ ข้อมูลที่มีอยู่ปัจจุบันเป็นข้อมูลเด็กเร่ร่อนที่ถูกจับหรือควบคุมความประพฤติ โดยหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องโดยตรงเท่านั้น ซึ่งเด็กแต่ละคนที่ถูกควบคุมอาจจะเร่ร่อนหรือไม่เร่ร่อนก็ได้สิ่งที่รู้อย่างเดียว คือ เด็กมีความประพฤติตนไม่สมควรแก่วัย แล้วการระบุว่าเด็กเหล่านี้เป็นเด็กเร่ร่อนนั้น ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้ปฏิบัติงาน อีกอย่างหนึ่งการควบคุมเด็กในสถานที่ต่างๆ ขึ้นอยู่กับ กำลังเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานและนโยบายของแต่ละปี ประกอบกับความพยายามของหน่วยงานหรือองค์กรที่ปฏิบัติงานด้วย ตัวอย่างเช่น สถิติแสดงผลการควบคุมเด็กเร่ร่อนจรจัด ขอดทาน ของกองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน กองบัญชาการตำรวจนครบาล (2534) พบว่า ระหว่างปี 2529 ถึงปี 2533 มีจำนวนรวมของเด็กเร่ร่อน ขอดทานของแต่ละปี ตามลำดับ ดังนี้ 551 คน, 544 คน, 61 คน, 184 คน และ 15 คน จากตัวอย่างเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า เป็นไปได้ยากที่จะมีความแตกต่างมากมายขนาดนี้ระหว่างปีต่อปี

สถิติตัวเลขที่เกี่ยวกับจำนวนเด็กเร่ร่อนทั่วประเทศมีไม่ชัดเจน และยังพบเด็กเร่ร่อนอีกจำนวนมากที่กระจัดกระจายอยู่ตามเมืองใหญ่ๆ ทั่วประเทศ (ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์, 2534) อย่างไรก็ตามจากรายงานกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น พบว่า มีเด็กเร่ร่อนเข้าสู่สถานสงเคราะห์และอยู่ในความคุ้มครองสวัสดิภาพระหว่างปี พ.ศ. 2532 ถึงปี พ.ศ. 2534 รวมทั้งสิ้น 1,460 คน เป็นเด็กเร่ร่อนชาย 1,243 คนและเด็กเร่ร่อนหญิง 217 คน (กองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก, 2535) กองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนมีการจับกุมเด็กเร่ร่อนในปี 2532 ถึงปี 2534 รวมทั้งสิ้น 1,188 คน เป็นชาย 953 คน และหญิง 235 คน (วิทยา วงศ์ไพบูลย์, 2534) และจากการเก็บข้อมูลวิจัยเรื่องสภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนด้วยโอกาส พบว่า จำนวนเด็กเร่ร่อนภาคเอกชน โดยคัดเลือกประวัติเด็กเข้าสู่สถานสงเคราะห์ในปี 2532 ถึง มิถุนายน พ.ศ. 2533 รวมมีเด็กเร่ร่อนทั้งสิ้น 88 คน เป็นชาย 76 คน และเป็นหญิง 12 คน (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533) ผู้ที่ปฏิบัติงานช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนโดยตรงประมาณการว่าเด็กที่อยู่บนถนน โดยเฉพาะในเมืองใหญ่และเมืองท่องเที่ยวมีอยู่ไม่ต่ำกว่า 10,000 คน (วัลสภ ดังคณาธุรงค์, 2535)

โดยสรุปจำนวนสถิติเด็กเร่ร่อนดังกล่าว ในปี 2532 ถึงปี 2534 มีเด็กเร่ร่อนในประเทศไทยที่มีประวัติเร่ร่อนอยู่ในความดูแลและถูกควบคุมทั้งภาครัฐบาลและเอกชน รวมทั้งสิ้น 2,736 คน เป็นเด็กเร่ร่อนชาย 2,272 คน และเป็นเด็กเร่ร่อนหญิง 464 คน และยังมีเด็กเร่ร่อนอีกจำนวนหนึ่งยังคงเร่ร่อนอยู่โดยที่จำนวนสถิติที่แท้จริงยังไม่มีการสำรวจ

ตอนที่ 2 การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน

ปัจจุบันได้มีหน่วยงานหรือองค์กรที่ให้ความสนใจในปัญหาของเด็กเร่ร่อนซึ่งมีทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ซึ่งการดำเนินการของหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ก็ได้พยายามจัดดำเนินการให้ปัญหาเหล่านี้หมดไป และการดำเนินการมีการจัดรูปแบบที่ต่างกันออกไป ดังจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

ก. การจัดให้ความช่วยเหลือของภาครัฐบาล กรมประชาสงเคราะห์

กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่นมีหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านเด็กเร่ร่อนโดยตรง ซึ่งดำเนินการตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 294 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 ในการให้ความคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่ประพฤติตนไม่สมควรแก่วัย เช่น เที้ยวเตร เร่ร่อน ขอทาน เล่นการพนัน มั่วสุมก่อความเดือดร้อนรำคาญ ฯลฯ และตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 1 ซึ่งออกตามความในประกาศของ คณะปฏิวัติฉบับนี้ 294 จึงมีการแบ่งงานตามหน้าที่รับผิดชอบกับปัญหาเด็กเร่ร่อน ทั้งทางตรงและ ทางอ้อม (นนทินี เพ็ชฌุไพศิษฏ์, 2530)

1. แนวคิดการให้ความช่วยเหลือของกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น

ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 294 ในวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 ภายใต้การนำของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งพิจารณาเห็นว่าเด็กกำพร้าอนาถาที่ขาดผู้อุปการะเลี้ยงดู เด็กที่ประพฤติตนไม่สมควรแก่วัย และเด็กที่ตกอยู่ในสภาพแวดล้อมอันเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อร่างกายจิตใจและศีลธรรมเป็นจำนวนมากหากไม่ได้รับการปฏิบัติดูแลสงเคราะห์และคุ้มครองที่เหมาะสมแล้วจะเป็นภัยแก่สังคมและประเทศชาติ (กรมประชาสงเคราะห์, มปป.) กองเด็กและบุคคลวัยรุ่นใช้แนวคิดจากทฤษฎีปฏิบัตินี้ สืบเนื่องจากสังคมสมัยนั้น พบว่า มีเด็กที่ประพฤติตนไม่สมควรแก่วัยเป็นจำนวนมากจึงกำหนดให้กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น กองประชาสงเคราะห์มีหน้าที่ในการให้การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ (อ้างถึงใน นนนทินี เพ็ชฌุไพศิษฏ์, 2530)

2. วัตถุประสงค์การสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่นของกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น

หน้าที่และความรับผิดชอบสำคัญ คือ การจัดการบริการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ซึ่งมีปัญหาความเดือดร้อนในกรณีต่างๆอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึงสิบแปดปีบริบูรณ์หรือจนบรรลุนิติภาวะในรายที่มีความจำเป็น โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น, มปป.)

2.1 เพื่อให้การสงเคราะห์แก่เด็กที่ครอบครัวประสบปัญหาความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ ทั้งราช-อาณาจักร เพื่อมุ่งส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัวและช่วยให้เด็กเติบโตขึ้น สามารถรับผิดชอบตนเองและเป็นพลเมืองที่ป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ

2.2 เพื่อจัดหาครอบครัวใหม่ที่เหมาะสมให้แก่เด็กที่ขาดบิดามารดา ญาติพี่น้อง ที่จะให้ความอุปการะเลี้ยงดู

2.3 เพื่อให้การอุปการะเลี้ยงดูให้การศึกษาด้านสายสามัญ และด้านการฝึกอาชีพแก่เด็กกำพร้าอนาถา ยาจน ขาดแคลน ถูกทอดทิ้ง ไร้ที่พึ่ง พิกัดทางร่างกาย ทางสมองและสติปัญญา

2.4 เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่รับบริการอยู่ในสถานสงเคราะห์เด็ก และสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกายจิตใจ สติปัญญาและสังคม

2.5 เพื่อส่งเสริมการฝึกวิชาชีพสาขาต่างๆ ให้แก่เด็กยากจนทั่วไปโดยจัดบริการและอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ให้ ตลอดจนจัดหางานให้เด็กที่สำเร็จการฝึกแล้ว

2.6 เพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการหรือติดยาเสพติดให้สามารถดำรงชีพ โดยไม่เป็นภาระของสังคม

2.7 เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพป้องกันและแก้ไขปัญหาความประพฤติของเด็กที่ประพฤติน่าไม่สมควรแก่วัย ซึ่งอาจมีพฤติกรรมกระทำผิดกฎหมายในอนาคต

2.8 เพื่อคุ้มครองป้องกัน และแก้ไขปัญหาเด็กที่ตกเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ศีลธรรมและขัดต่อปฏิญญาเด็กขององค์การสหประชาชาติ

3. การจัดการของกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น

ในการดำเนินงานกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา จนกระทั่งปี 2531 ได้มีการจัดแบ่งส่วนราชการให้สอดคล้องกับการดำเนินงานตามแผนการอัตรากำลัง 3 ปี ของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (กพ.) โดยแบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย 1 ศูนย์ 1 งานและสถานสงเคราะห์เด็กอีก 25 แห่ง ดังนี้ (แนบที่นี้ เพ็ชฎไพศิษฐ์, 2530)

3.1 งานบริหารทั่วไป ประกอบด้วย งานธุรการ การเงินงบประมาณ การเจ้าหน้าที่ งานรับบริจาค

3.2 ฝ่ายแผนงานและโครงการ ประกอบด้วย งานพินิจและวิเคราะห์ งานทะเบียนประวัติ งานโครงการและประเมินผล งานประชาสัมพันธ์

3.3 ฝ่ายการสงเคราะห์เด็ก ประกอบงานสงเคราะห์เด็กภายนอก งานฝากเลี้ยงเด็กตามบ้าน งานสงเคราะห์และฟื้นฟูเด็กพิการ งานสถานสงเคราะห์

3.4 ฝ่ายคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ประกอบด้วย งานแนะแนวปัญหาเด็ก งานสวัสดิภาพเด็ก งานสอดส่องความประพฤติเด็ก งานตรวจสอบหนังสือเดินทาง

3.5 ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนา ประกอบด้วย งานควบคุม และส่งเสริมสถานแรกรับเด็ก และสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน งานองค์การสวัสดิการเด็กเอกชน

3.6 ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ประกอบด้วย งานเลขานุการ งานบุตรบุญธรรมไทย งานบุตรบุญธรรมต่างประเทศ

3.7 สถานสงเคราะห์เด็ก 25 แห่ง มีหน้าที่ให้การสงเคราะห์อุปการะเลี้ยงดูเด็กกำพร้า อนาคตเร่ร่อน ไร้ที่พึ่ง ครอบครัวประสบปัญหา ฯลฯ ในเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การรักษาพยาบาล การจัดทำทะเบียนประวัติและให้การศึกษาทั้งสายสามัญ และฝึกวิชาชีพ ในสาขาต่างๆ ตามความถนัดและความสามารถของเด็ก ให้การฝึกอบรมด้านจิตใจวิเคราะห์แก้ไขปัญหาเด็กและครอบครัว ตามความเหมาะสม และจัดบริการนันทนาการต่างๆให้เด็ก รวมทั้งจัดหางานให้ทำเมื่อสำเร็จการศึกษา และติดตามผลภายหลังสงเคราะห์ สถานสงเคราะห์เด็กมีทั้งหมด 25 แห่ง ดังนี้

3.7.1. สถานสงเคราะห์เด็กอ่อน มี 4 แห่ง คือ เด็กอ่อนพญาไท เด็กอ่อนรังสิต เด็กอ่อนปากเกร็ด และเด็กอ่อนพิการทางสมองและปัญญา

3.7.2 สถานแรกรับเด็ก มี 5 แห่ง คือ แรกรับเด็กหญิงพญาไท แรกรับเด็กชายบ้านปากเกร็ด แรกรับเด็กชายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น แรกรับเด็กชายภาคใต้ จังหวัดยะลา และแรกรับเด็กภาคใต้จังหวัดสงขลา

3.7.3 สถานสงเคราะห์เด็กหญิง มี 3 แห่ง คือ เด็กหญิงบ้านราชวิถี เด็กหญิงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุดร เด็กหญิงจังหวัดสระบุรี

3.7.4 สถานสงเคราะห์เด็กชาย มี 8 แห่ง คือ เด็กชายบ้านปากเกร็ด เด็กชายบ้านหนองคาย เด็กชายบ้านเชียงใหม่ เด็กชายบ้านราชสีมา เด็กชายบ้านมหาเมฆ เด็กชายบ้านบางละมุง เด็กชายบ้านศรีธรรมราช สถานสงเคราะห์เยาวชนมูลนิธิมหาพรราช

3.7.5 สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก มี 2 แห่ง คือ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.7.6 สถานสงเคราะห์เด็กพิการ มี 2 แห่ง คือ เด็กพิการและทุพพลภาพ และเด็กพิการทางสมองและปัญญา อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

3.7.7 สถานสงเคราะห์เด็กชาย-หญิง มี 1 แห่ง คือ สถานสงเคราะห์เด็กจังหวัดปัตตานี

ดังนั้น ในส่วนการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กเร่ร่อนคล้ายคลึงกันโดยตรงได้แก่ สถานแรกรับเด็กชายจังหวัดขอนแก่น สถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด และสถานแรกรับเด็กหญิงพญาไทรวมทั้งสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก,2535) ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดเฉพาะสถานแรกรับเด็กชายบ้านปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี และสถานแรกรับเด็กหญิงพญาไท กรุงเทพมหานคร และสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือจังหวัดระยองมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4. สถานแรกรับเด็กชายและเด็กหญิง

สถานแรกรับเด็กหมายความว่า สถานที่รับเด็กไว้ชั่วคราวเพื่อวิเคราะห์ และพิจารณาวิธีการสงเคราะห์ หรือคุ้มครองสวัสดิภาพที่เหมาะสมแก่เด็ก (กรมประชาสงเคราะห์, มปป.) สถานแรกรับเด็กทั้งเด็กชายและเด็กหญิงในที่นี้ คือ สถานแรกรับเด็กชายบ้านปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และสถานแรกรับเด็กหญิงพญาไท กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีรายละเอียดของการดำเนินงานดังกล่าวต่อไปนี้ (นนทินี เพ็ชฌุไฟศัญญ์,2530)

4.1 วัตถุประสงค์ สถานแรกรับเด็กมีวัตถุประสงค์ในการให้การสงเคราะห์ เด็กระหว่างอายุ 6-18 ปี ซึ่งเป็นเด็กเร่ร่อน กำพร้า อนาคตา ไร้ที่พึ่ง พลัดหลง ครอบครัวยากจน แดกแยก หรือเด็กที่ประพฤติตนไม่สมควรแก่วัย ตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ 1 ออกตามความในประกาศของ คณะปฏิวัติฉบับที่ 294 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2515 กำหนดเป้าหมายให้เด็กเป็นการชั่วคราวไม่เกิน 6 เดือน ถึง 1 ปี เพื่อให้เด็กได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ และวิเคราะห์ปัญหาและดำเนินการพิจารณาให้ความช่วยเหลือตามหลักการ วิธีการและกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งให้เด็กได้รับความรู้ทั้งทางด้านการศึกษามัธยมศึกษาและโดยเฉพาะด้านวิชาชีพระยะสั้น เพื่อให้เด็กมีความรู้ความสามารถช่วยเหลือตนเองได้บ้าง และไม่เป็นการต่อสังคม

4.2 การบริหารหน่วยงานในสถานแรกรับเด็กมีการจัดแบ่งงานออกเป็น 3 ฝ่าย โดยมีผู้ปกครองและผู้ช่วยผู้ปกครอง เป็นผู้รับผิดชอบบังคับบัญชาโดยตรง ดังนี้

4.2.1 ฝ่ายบริหาร ประกอบด้วยงานธุรการ และงานโยธา

4.2.2 ฝ่ายการศึกษา และฝึกวิชาชีพ ประกอบด้วยงานการศึกษา และงานฝึกอาชีพ

4.2.3 ฝ่ายสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ประกอบด้วย งานสังคมสงเคราะห์ งานอาคารบ้านพักเด็ก งานสุขาภิบาล งานพยาบาล

4.3 การให้บริการ ให้การอุปการะดูแลในด้านที่พักอาศัย อาหารเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ประจำตัว ต่างๆ ด้านการรักษาพยาบาล การตรวจสุขภาพ และการสร้างภูมิคุ้มกันรวมทั้งการจัดส่งเด็กไปรับการรักษา เฉพาะโรคตามโรงพยาบาลต่างๆ นอกจากนี้ยังให้บริการทางด้านการศึกษา โดยการจัดการสอนระบบไม่เป็น ชั้นเรียน เพื่อให้เด็กได้รับการศึกษาตามควรแก่วัย และได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ทั้งนี้เพราะ สถานแรกรับ เด็กเป็นสถานที่รับเด็กไว้เป็นการชั่วคราว ไม่เกิน 1 ปี จึงไม่เห็นแน่ชัดที่จะจัดการศึกษาสายสามัญโดยตรง แต่เน้น ทางด้านการฝึกอบรมระยะสั้น โดยจัดสอนวิชาชีพ ระยะสั้นๆ ให้เด็กมีความรู้ติดตัวไป เช่น เด็กชายสอน การจักสาน เกษตรกรรม เด็กหญิงสอนประดิษฐ์ดอกไม้ ตัดเย็บ เป็นต้น และยังบริการทางด้านสังคมสงเคราะห์ ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์จะให้บริการแก่เด็กทางด้านสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย และสังคมสงเคราะห์กลุ่มชนโดย ดำเนินการดังนี้

4.3.1 ด้านการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย การรับเด็ก รับเด็กตามหลักการรับเด็กและ พิจารณาจำแนกเด็กไปตามอาคารบ้านพักต่างๆตามอายุและปัญหาความประพฤติ ช่วยดูแลด้านทรัพย์สินที่ ติดตัวเด็กมาโดยมอบให้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบระหว่างเข้ารับการสงเคราะห์

4.3.2 การสอบประวัติ เด็กทุกคนที่เข้ามาต้องสอบประวัติข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็ก มีการถ่ายรูป ติดประวัติและมีจดหมายติดต่อผู้ปกครองหรือโรงเรียนไปเยี่ยมบ้านสัมภาษณ์บิดามารดาหรือ ผู้ปกครอง มอบเด็กให้บิดามารดา หรือผู้ปกครองที่มารับเด็กกลับไปอุปการะเอง ประกาศสืบหาบิดามารดา หรือผู้ปกครองในกรณีที่ไม่ได้ และนำเด็กส่งคืนบ้านในกรณีที่ยังสามารถเดินทางได้

4.3.4 การวินิจฉัยปัญหาเด็ก มีการตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจเฉพาะราย สังเกตพฤติกรรม ทดสอบ เซวน์ ปัญหาและบุคลิกภาพ ในเด็กที่มีปัญหาโดยนักจิตวิทยาจัดทำ Group Meeting และจัด ให้มีการประชุมวินิจฉัยปัญหาเด็กระหว่างเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนทางในการแก้ไขปัญหาเด็ก ทำเรื่อง ขออนุมัติส่งเด็กเข้ารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ และขออนุมัติดำเนินการรักษาพยาบาลเฉพาะรายที่เจ็บ ป่วยร้ายแรง

4.3.5 ด้านสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน ได้แก่ ด้านการอบรมศีลธรรม จรรยา มารยาท ความ ประพฤติ และระเบียบวินัยที่ดีงาม และทางด้านคุณธรรม เช่น นิมนต์พระสงฆ์มาปาฐกถาธรรมและอบรมความรู้ ทั่วไป ปัญหา ยาเสพติด และบริการด้านนันทนาการ จัดให้มีงานรื่นเริง ร้องเพลง เล่นดนตรี กีฬาประเภทต่างๆ ทั้งกลางแจ้งและในร่ม จัดให้มีการทำบุญตักบาตร จัดงานฉลองวันเด็กแห่งชาติทุกปี และยังได้จัดวิทยุ โทรทัศน์ วีดีโอ ให้ชมและฟังในสถานแรกรับ ภายหลังเด็กอยู่รับการสงเคราะห์เป็นระยะเวลาพอสมควรตามสภาพปัญหา ของเด็กแต่ละรายแล้วนักสังคมสงเคราะห์พิจารณาจำหน่ายเด็กตามความเหมาะสมของเด็กแต่ละราย เช่น ติดต่อบิดามารดา หรือผู้ปกครองรับตัวกลับไปอุปการะหรือส่งเรียนหนังสือต่อในสถานสงเคราะห์ในกรณีที่เป็น เด็กกำพร้าหรือเด็กที่บิดาผู้ปกครองยินยอมให้เด็กได้รับการศึกษาอบรมหรือส่งเข้าสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก และเป็นเด็กยังมีปัญหา ความประพฤติมาก เป็นต้น

4.4 บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในสถานแรกรับเด็กนับว่า เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ และมีความใกล้ชิดตัวเด็กมาก จึงจำเป็นต้องให้มีผู้ที่มีคุณภาพ ปฏิบัติงาน อาทิ มีความรักและ เข้าใจเด็กเป็นอย่างดี มีความอดทนและมีจิตวิทยาในการเรียนรู้ถึงความต้องการและพัฒนาการตามวัยของเด็ก

ประกอบกับสถานแรกรับเด็กก็เน้นการให้บริการทางด้านสังคมสงเคราะห์เช่นกัน ผู้ปฏิบัติงาน จึงควรมีความรู้ความสามารถทางวิชาชีพสงเคราะห์ และหรือจิตวิทยาโดยเฉพาะในการวิเคราะห์วินิจฉัย แก้ไข ปัญหาเด็กแต่ละรายซึ่งย่อมมีความแตกต่างกันทั้งในส่วนที่เป็นบุคลิกภาพ พฤติกรรมเด็กและปัญหาของเด็กในปัจจุบัน

4.5 การประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ มีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐบาลและเอกชนที่เกี่ยวข้อง และมีการประสานงานกับหน่วยงานภายในกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น ได้แก่ ฝ่ายต่างๆ และศูนย์ รวมทั้งสถานสงเคราะห์เด็กทุกแห่งด้วย

4.6 ปัญหาและอุปสรรคของสถานแรกรับเด็ก ปัจจุบันเด็กในความอุปการะของสถานแรกรับมีเป็นจำนวนมากเกินกว่างบประมาณที่ได้รับ และเด็กที่เข้ารับการสงเคราะห์อบรมในสถานแรกรับเป็นเด็กหมุ่นเวียน มีการเข้า-ออก อยู่เสมอๆ เป็นสาเหตุให้ไม่สามารถที่จะพัฒนาเด็กได้เต็มความสามารถ และเด็กจะไม่สามารถที่จะได้รับความรู้ทั้งสายสามัญและวิชาชีพจนจบหลักสูตรได้ นอกจากนี้สถานแรกรับเด็กยังประสบปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะนักวิชาการ ได้แก่ นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งพ่อบ้าน แม่บ้านและผู้ควบคุมดูแลเด็กให้เพียงพอกับจำนวนเด็กด้วย

โดยสรุปแล้ว สถานแรกรับเด็กทั้งเด็กชายและเด็กหญิงมีหน้าที่รับผิดชอบในด้านการให้การสงเคราะห์และวินิจฉัยแก้ไขปัญหาเด็กที่มีประพฤติกรรมไม่สมควรแก่วัย ตามที่รัฐมนตรีว่า การกระทรวงมหาดไทย ออกกฎกระทรวงฉบับที่ 1 พ.ศ. 2515 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน ซึ่งออกตามความ ข้อ 1 และข้อ 27 ในประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 294 ซึ่งมีรายละเอียดการประพฤติกรรมไม่สมควรแก่วัย ในกฎกระทรวงกรมประชาสงเคราะห์ (มปป.) คือ

1. ประพฤติตนไปในทางเกเร หรือเที่ยวเร่ร่อนไปในที่สาธารณะ
2. มั่วสุมและก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ชาวบ้าน และผู้สัญจรไปมา
3. ขอดทานหรือกระทำการส่อไปในทางขอดทาน
4. เล่นการพนันหรือมั่วสุมในวงการพนัน
5. เสพสุรา สูบบุหรี่ หรือเสพยาเสพติดให้โทษ หรือของมีนเมาอย่างอื่น หรือเข้าไปในสถานที่จำหน่ายสุราเพื่อเสพหรือซื้อสุรา
6. เข้าไปในโรงจำหน่าย สถานบริการหรือสถานการค้าประเวณี เว้นแต่เป็นผู้อยู่อาศัย
7. ประพฤติตนทำนองชู้สาวในที่สาธารณะ
8. ไม่เรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา ตามกฎหมายว่าด้วยประถมศึกษา
9. เที่ยวเตร่ในเวลากลางคืนระหว่างเวลา 22.00 น. ถึงเวลา 04.00 น. ของวันรุ่งขึ้นเว้นแต่ไปกับบิดามารดาหรือผู้ปกครอง
10. หลบหนีจากสถานแรกรับเด็กหรือสถานสงเคราะห์เด็กและสถานแรกรับเด็ก

5. สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก หมายความว่า สถานที่ใช้การศึกษาอบรมฝึกอาชีพ และแก้ไขความประพฤติแก่เด็ก ซึ่งมีปัญหาทางความประพฤติและมีอายุเกินเจ็ดปีบริบูรณ์ (กรมประชาสงเคราะห์, มปป.) สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในที่นี้ คือ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดระยอง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2534)

5.1 วัตถุประสงค์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กมีวัตถุประสงค์ในการให้การสงเคราะห์เด็กอายุระหว่าง 7-18 ปี บริบูรณ์ ซึ่งเป็นเด็กเร่ร่อนถูกทอดทิ้ง พลัดหลง กำพร้า อนาคตา ครอบครัวฐานะยากจนหรือประพฤติดันไม่สมควรแก่วัยตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ 1 ออกตามความในประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 294 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2515 เพื่อช่วยเหลือให้เด็กได้มีการพัฒนาการทั้งทางร่างกายจิตใจ อารมณ์ และสังคม สามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อส่วนรวม สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในการดำเนินชีวิตภายนอก และอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของการสงเคราะห์ที่ว่า “ช่วยเหลือให้เขา สามารถช่วยเหลือตนเองได้”

5.2 การบริหารหน่วยงาน ในสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กมีการจัดแบ่งงานออกเป็น 3 ฝ่าย โดยมีผู้ปกครองและผู้ช่วยผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบบังคับบัญชาโดยตรง ดังนี้

5.2.1 ฝ่ายบริหารทั่วไป ประกอบด้วย งานธุรการ และงานโยธา

5.2.2 ฝ่ายบริการการศึกษาและฝึกวิชาชีพ ประกอบด้วยงานบริการ งานการศึกษาและงานฝึกวิชาชีพ

5.2.3 ฝ่ายสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการ ประกอบด้วยงานสังคมสงเคราะห์

5.3 การให้บริการ เมื่อเด็กเร่ร่อนถูกส่งตัวเข้ามาอยู่ในสถานคุ้มครองฯ ในระยะต้นๆ เด็กเหล่านี้มักจะปรับตัวไม่ทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจากการที่เคยมีอิสระเสรี ใช้ชีวิตอย่างตามใจตนเอง มาเป็นการอยู่ภายในบริเวณที่จำกัดและมีระเบียบวินัย เด็กเหล่านี้จึงมีความต้องการและแสดงพฤติกรรมที่จะออกไปให้พ้นจากสถานคุ้มครองฯ ไม่ว่าจะโดยวิธีการใดก็ตาม เช่น การหลบหนี การต้องการให้บิดา มารดาหรือผู้ปกครองมาติดต่อเพื่อขอรับตัวกลับไปอุปการะเอง แต่หลังจากที่เด็กอยู่รับการสงเคราะห์ไปได้ระยะหนึ่งแล้วเด็กจะเริ่มรู้จักเพื่อนๆ คั่นเคยกับสภาพความเป็นอยู่ที่มีระเบียบวินัย อยู่ภายในขอบเขตพื้นที่จำกัด และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ ในระยะนี้เองกระบวนการกล่อมเกลากฎทางสังคม (Socialization) และกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์จะเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรมของเด็กเป็นอย่างมาก โดยกระบวนการกล่อมเกลากฎทางสังคม ได้แก่ การอบรมสั่งสอน การซึมซาบ ถึงระเบียบวินัย และวิธีการปฏิบัติตนภายในสถานคุ้มครองฯ ในขณะที่วัฏจักรกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ก็จะดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตัวเด็ก เพื่อนำมาประกอบในการวางแผนช่วยเหลือเด็กและการให้การแนะนำปรึกษา ตลอดจนถึงการชี้แนะให้เด็กเห็นว่า ทำไมเขาจึงต้องเข้ามาอยู่ในสถานคุ้มครองฯ เขามีปัญหาอะไร เขาควรจะแก้ไขหรือต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคอย่างไร รวมทั้งการปลูกฝังชักจูงให้เด็กได้เห็นถึงแนวทางและวิธีการดำเนินชีวิต ที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

ในรายชื่อผู้ปกครองแสดงความประสงค์จะขอรับตัวเด็กกลับไปอุปการะเองหากเจ้าหน้าที่ได้พิจารณาเห็นว่าผู้ปกครองมีความพร้อมและสภาพครอบครัวมีความเหมาะสมที่จะให้รับเด็กกลับไปอยู่ด้วย เจ้าหน้าที่ก็จะมอบตัวเด็กให้ผู้ปกครองไป แต่ถ้าหากเจ้าหน้าที่ได้พิจารณาเห็นว่าผู้ปกครองยังขาดความพร้อมและสภาพครอบครัวยังไม่เหมาะสม ซึ่งหากปล่อยให้เด็กกลับไปแล้วเด็กอาจจะกลับไปประพฤติดังเดิม เจ้าหน้าที่ก็จะให้คำแนะนำชี้แจงให้ผู้ปกครองทราบถึงความจำเป็นว่าควรให้เด็กได้อยู่รับการสงเคราะห์ต่อไปอีกระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้เด็กได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี หรือควรให้เด็กได้รับการศึกษามากกว่าอ่านออกเขียนได้ หรือจบชั้น ป. 6 หรือควรให้เด็กได้รับการฝึกวิชาชีพสาขาหนึ่งก่อน เพื่อให้เด็กจะได้มีวิชาชีพมีความรู้ติดตัวออกไป แต่ถ้าผู้ปกครองยังคงยืนยันที่จะรับตัวเด็กกลับและเป็นกรณีที่เด็กถูกส่งตัวมาเข้ารับการสงเคราะห์เป็นครั้งแรก เจ้าหน้าที่ก็จะจำต้องมอบตัวเด็กให้ผู้ปกครองรับตัวกลับไปอุปการะเอง ซึ่งมีบ่อยครั้งที่เด็กในกรณีเช่นนี้จะกลับออกไปประพฤติดังเดิม และถูกส่งตัวกลับมารับการสงเคราะห์อีก

ในรายที่ผู้ปกครองแสดงความประสงค์ที่จะให้เด็กอยู่รับการสงเคราะห์หรือในรายที่ผู้ปกครองเห็นด้วยกับคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ โดยยินยอมให้เด็กอยู่รับการสงเคราะห์ต่อ กรณีเช่นนี้ผู้ปกครองมักให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการให้กำลังใจแก่เด็กทั้งโดยคำพูด การติดต่อทางจดหมายหรือการมาติดต่อเยี่ยมเยียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เด็กได้มีกำลังใจมีความสนใจต่อการศึกษาเล่าเรียนและมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งเมื่อเด็กสำเร็จการศึกษาหรือมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นแล้ว ผู้ปกครองจึงมารับเด็กกลับบ้านภายหลัง เด็กเหล่านี้ก็จะใช้ชีวิตอยู่ในสถานคุ้มครองฯ อย่างมีความหวังและสนใจต่อการศึกษาเล่าเรียนต่อไป

สำหรับเด็กที่ไม่มีผู้ปกครองมาเยี่ยมในระยะแรกเด็กมักมีพฤติกรรมหลบหนี ต่อมาเมื่อเด็กปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มเพื่อนและสภาพแวดล้อมได้แล้ว เด็กในกลุ่มนี้มักมีแนวโน้มที่จะอยู่ในสถานคุ้มครองฯ จนเติบโตใหญ่และสถานคุ้มครองฯ จึงได้จัดหางานให้เด็กทำต่อไปเมื่อยังวัยอันสมควร

5.4 บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กนับว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ และมีความใกล้ชิดตัวเด็กมาก ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินงานโดยแบ่งเป็นด้านดังต่อไปนี้

5.4.1 ด้านการเลี้ยงดู จัดให้เด็กได้มีที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม หลับนอนและเครื่องใช้ประจำตัวที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก สถานคุ้มครองฯ มีหอพักชาย 8 หอ และหอพักหญิง 1 หอ โดยแต่ละหอพักได้จัดให้มีเจ้าหน้าที่พ่อบ้าน แม่บ้าน หอพักละ 2 คน คอยดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด

5.4.2 ด้านการรักษาพยาบาล จัดให้มีเจ้าหน้าที่พยาบาล ห้องปฐมพยาบาลไว้คอยดูแลตรวจสุขภาพอนามัยและให้การรักษาพยาบาลเบื้องต้น หากเด็กเจ็บป่วยมากก็จะนำส่งโรงพยาบาลประจำจังหวัดหรือโรงพยาบาลในเขตกรุงเทพฯ โดยทันที ในแต่ละหอพักได้จัดให้มียาชุดสามัญประจำบ้าน เพื่อช่วยให้เด็กในกรณีเจ็บป่วยเล็กน้อย นอกจากนี้ยังได้เชิญสำนักแพทย์กรมประชาสัมพันธ์ หรือโรงพยาบาลต่างๆ มาตรวจสุขภาพเด็กเป็นประจำทุกปีด้วย

5.4.3 ด้านการศึกษา จัดให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นสายสามัญศึกษาหรืออาชีวศึกษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสติปัญญาและความถนัดของเด็ก ในทางด้านสามัญศึกษานั้นได้จัดให้มีโรงเรียนชั้นภายในสถานคุ้มครองฯ สอนชั้น ป. 1 - ป. 6 สำหรับเด็กที่จบการศึกษาชั้น ป. 6 แล้วมีความประพฤติดีเรียนดีจะได้รับการสนับสนุนให้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาต่อไป นอกจากนี้ยังได้จัดให้มีการศึกษาผู้ใหญ่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมฯ ในทางด้านอาชีวศึกษานั้นได้จัดมีฝึกงานชั้นภายใน โดยจัดฝึกวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นสาขาวิชาต่างๆ เช่น ช่างไม้ ช่างเชื่อมโลหะ ช่างเครื่องยนต์ ช่างเย็บหนัง ช่างตัดผม ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า และช่างประดิษฐ์ดอกไม้ เป็นต้น เด็กที่สำเร็จหลักสูตรการฝึกอบรบวิชาชีพแล้วจะได้รับการจัดหางานให้ทำต่อไป

5.4.4 ด้านสังคมสงเคราะห์ มีนักสังคมสงเคราะห์ประจำสถานคุ้มครองฯ ทำการสืบประวัติเด็กทุกรายเพื่อให้ได้ข้อมูลในการแก้ไขปัญหา มีบทบาทในการปรับสภาพของเด็กในความอุปการะ นับตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นของการเข้ามาอยู่จนกระทั่งพ้นจากการสงเคราะห์ ทั้งนี้โดยนำหลักการวิชาการ และกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์มาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น การให้บริการด้านสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย สังคมสงเคราะห์กลุ่มชน การให้คำปรึกษาหารือ การแนะแนวด้านอื่นๆ การติดตามและการประเมินผลการช่วยเหลือ เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้ติดต่อครอบครัวเด็กให้การแนะนำ การปรึกษากับผู้ปกครองเด็กที่มาเยี่ยมเยียน รวมถึงการจัดทำบัตรประชาชนทะเบียนราษฎร และลงทะเบียนทหารให้กับเด็ก

5.4.5 ด้านนันทนาการ จัดให้มีการรื่นเริงเพื่อให้เด็กได้พักผ่อนและผ่อนคลายความตึงเครียด สนุกสนานและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์อย่างเป็นประจำ เช่น การเล่นกีฬา การแข่งขันกีฬาประเภทต่างๆ ฟังวิทยุ ชมโทรทัศน์และวีดีโอ เล่นวีดีโอเกมส์ จัดกิจกรรมเข้าจังหวะ กิจกรรมนอกหลักสูตร เช่น ฝึกสอนดนตรี อังกฤษ ขับร้อง การแสดงบนเวที เป็นต้น จัดค่ายพักแรมในโอกาสปิดภาคเรียน ได้จัดทัศนศึกษานอกสถาน คุ่มครองฯ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง รวมตลอดถึงการจัดหาภาพยนตร์มาฉายเป็นครั้งคราวในวงเทศกาลต่างๆ

5.4.6 ด้านจัดหางาน เมื่อเด็กในความอุปการะเรียนจบหลักสูตรการศึกษาในระดับต่างๆ และมีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์แล้ว หากเด็กประสงค์จะทำงาน สถานคุ่มครองฯ จะทำการติดต่อจัดหางานให้ ตามความเหมาะสม หากเด็กประสงค์จะกลับภูมิลำเนา สถานคุ่มครองฯ จะทำการติดต่อกับครอบครัวของเด็ก เพื่อให้มารับเด็กต่อไป

5.4.7 ด้านการอบรมจิตใจและความประพฤติ จัดให้มีการอบรมทางศีลธรรม จรรยา กิริยา มารยาทและความประพฤติงาม และเลื่อมใสในศาสนาของตนในการนี้ได้มีมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรมเทศนา และได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆ มาให้การอบรมทางด้านสังคมศึกษา ศีลธรรมตลอดจนวิชาการต่างๆ เป็นประจำทุกเดือน นอกเหนือจากการที่ทางสถานคุ่มครองฯ ได้ให้พ่อบ้านแม่บ้านอบรมเด็กทุกวันก่อน เข้านอน

5.5 การประสานงานกับหน่วยงานอื่น เนื่องจากสถานคุ่มครองฯ ไม่สามารถพิจารณารับเด็กและ เยาวชนมาเข้ารับการสงเคราะห์ได้เอง ดังนั้นเด็กและเยาวชนผู้เข้ารับการสงเคราะห์จึงถูกส่งตัวมาจากหน่วยงาน ต่างๆ ซึ่งสามารถจำแนกประเภทหน่วยงานได้ดังนี้

5.5.1 สถานแรกรับเด็กต่างๆ เป็นผู้นำส่ง เช่น สถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด สถานแรกรับ เด็กชายขอนแก่น สถานแรกรับเด็กหญิงพญาไท เป็นต้น ตามปกติแล้วสถานแรกรับเด็กจะโอน (refer) เด็กไป ตามสถานสงเคราะห์เด็กต่างๆตามความเหมาะสมของเด็กแต่ละราย แต่ถ้าหากเด็กมีปัญหาทางความประพฤติ อย่างมาก เช่น หลบหนีสถานแรกรับฯ หรือหลบหนีสถานสงเคราะห์อื่นหลายครั้งและถูกเจ้าหน้าที่นำตัวส่งเข้า สถานแรกรับเด็กอีก สถานแรกรับฯ ก็มักจะส่งเด็กที่มีปัญหาทางความประพฤติอย่างมากนี้มาเข้ารับการสง- เเคราะห์ที่สถานคุ่มครองฯ

5.5.2 สถานสงเคราะห์ต่างๆเป็นผู้นำส่ง เช่น สถานสงเคราะห์บ้านบางละมุง สถานสง- เเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี เป็นต้น เด็กเหล่านี้จะเป็นเด็กที่มีปัญหาทางความประพฤติอย่างมากขณะอยู่ใน สถานสงเคราะห์นั้นๆ เช่น มีพฤติกรรมหลบหนีสถานสงเคราะห์หลายครั้ง ก้าวร้าว เกเร ซอbringungเพื่อน เป็นต้น

5.5.3 สถานตำรวจต่างๆ เป็นผู้นำส่ง เช่น สถานีตำรวจภูธรตำบลพิทยา ตำรวจท่องเที่ยว พัทยา (แผนก 5 กองกำกับการ 8 กองปราบปราม) เป็นต้น เด็กเหล่านี้จะเป็นเด็กที่ประพฤติตนไม่สมควรแก่วัย ซึ่งส่วนใหญ่มักจะได้ออกจากเรือน หลับนอนตามที่สาธารณะ ขอดทาน สูดบุหรู้ สุดดมสารระเหย เร่ขายของยาม วิกฤล ก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น และประกอบอาชีพขายบริการทางเพศ

5.5.4 ประชาสงเคราะห์จังหวัดต่างๆเป็นผู้นำส่ง เช่น ประชาสงเคราะห์จังหวัดชลบุรี ประชา- สงเคราะห์จังหวัดระยอง เป็นต้น เด็กเหล่านี้หากมิใช่เป็นเด็กเร่ร่อน ขอดทาน หลับนอนตามที่สาธารณะหรือ พลัดหลงกับผู้ปกครองแล้วก็มักจะเป็นเด็กที่มีครอบครัว แต่ครอบครัวยากจนหรือแตกแยกไม่สามารถจะให้ ความอุปการะเลี้ยงดูเด็กได้หรือเป็นเด็กที่มีปัญหาทางความประพฤติจนบิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่สามารถ ควบคุมดูแลกว่ากล่าวตักเตือนได้

5.6 ปัญหาและอุปสรรคของสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

5.6.1 ปัญหาเด็กหลบหนี แม้ว่าสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนจะมีรั้วรอบขอบชิด แต่เป็นรั้วเตี้ยไม่สามารถป้องกันการปีนป่ายหลบหนีได้ ประกอบกับสถานคุ้มครองฯ มิได้ปฏิบัติต่อเด็กอย่างเข้มงวดเยี่ยงนักโทษ เด็กมีอิสระเสรีภายในขอบเขต ซึ่งเป็นช่องโหว่ให้เด็กสามารถหลบหนีได้ เด็กที่มีพฤติกรรมหลบหนีมักเป็นเด็กที่เข้ามาอยู่ใหม่และยังไม่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นหรือยังไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ ส่วนเด็กที่หลบหนีออกไปได้มักกลับไปประพาศิตนเช่นเดิมอีก และมีอยู่เป็นจำนวนมากที่ถูกนำตัวส่งสถานคุ้มครองฯ ซึ่งจากสถิติเด็กหลบหนีตั้งแต่ 1 ตุลาคม ถึง 31 ธันวาคม 2533 ปรากฏว่า มีเด็กหลบหนีทั้งหมดจำนวน 42 ราย สามารถติดตามตัวกลับมาได้จำนวน 23 ราย เด็กที่หลบหนีได้รวม 19 คน

5.6.2 ปัญหาการมอบตัวเด็กให้ผู้ปกครองรับตัวกลับไปอุปการะ ในกรณีที่เด็กถูกส่งตัวมาเข้ารับการสงเคราะห์เป็นครั้งแรก หากมีผู้ปกครองมาติดต่อขอรับตัวเด็กกลับ เจ้าหน้าที่พิจารณาจากข้อมูลที่ได้มาจากการพูดคุยพบปะหรือสัมภาษณ์เด็กหรือผู้ปกครองของเด็กเท่านั้น มาประกอบการพิจารณาเพื่อให้คำแนะนำต่อผู้ปกครองของเด็ก ข้อมูลที่ได้มาดังกล่าวยังขาดความสมบูรณ์ และไม่เพียงพอในการประกอบการพิจารณาว่าเด็กสมควรกลับไปอยู่ร่วมกับครอบครัวในช่วงนั้นได้หรือไม่ ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะทำได้โดยการพาเด็กกลับไปเยี่ยมบ้าน แต่ในทางปฏิบัติก็เป็นไปได้ยากที่จะนำเด็กไปเยี่ยมบ้านทุกราย

5.6.3 ปัญหาการจัดหางานให้เด็กทำ เด็กผู้เข้ารับการสงเคราะห์ที่สำเร็จการศึกษาหรือฝึกอบรมวิชาชีพและมีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ หากไม่มีผู้ปกครองมาติดต่อขอรับตัวกลับสถานคุ้มครองฯ จักได้ติดต่อจัดหางานให้เด็กได้ทำต่อไป ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ เด็กมักไม่ค่อยจะสู้งาน ทำงานไม่ทน ไม่นานก็หลบหนี นายจ้างไปหรือหลบหนีกลับมาที่สถานคุ้มครองฯอีก ทั้งนี้เนื่องจากที่เด็กมีความเคยชินอยู่กับความเป็นอยู่อย่างสะดวกสบาย และสนุกสนานอยู่กับกลุ่มเพื่อนภายในสถานคุ้มครองฯก็เป็นได้ แต่เมื่อออกไปทำงานภายนอกแล้วเด็กจะต้องทำงานอย่างน้อยวันละ 8 ชั่วโมง ไม่สามารถที่จะพูดจายกข้อหรือเล่นกับผู้ร่วมงานอื่นๆได้ เมื่อถูกนายจ้างดุว่ากล่าวก็มักน้อยใจจึงคิดหลบหนีหรืออาจจะเนื่องมาจากงานที่จัดให้ทำไม่ตรงกับความสามารถของเด็ก

5.6.4 ปัญหาเรื่องทะเบียนราษฎรของเด็ก เด็กบางรายเจ้าหน้าที่ไม่สามารถติดต่อกับผู้ปกครองของเด็กได้หรือผู้ปกครองไม่ได้แจ้งเกิดให้กับเด็ก จึงเกิดปัญหาในเรื่องการทำบัตรประจำตัวประชาชนเมื่อมีอายุครบเกณฑ์กำหนด การที่เด็กมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องทะเบียนราษฎรเป็นบุคคลที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายจะทำให้เด็กต้องประสบกับปัญหาในด้านต่างๆต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

โดยสรุป สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กมีหน้าที่รับผิดชอบในด้านการให้การสงเคราะห์แก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ประพาศิตนไม่สมควรแก้ไขดังกล่าวและตามความในประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 294 เช่นกันกับสถานแรกรับเด็กและสถานสงเคราะห์อื่นๆ โดยให้การอุปการะเด็ก ตั้งแต่อายุ 7 ปี ถึงอายุ 18 ปีบริบูรณ์ พักอาศัยอยู่สถานคุ้มครองฯ ในระยะเวลาหนึ่งจนมีพัฒนาการต่างๆ ที่ดีขึ้น แล้วพิจารณาจำหน่ายเด็กตามความเหมาะสมของเด็กแต่ละราย

5.7 สรุปการจัดให้ความช่วยเหลือของภาครัฐบาล

การจัดให้ความช่วยเหลือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กเร่ร่อนภาครัฐบาล โดยความตระหนักของรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลถนอม กิตติขจร หัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้มีนโยบายและแนวคิดอันเนื่องมาจากสภาพสังคมสมัยนั้นว่า เด็กกำพร้า อนาคตา ที่ขาดผู้อุปการะเลี้ยงดูเด็กซึ่งประพาศิตนไม่สมควรกับวัย และเด็กซึ่งตกอยู่

ในสภาพแวดล้อม อันเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย จิตใจและศีลธรรมเป็นจำนวนมากนั้น หากไม่ได้รับการปฏิบัติดูแลสงเคราะห์และคุ้มครองที่เหมาะสมแล้วจะเป็นภัยแก่สังคมและประเทศชาติ และคณะปฏิวัติยังตระหนักดีว่า การให้สวัสดิการแก่เด็กอย่างได้ผลนั้น นอกจากจะเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการดังกล่าวแล้วยังสมควรกำหนดให้บิดามารดา หรือผู้ปกครองของเด็กเข้ามามีส่วนช่วยในการอบรมเลี้ยงดูเด็กของตนอีกด้วย จึงได้มีคำสั่งเป็นประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 294 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 กำหนดวิธีการให้การสงเคราะห์ และการคุ้มครองที่เหมาะสมแก่เด็ก และสภาพสังคม แล้วได้กำหนดให้กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น กรมประชาสงเคราะห์มีหน้าที่ในการให้การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ในกรณีต่างๆ เช่น เด็กกำพร้า อนาคตา ยากจน ขาดแคลน ถูกทอดทิ้ง ไร้ที่พึ่ง มีปัญหาความประพฤติ และพิการทางร่างกายและจิตใจ ฯลฯ โดยมีวัตถุประสงค์หลักการ เพื่อที่จะให้เด็กและบุคคลวัยรุ่น ทุกคนได้รับการอุปการะเลี้ยงดู และคุ้มครองสวัสดิภาพฯ อบรมตามสมควรแก่วัยตามความเหมาะสมและความจำเป็นเพื่อที่จะได้เจริญเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองดีทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติต่อไป

ข. การจัดให้ความช่วยเหลือของภาคเอกชน

การจัดให้ความช่วยเหลือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กเร่ร่อนภาคเอกชนนี้ มีหน่วยงานและมูลนิธิที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องโดยตรงในประเทศไทย คือ โครงการเพื่อเด็กเร่ร่อนของมูลนิธิโกมลคีมทอง โครงการเพื่อเด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัดของสภาเยาวชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย โครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนนของมูลนิธิสร้างสรรค์เด็กและบ้านอารมณดีของโครงการปฏิบัติการเรื่องเด็กเร่ร่อน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

1. โครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน (2532-2535) มูลนิธิโกมลคีมทอง

โครงการเพื่อเด็กเร่ร่อนได้เริ่มงานด้านเด็กเร่ร่อนเมื่อ พ.ศ. 2526 ระยะนั้นเรียกว่า “กลุ่มเกื้อกูล” ซึ่งเป็นกลุ่มอาสาสมัคร และในปี พ.ศ. 2527 เปิด “โรงเรียนกลางแจ้ง” บริเวณท้องสนามหลวงมีนันทนาการสอนหนังสือ แก้ปัญหาและจัดกิจกรรมให้กับเด็กเร่ร่อนจำนวน 70 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 อาสาสมัครตระหนักว่าต้องร่วมมือกันในการแก้ปัญหาเด็กเร่ร่อน จึงได้ขยายงานเป็นโครงการปันรักเพื่อเด็กเร่ร่อน แล้วในปี 2529 เริ่มรับเด็กเร่ร่อนเข้ามาใช้ชีวิตกลุ่มร่วมกัน โดยใช้สถานที่ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กตั้งนั้น ในปี 2530-2531 ทางโครงการปันรักเพื่อเด็กเร่ร่อนจึงได้ดำเนินงานภาคสนามบ้านเปิดและหมู่บ้านสัญจรเพื่อเด็กเร่ร่อนขึ้น ทางโครงการได้ตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการและขอเป็นโครงการหนึ่งของมูลนิธิโกมลคีมทอง เนื่องจากใช้สถานที่อาศรมวงศ์สนธิของมูลนิธิโกมลคีมทองเป็นสถานที่ทำหมู่บ้านสัญจรเพื่อเด็กเร่ร่อน ดังจะกล่าวรายละเอียดต่อไป (โครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน, 2534)

1.1 วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน มีดังนี้

- 1.1.1 เพื่อรณรงค์ให้สังคมได้ตระหนักถึงปัญหาของเด็กเร่ร่อนและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของเด็กเหล่านี้
- 1.1.2 เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาและแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน
- 1.1.3 เพื่อพิทักษ์สิทธิของเด็กเร่ร่อน ซึ่งในฐานะที่เป็นเด็กและมนุษย์อันพึงได้รับจากสังคม

2. งานของโครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน มีลักษณะการทำงาน 4 งาน คือ งานรณรงค์ งานภาคสนาม บ้านปันรัก หรืองานบ้านเปิดและกลุ่มเกื้อกูลหรืองานหมู่บ้านเด็กสัญจร มีรายละเอียดดังนี้

2.1 งานรณรงค์ของโครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน เป็นงานรณรงค์ให้สังคมได้ตระหนักถึงสิทธิของเด็กในการได้รับการคุ้มครองดูแลและได้รับการศึกษา เป็นหน้าที่ของรัฐและสังคมที่จะช่วยเหลือตามสิทธิที่พึงมีให้สังคมได้ตระหนักว่า ปัญหาเด็กเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญและละเลยไม่ได้ และเพื่อรณรงค์ให้สังคมเข้าใจถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ อารมณ์ของเด็กเร่ร่อน รวมทั้งเพื่อให้เกิดทัศนคติและความเข้าใจที่ดีต่อเด็กเร่ร่อน

2.2 การดำเนินงานของรณรงค์ ศึกษาสภาพความเป็นจริงของเด็กเร่ร่อนนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และวางแผนรณรงค์ หลังจากนั้นจึงรณรงค์โดยจัดทำสื่อต่างๆ เสนอผ่านสื่อมวลชน แต่งานรณรงค์ยังเป็นงานใหม่สำหรับโครงการดังนั้นการรณรงค์จึงกระทำได้เพียงบางเรื่องไม่ครอบคลุมทั้งหมด งานเด่นๆที่ได้รับรางวัลไปแล้ว มีดังนี้

2.2.1 การเสนอข้อมูลเรื่องคณะเซตสังฆ์โตล่อลวงเด็กเร่ร่อนขอเงินตามร้านค้า และกักขังหน่วงเหนี่ยวทำให้เด็กขาดเสรีภาพ รวมถึงการให้คำจ้างเป็นสารเสพติด (แอลกอฮอล์ วันละ 1/2-1 ขวด) ซึ่งข้อมูลนี้เป็นข่าวในหนังสือพิมพ์หลายฉบับจนเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ความสนใจเองจริงเองจัง และด้วยความร่วมมือของโครงการฯ จึงสามารถจับกุมหัวหน้าคณะมาดำเนินคดีได้เป็นผลสำเร็จ และต่อมาได้เกิดพระราชกำหนดสารระเหยขึ้นในที่สุด

2.2.2 การเสนอข้อมูลเรื่องเด็กชายขายบริการที่พัฒนพงศ์มีกลุ่มเด็กและวัยรุ่นหลายกลุ่มตั้งแต่อายุ 9 ปีขึ้นไปจนถึงอายุ 18 ปี จำนวนนับร้อยคนเสนอขายบริการทางเพศกับชาวต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ในราคาตั้งแต่ 200 บาท จนถึงกว่า 1,000 บาท ข้อมูลนี้เป็นข่าวครึกโครมมากและในระยะเวลาต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ลงมากวาดจับเด็กตามศูนย์การค้า จนถูกวิจารณ์อย่างกว้างขวาง

โครงการรณรงค์เพื่อเด็กเร่ร่อนสามารถสรุปได้ประมาณมากกว่า 81 ครั้ง คือ รณรงค์มากกว่า 50 ครั้ง ในหนังสือพิมพ์มติชน เดลินิวส์ ไทยรัฐ แนวหน้า เดอะเนชั่น ผู้จัดการ กรุงเทพธุรกิจ สยามรัฐ บางกอกโพสต์ และเสียงเด็ก และในหนังสือวิทยสารมิเมจ นะคะ และเรื่องชีวิตจริง จำนวน 4 ครั้ง และรณรงค์ทางโทรทัศน์ ทุกช่องรวม 7 ครั้ง คือทางช่อง 3 ช่อง 5 ช่อง 7 ช่อง 9 และช่อง 11 และเจ้าหน้าที่ได้เข้าร่วมเสนอข้อมูลด้วยวิธีการอื่นๆ ได้แก่ การเสวนา สัมมนา อภิปราย ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการรวมจำนวนไม่น้อยกว่า 20 ครั้ง

2.3 งานสนามของโครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน คือ การลงไปสัมผัสและสัมผัสกับกลุ่มเด็กเร่ร่อนข้างถนนเพื่อหาข้อมูลความเคลื่อนไหว ให้การสงเคราะห์และช่วยเหลือตามพัฒนาการของเด็กแต่ละคน และงานภาคสนามส่วนนี้จะใกล้ชิดกับงานรณรงค์มากเพราะข้อมูลที่ใช้รณรงค์มาจากงานภาคสนามทั้งสิ้น แต่งานรณรงค์จะค้นหาข้อมูลที่ละเอียด และรอบคอบยิ่งขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดของงานภาคสนาม ดังนี้

2.3.1 การดำเนินงานของงานสนาม คือ

2.3.1.1 การจัดกิจกรรมแก่เด็กตามท้องถนนในเขตพญาไท กรุงเทพฯ โดยเจ้าหน้าที่ภาคสนามและอาสาสมัคร สัปดาห์ละ 5 วัน ที่สนามหลวงและพระโขนง โดยจัดกิจกรรม นันทนาการ การแลกเปลี่ยนปัญหาการสนทนาหนังสือ และการเตรียมพร้อมด้านอาชีพ

2.3.1.2 การศึกษาพฤติกรรม ปัญหาของเด็กเร่ร่อน เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาแก้ไข

2.3.1.3 การติดต่อกับครอบครัวของเด็ก ศึกษาสภาพครอบครัวเพื่อให้มีส่วนร่วมแก้ไข

2.3.1.4 การคัดเลือกเด็กเร่ร่อน ที่พร้อมและต้องการเข้าสู่บ้านเปิดและหมู่บ้าน
สัญจร

2.3.2 ผลของการดำเนินงานของงานสนาม การช่วยเหลือเด็กที่ถือว่าประสบผลสำเร็จนั้นก็
คือการส่งเด็กเข้ามามีบ้านปันรัก หรือบ้านเปิด ส่วนวิธีอื่นๆ ประสบผลน้อยมาก เช่น เรื่องทำงานเลิกเสพสาร
ระเหย เรื่องกามโรค การเรียน ทักษะคติใหม่ๆ เป็นต้น และงานภาคสนามที่ประสบผลสำเร็จ มีดังนี้

2.3.2.1 การเก็บข้อมูลคณะเซ็ดหัวสิงโตที่ให้แก่เด็กแห่งเซ็ดขอเงิน กักขังเด็ก และแจก
สารระเหยให้ทุกวัน จนได้ข้อมูลมาเผยแพร่และจับหัวหน้าคณะได้ในที่สุด

2.3.2.2 การนำเสนอข้อมูลเด็กเสพสารระเหยตามถนน ซึ่งมีจำนวนมากมาย
อย่างต่อเนื่องมาเผยแพร่อันเกิดพระราชกำหนดสารระเหยขึ้นมาใช้

2.3.2.3 การเก็บข้อมูลกลุ่มเด็กชายชายตัวย่านพัฒนาพงศ์จนเป็นข่าวใหญ่โตใน
เวลาต่อมา

2.3.2.4 การลงมือจัดกิจกรรมพบเด็กเพิ่งออกจากบ้านมาเที่ยวเร่ร่อนขอเงิน เมื่อจัด
กิจกรรมได้ระยะหนึ่งก็สามารถทำให้เด็กกลุ่มนี้กลับเข้าไปอยู่บ้านตามปกติได้ จึงเป็นการป้องกันมิให้เด็กออกมา
เร่ร่อนนั่นเอง

สรุปงานภาคสนามมีจำนวนเด็กเร่ร่อน 325 คน ที่ผ่านเข้ามาในงานของโครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน มี
รายละเอียดดังนี้ คือ งานสนามที่สำรวจพบแต่มีได้จัดกิจกรรม 150 คน เด็กที่ส่งเข้าบ้านปันรัก 17 คน เด็กที่
ส่งกลับบ้าน 4 คน และเด็กที่จัดกิจกรรมปกติ 154 คน ส่วนที่ไม่ประสบผลสำเร็จเพราะร้านค้ายังไม่เข้าใจเด็ก
มีทัศนคติที่ไม่ดี รังเกียจเด็กบ้าง บางร้านค้าขายยาเสพติดให้เด็ก หน่วยงานของรัฐจับกุมเด็ก วิถีชีวิตเด็กอยู่ไม่
เป็นที่ บุคลากรไม่สามารถติดตามได้ตลอดเวลา ฉะนั้นความรู้ความคิดและทัศนคติใหม่ๆ จึงไม่ปะติดปะต่อ
เด็กจึงอยากเรียนรู้จากกันเองมากกว่า

2.4 บ้านปันรักหรืองานบ้านเปิดของโครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน เป็นงานที่สานต่อกับงานภาคสนาม
เพราะเด็กจากบ้านปันรักมาจากงานภาคสนาม แต่ยังมีเด็กอีกส่วนหนึ่งเป็นเด็กเก่าของบ้านปันรักเองรวม
อยู่ด้วยเช่นกัน ในระยะต้นๆของการก่อตั้งบ้านปันรัก เป็นช่วงที่เด็กเสพสารระเหยมีจำนวนมาก ดังนั้นบ้าน
ปันรักจึงรับเด็กติดสารระเหยเข้ามาดูแลจำนวนหนึ่ง และเด็กจำนวนนี้ก็ได้ผลัดเปลี่ยนแวะเวียนเข้าออกบ้าน

2.4.1 การดำเนินงานของงานบ้านปันรักหรือบ้านเปิด คือ

2.4.1.1 รับเด็กเร่ร่อนจากภาคสนามเข้างานบ้านเปิด โดยอยู่ประจำหรือไปกลับ

2.4.1.2 จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กเร่ร่อนในบ้านเปิด เช่น การปรับพฤติกรรมโดย
การพูดคุยแก้ปัญหา ทำกิจกรรมกลุ่ม การจัดการเรียนการสอนทุกเช้าวันจันทร์ ถึง วันศุกร์ การฝึกอาชีพ (เน้น
อาชีพ ภาคอุตสาหกรรม) ทุกบ่ายวันจันทร์ ถึง วันศุกร์ การจัดนันทนาการ การทัศนศึกษาออกสถานที่ การส่ง
ไปฝึกงานอาชีพตามโรงงานและ บริษัทต่างๆ

2.4.1.3 ศึกษาพฤติกรรมการใช้ชีวิต อารมณ์ ความรู้สึกเพื่อหาแนวทางแก้ไข

2.4.1.4 ติดต่อประสานงานครอบครัวเด็กเร่ร่อนและผลักดันให้ครอบครัวมีส่วนร่วมใน
การแก้ไขปัญหาเด็ก

2.4.2 ผลการดำเนินงานของงานบ้านปันรักหรือบ้านเปิด ในระยะต้นปี 2533 บ้านปันรักเปิดโอกาสให้เด็กเสพสารระเหยเข้ามาอยู่ในบ้านหวังจะศึกษาหาทางช่วยเหลือให้เด็กกลุ่มนี้เลิกเสพสารระเหย แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากเป็นเด็กกลุ่มใหญ่และเสพมาก กิจกรรมประจำวันทำได้เล็กน้อยและทำได้บางอย่าง ได้แก่ กีฬา ศิลปวาดภาพ ขับร้อง บุคลากรได้จัดรูปแบบการแก้ไขปัญหาระเหยหลายวิธีการ แต่ทำได้เพียงหยุดเสพชั่วคราวและเป็นส่วนน้อยเท่านั้นซึ่งการแก้ไขปัญหาลูกเสพสารระเหยในช่วงนี้ได้ขอความช่วยเหลือไปยังกองระบาศาวิทยาให้มาตรวจสุขภาพ และทำการศึกษาวินิจฉัย นอกจากนี้ยังพาเด็กไปตรวจสุขภาพที่โรงพยาบาลสมุทรปราการเป็นประจำ ส่วนครึ่งหลังของปี บ้านปันรักได้วางกฎที่เข้มงวดกับเด็กเสพสารระเหย คือ เด็กที่ไม่เสพเท่านั้นจึงมีสิทธิอยู่ในบ้านได้ ทำให้เด็กเสพสารระเหยเกือบทั้งหมดสมัครใจออกจากบ้าน แต่ก็แวะเวียนเข้ามาเป็นครั้งคราวไม่บ่อยนักและกิจกรรมประจำวันได้วางเป็นระบบมากขึ้นโดยเฉพาะการจัดระเบียบช่วงเช้า แต่ช่วงต่อมากลับมีปัญหา คือ เด็กส่วนใหญ่สนใจออกไปหาเก็บเศษเหล็กขายมากกว่าเข้าห้องเรียน แต่ก็ได้ทำการตกลงกับเด็กให้ยึดระยะเวลาการออกนอกบ้านหลังจากเรียนเสร็จแล้ว ซึ่งได้ผลพอสมควร

สรุปงานบ้านปันรักหรือบ้านเปิดที่ประสบความสำเร็จ มีดังนี้

1. การปรับพฤติกรรมเด็กเร่ร่อนสกปรกมอมแมมให้สามารถอยู่ติดบ้าน รู้จักรักษาความสะอาด
2. พยายามให้เด็กลดการเสพสารระเหยจนสามารถเลิกเสพได้บางคน
3. เด็กบางส่วนเมื่อออกจากครอบครัวเนื่องจากปัญหาไม่รุนแรงก็สามารถทำให้กลับครอบครัว
4. เด็กที่ต้องการทำงาน ก็ได้ติดต่อให้เด็กออกไปทำงานได้
5. เด็กที่มีพัฒนาการดีขึ้นก็ได้จัดส่งไปยังชุมชนเกื้อกูลหรือหมู่บ้านสัญจร

และงานบ้านปันรักหรืองานบ้านเปิดได้ดำเนินงานเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อน จำนวน 200 คน คือ เด็กที่กลับครอบครัวได้ 24 คน เด็กที่ได้ทำงาน 10 คน เด็กที่ส่งไปชุมชนเกื้อกูล 18 คน เด็กที่อยู่ในบ้านและเด็กที่แวะเวียนเข้าออก 62 คน เด็กที่ติดสารระเหย 38 คน เด็กที่เสพสิ่งเสพติดบ้างหยุดบ้าง 44 คน และเด็กที่เลิกเสพสิ่งเสพติดแล้ว 4 คน

2.5 งานชุมชนเกื้อกูลหรือหมู่บ้านสัญจรของโครงการเพื่อเด็กเร่ร่อนดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.5.1 การดำเนินงานของงานหมู่บ้านสัญจร คือ

2.5.1.1 รับกลุ่มเด็กเร่ร่อนจากงานภาคสนามเข้าอยู่ในหมู่บ้านเด็กสัญจร โดยใช้ชีวิตแบบครอบครัวกับเจ้าหน้าที่โครงการ

2.5.1.2 จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กเร่ร่อน อาทิ การปรับพฤติกรรมเด็ก การจัดการเรียนการสอนหนังสือ การฝึกทักษะด้านเกษตรกรรม การนันทนาการ ทัศนศึกษาออกสถานที่

2.5.1.3 ศึกษาพฤติกรรม การใช้ชีวิต อารมณ์ความรู้สึกของเด็กเร่ร่อนที่มาใช้ชีวิตในหมู่บ้าน

2.5.1.4 ติดต่อประสานงานกับครอบครัวเด็กเร่ร่อน เพื่อแก้ไขปัญหาคอร์รัวและผลักดันให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคอร์รัว

2.5.2 ผลการดำเนินงานของงานหมู่บ้านสัญจร เนื่องจากเด็กที่อยู่ในชุมชนเกือบมาจาก บ้านปันรัก และงานสนาม (ช่วงต้นการดำเนินงาน) และมีทั้งเด็กโต (12-13 ปี) และเด็กเล็ก (10 ปีลงมา) กิจกรรมที่จัดให้จึงต้องวางไว้ต่างกัน อาทิ การเรียนการสอนและงานวิชาชีพ ซึ่งประสบความสำเร็จมีดังนี้

2.5.2.1 การเรียนการสอนนอกระบบ สอนตามความรู้สึกของเด็กที่ต้องการจะ เรียนรู้ ต้องการคิดค้นและอยากลองด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำเด็กเข้าไปเรียนในหลักสูตรการศึกษาของ โรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการจำนวน 9 คน

2.5.2.2 เด็กโต (12 ปีขึ้นไป) สามารถออกไปทำงานหาเงินเลี้ยงตัวเอง และเข้ามา พักในชุมชนเกือบบางคน นอกจากนี้ยังมีเด็กอีกหลายคนได้ฝึกงานจากสถานประกอบการนอกชุมชนด้วย

2.5.2.3 เด็กในชุมชนเกือบมีพัฒนาการที่ดี ร่าเริง สดใส กล้าแสดงออกสามารถ คิดและสร้างสรรค์งานออกมาให้เห็นได้ ได้แก่ ฝึกฝน ดนตรี ละคร ฟ้อนรำ กีฬา งานฝึกทักษะ การแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น เด็กโตเป็นผู้เลี้ยงให้เด็กเล็ก เด็กโตเป็นแกนนำจัดงานเทศกาลต่างๆ ตลอดจนจัดงานลำดับ รายการแสดงและคิดการแสดงเอง ตลอดจนช่วยงานผู้ใหญ่

2.5.2.4 เด็กจากบ้านปันรักที่ส่งมาชุมชนเกือบนั้น บางคนเสพสารระเหย ทำให้ ชุมชนหนักใจพอสมควร แต่ในที่สุดก็สามารถทำให้เด็กกลุ่มนี้เลิกเสพสารระเหยได้อย่างเด็ดขาด และมีสุขภาพดี ขึ้น

สรุปงานชุมชนเกือบหรืองานหมู่บ้านสัญจรมีจำนวนเด็ก 60 คน คือ เรียนหนังสือพักอยู่ในชุมชน เกือบ ได้แก่ ทำงาน 4 คน ฝึกงาน 3 คน และได้เรียนรู้ตามพัฒนาการ 17 คน เรียนและทำงานนอกชุมชนเกือบ 7 คน กลับไปอยู่บ้าน 11 คน มีผู้นำมาพักอยู่ชั่วคราว 4 คน และเข้าอยู่ชั่วคราวหรือกลับเข้าบ้านปันรัก 14 คน

2.6 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ของโครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน มีดังต่อไปนี้

2.6.1 สารระเหยซึ่งมีผลทำให้เด็กมีพัฒนาการที่ช้าลงอย่างมาก (ในกรณีที่เสพติดนาน) แม้ จะมีพระราชกำหนด แต่รูปธรรมของพระราชกำหนดฉบับนี้ คือ การมุ่งจับเด็กที่เสพสารระเหยเป็นสำคัญ จึงแก้ ไม่ตรงจุด แต่กลับไปซ้ำเติมที่เด็กหนักขึ้น การแก้ไขเด็กติดสารระเหยให้เลิกเสพทำได้น้อยมากเมื่อเทียบกับ จำนวนเด็กที่เสพเป็นความหนักใจของคนทำงานอย่างยิ่งและในปัญหาเด็กติดสารระเหยซึ่งอยู่ในความดูแล ของโครงการฯ นั้นก็ได้ประสานความช่วยเหลือกับทางศูนย์สุขภาพจิต ได้ให้ความรู้ในการแก้ไขปัญหาย่าง ต่อเนื่องทุกสัปดาห์

2.6.2 การรณรงค์สภาพปัญหาเด็กที่เร่ร่อนตามถนนซับซ้อนซ่อนเงื่อนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะ ปัญหาใหม่ๆ ได้แก่ การขายบริการทางเพศของเด็กชาย ปัจจุบันได้แพร่กระจายกว้างออกไปเรื่อยๆ โดยคนทั่วไป ไม่รู้เพราะการเข้าถึงข้อมูลทำได้ไม่ลึกพอ เนื่องจากเป็นงานยากและเสี่ยงอันตราย ประกอบกับงบประมาณและ กำลังคนไม่เพียงพอ เมื่อรับทราบแต่ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้มากพอ ดังนั้นการรณรงค์จึงกระทำไม่ได้ เพราะ ขาดความเชื่อถือ ในกรณีเช่นนี้จำเป็นต้องประสานงานกับสื่อมวลชนอย่างใกล้ชิดและร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ตำรวจมากยิ่งขึ้นด้วย

2.6.3 บุคลากร เมื่องานโครงการขยายตัวออกไปจำเป็นต้องรับบุคคลเพิ่มขึ้น บุคลากรใหม่ ที่ ต้องการปฏิบัติงาน เรียนรู้และศึกษางาน ส่วนบุคลากรเก่าลำบากในการเรียนรู้และศึกษางาน เพราะขาด องค์กรที่ทำงานเช่นเดียวกันโดยตรง การพัฒนาให้รู้จักกว้างไกลและได้ระดับสากลจึงเป็นไปได้ยาก จึงจำเป็นต้อง หาวิธีศึกษางานจากองค์กรทำงานโดยตรงให้เกิดความคิดและทักษะใหม่ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางาน

2.6.4 สถานที่ทำการโครงการกล่าวได้ว่าไม่มีความแน่นอนในพื้นที่ทำกิจกรรม เนื่องจากไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง การจัดการใดๆ จะคิดเงื่อนไขในความไม่แน่ใจ เกิดความรู้สึกที่ยังไม่มั่นคง เสมือนโครงการต้องเร่ร่อนตามชื่อเรียก และเป็นอุปสรรคในการคิดพัฒนางานในบางจุด

โดยสรุป โครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน มุนิธิโกมลคีมทองได้มีการดำเนินงานที่ประสานงานภายในโครงการกัน แต่ละงานมีการดำเนินการที่ต่างกัน ซึ่งก็สามารถนำไปสู่วัตถุประสงค์หลักของโครงการเป็นจุดหมายเดียวกัน ประกอบกับโครงการยังมีรูปแบบดำเนินการที่ไม่ชัดเจนมีอุปสรรคด้านบุคลากรและสถานที่ดำเนินการจัดตั้งองค์การ

3. โครงการเพื่อเด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย

สภาเยาวชนคาทอลิกแห่งประเทศไทยดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้สังเกตเห็นถึงปัญหาเด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด จึงได้เริ่มดำเนินงาน โดยในช่วงแรก (ปี พ.ศ.2528-2530) เน้นที่การศึกษา เพื่อเข้าใจสภาพปัญหาและหาวิธีการที่เหมาะสมในการดำเนินการ จนในที่สุดเมื่อปี พ.ศ.2530 โครงการได้มีการสรุปผลดำเนินงานที่ผ่านมาและได้มีข้อสรุปเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อเด็กและเยาวชนเร่ร่อน สำหรับการดำเนินงานในช่วงต่อไป ดังจะกล่าวรายละเอียดต่อไป (โครงการเพื่อเด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด, มปป.)

3.1 วัตถุประสงค์โครงการเพื่อเด็กเร่ร่อนและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด คือ

3.1.1 เพื่อสงเคราะห์และช่วยเหลือส่งเสริมพัฒนาเด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด ได้มีชีวิตที่ดีขึ้นสามารถแสวงหา และเลือกทางออกที่เหมาะสมกับชีวิต ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3.1.2 เพื่อส่งเสริมพัฒนาเด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด ให้ได้รับการยอมรับในฐานะสมาชิกของสังคม มีสิทธิขั้นพื้นฐานตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กและเยาวชน

3.1.3 เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้สังคมรับทราบรับรู้และเข้าใจ จนกระทั่งตระหนักถึงการเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนต่อไป

3.2 งานของโครงการเพื่อเด็กและเยาวชนเร่ร่อน

โครงการเพื่อเด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด มีงานและกิจกรรม 4 งานใหญ่ๆ ดังนี้

3.2.1 งานส่งเสริมและพัฒนาเด็กเยาวชนมีกิจกรรม คือ กิจกรรมด้านการศึกษาด้านส่งเสริมสุขภาพและโภชนาการ ส่งเสริมอาชีพ การฝึกอบรม ทัศนศึกษา และกิจกรรมสันทนาการ พัฒนาเด็กและเยาวชน

3.2.2 งานส่งเสริมพัฒนาต่อเนื่อง เป็นกิจกรรมการติดต่อประสานงานกับครอบครัว การติดตามเยี่ยมเยียนเด็กและครอบครัว และกิจกรรมการส่งต่อประสานงานกรณีเด็กพิเศษ

3.2.3 งานส่งเสริมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นกิจกรรมข้อมูลประวัติรายกรณีศูนย์ข้อมูลรณรงค์จัดทำจุลสาร “สานสายใย” และกิจกรรมหนังสือและเอกสารเพื่อเผยแพร่ของโครงการ

3.2.4 งานพัฒนาการดำเนินงาน เป็นกิจกรรมด้านติดต่อประสานงานประชุมคณะกรรมการบริหาร ประชุมเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของบุคลากร การอบรมพิเศษพัฒนาเจ้าหน้าที่และกิจกรรมการติดตามและประเมินผล

โดยงานและกิจกรรม 4 งาน ของโครงการเพื่อเด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัดนั้น เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนด้อยโอกาสเหล่านี้ได้พัฒนาตนเองทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคมให้มีความสำคัญตระหนักในหน้าที่ต่อสังคมและให้ความร่วมมือสร้างสรรค์พัฒนาสังคมของตนเอง

3.3 การดำเนินงาน เป็นการดำเนินงานของแต่ละงานโครงการเพื่อเด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด มีดังต่อไปนี้

3.3.1 งานภาคสนาม

3.3.1.1 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อน

3.3.1.2 บริการการศึกษา นันทนาการ กิจกรรมต่างๆ เช่น วาดภาพ ร้องเพลง

3.3.2 บ้านสายใย คือ

3.3.2.1 ให้ปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย การรักษาพยาบาล

3.3.2.2 การศึกษาสายสามัญ โดยสอนหนังสือเบื้องต้นเพื่อพัฒนาทักษะเตรียมเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนต่อไป

3.3.2.3 การฝึกทักษะอาชีพและสนับสนุนการประกอบอาชีพ

3.3.2.4 กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาในด้านต่างๆของเด็กและนันทนาการ เช่น การปลูกฝัง ความสำนึกเรื่องครอบครัว ทัศนศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

3.3.2.5 ประสานงานกับครอบครัวเด็ก หรือองค์กรรัฐและเอกชนเพื่อรับเด็กและเลี้ยงดู

3.4 ผลการดำเนินงานของโครงการเพื่อเด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด

การดำเนินงาน ได้มีการประชุมติดตามประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์การ รวมทั้งการติดตามประเมินผลโครงการเพื่อทำการประเมินผล และปรับปรุงวิธีการกระบวนการการทำงานของโครงการให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสภาพของปัญหา ในเรื่องนี้เป็นระยะๆเช่นกัน เพื่อคุณภาพของการให้บริการ ซึ่งสรุปผลการดำเนินได้ดังนี้

3.4.1 การกลับคืนสถาบัน การที่เด็กกลับสู่วงจรชีวิตครอบครัว และดำเนินชีวิตได้ตามปกติเหมือนเด็กทั่วไป เด็กที่สามารถส่งคืนสถาบันครอบครัวได้ เป็นเด็กที่เข้ามาพักอาศัยในศูนย์ที่อยู่ในช่วงอายุ 7 ถึง 10 ปี มี 1 คน ช่วงอายุ 11-14 ปี มี 24 คน สำหรับช่วงเวลาของการเข้าร่วมโครงการนั้นพบว่า อยู่ระหว่าง 2-8 เดือน ซึ่งระยะเวลาที่ใช้ในการกลับส่งสถาบันครอบครัวอยู่ที่เจ็ดเดือน ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งจากตัวเด็กเอง จากโครงการหรือจากผู้ปกครอง และเด็กบางคนออกมา ใช้ชีวิตเร่ร่อนอีก เนื่องจากสภาพครอบครัวไม่พร้อมที่จะรับเด็ก ความไม่เข้าใจเด็ก และวิธีการเลี้ยงดู ดังนั้นในระยะ 2 ปีแรก (2528-2529) ของโครงการ จึงมีจำนวนเด็กที่มีการติดต่อครอบครัวและส่งกลับสถาบันครอบครัว 27 คน เป็นเด็กที่อยู่ในวงจรชีวิตครอบครัว 20 คน และเด็กที่อยู่นอกวงจรชีวิตครอบครัว (กลับออกมาเร่ร่อนหรือมาทำงานทำอีก) 7 คน

3.4.2 การพึ่งตนเองของเด็ก โครงการได้จัดหางานอาชีพให้เยาวชนทำ ส่วนหนึ่งไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากความไม่พร้อมทางด้านจิตใจของเยาวชน แต่มีบางส่วนพอใจที่จะประกอบอาชีพต่อไป แม้ว่าจะไม่มีรายได้ประจำ เช่น การขายหนังสือพิมพ์ การทำงานในร้านอาหาร กระเป่ารถเมล์ ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้เด็กมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพึ่งตนเอง ประกอบอาชีพที่อิสระสามารถเลี้ยงตนเองได้ เช่น การรวมกลุ่มกันหารายได้จากการเก็บเศษกระดาษขาย หรือประกอบกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเอง วิธีการที่สนับสนุนนี้ทั้งเพื่อการสนับสนุนอาชีพโดยตรงและเพื่อเสริมสร้างชีวิตกลุ่ม การเป็นผู้นำกลุ่มที่ดีหรือแม่แต่เพื่อ

เสริมสร้างการศึกษาเรียนรู้การเปิดโลกทัศน์ และการแสดงออกทางอารมณ์สังคม โดยทางโครงการได้มีการวางแผนโยนโยนอยู่บ้าง เช่น ในเรื่องการติดตามทบทวนเนอร์ของเด็ก อย่างไรก็ตามความพยายามที่ผ่านมาก็ยังไม่ประสบผลนัก ทั้งนี้ก็เพราะเหตุทั้งในแง่การจัดการของโครงการ ที่ยังทำงานไม่ครบวงจร และในแง่ที่มาจากตัวเด็กเอง ซึ่งมีปัญหาพื้นฐานที่ซับซ้อน

3.4.3 การได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองของเด็ก แนวคิดหลักในการทำงานกับเด็กเร่ร่อนของโครงการ คือ การให้โอกาสแก่เด็กและในระยะ 2 ปีที่ผ่านมา นอกจากปัจจัยสี่และบริการสุขภาพอนามัยแล้ว เด็กจะได้รับบริการ ดังนี้ คือ

3.4.3.1 ด้านการศึกษาเรียนรู้ ได้แก่ การให้โอกาสในการเรียนฝึกฝน การอ่าน การเขียนหนังสือการเสริมสร้างความรู้ประสบการณ์ เพื่อประโยชน์ต่อการได้เปิดโลกทัศน์และต่อการประกอบอาชีพสุจริตที่สามารถใช้เลี้ยงชีพได้ต่อไปด้วย

3.4.3.2 ด้านการแสดงออก ได้แก่ การมีท่าทียอมรับและมีบทบาทกระตุ้นการแสดงออกต่างๆ ของเด็กไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อการระบายความเก็บกดภายในจิตใจ หรือเพื่อการสร้างสรรค์ใดๆ ของเด็ก

3.4.3.3 ด้านสิทธิทางสังคม ได้แก่ การให้เด็กมีความรู้สึกต่อชีวิตกลุ่มและชีวิตครอบครัวเด็ก ใฝ่ใจผู้ปฏิบัติงานของโครงการ ซึ่งแตกต่างจากความรู้สึกที่เด็กมีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้เด็กมีที่พึ่ง และรู้สึกว่าชีวิตมีความมั่นคงขึ้นและมีความหวัง

ที่กล่าวมาข้างต้น ยังดำเนินการไม่บรรลุผลสำเร็จเท่าที่ควร สืบเนื่องจากอุปสรรคของบุคลากรที่ปฏิบัติงานขาดประสบการณ์และความเข้าใจ ต้องลองผิดลองถูกและเด็กเร่ร่อนมีปัญหาที่ซับซ้อน

3.4.4 ผลที่เกิดกับผู้ปฏิบัติการโครงการ

เนื่องจากการเป็นโครงการบุกเบิกและเป็นโครงการที่มีผู้ปฏิบัติงานเป็นอาสาสมัครที่เปิดโอกาสให้เยาวชนคนหนุ่มสาว ได้เข้ามาสัมผัสเรียนรู้และร่วมสร้างสรรค์การทำงานกับเด็กเร่ร่อน ตามกำลังความสามารถ ดังนั้น การกล่าวถึงผลที่คนทำงานได้รับจากการร่วมดำเนินงานโครงการจึงเป็นเรื่องมีความสำคัญ คือ ทำให้ผู้ทำงานได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและชีวิตเด็กเร่ร่อนอย่างชัดเจนขึ้นและได้เรียนรู้การทำงานและการใช้ชีวิตร่วมกับเด็กเร่ร่อน เมื่อผู้ทำงานต้องรับผิดชอบเด็กในศูนย์และต้องรับผิดชอบต่อชุมชนใกล้เคียง เนื่องจากมีเด็กเข้ามาอยู่ร่วมกลุ่มกันแล้วมักไม่ค่อยมีความรับผิดชอบไม่คำนึงถึงการอยู่ร่วมกันและไม่คำนึงถึงผู้ที่อยู่ใกล้เคียงทำให้เกิดความตึงเครียดในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานและมีความเข้าใจไม่ตรงกัน นอกจากนี้ในกรณีที่มีเด็กข้างนอกมาใช้บริการของศูนย์ โดยไม่ได้ผ่านการเตรียมการจนถึงระดับที่เหมาะสม จึงมีการลักขโมยข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัวของอาสาสมัคร

3.4.5 ผลที่เกิดต่อสาธารณชน

มีการเผยแพร่ปัญหาเด็กและเยาวชนเร่ร่อนออกไปในวงกว้าง เช่น ในการประชุมสัมมนาเรื่องแนวทางปฏิบัติการที่พึงประสงค์ต่อเด็กเร่ร่อนแนวทางและการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและพัฒนาเด็กเร่ร่อนร่วมกับหน่วยงานรัฐบาลและองค์กรเอกชนต่างๆทำให้สาธารณชนได้รับรู้ปัญหา ตระหนักในปัญหาและร่วมกันหาแนวป้องกันแก้ไขปัญหานี้ต่อไป

3.5 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการเพื่อเด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด คือ

3.5.1 โครงสร้างการทำงาน เนื่องจากโครงการนี้มีลักษณะเป็นโครงการริเริ่ม (บุกเบิก) และมีช่วงเวลาจำกัด การดำเนินงานจึงมีลักษณะเป็นงานอาสาสมัคร เป็นการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติและยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน สิ่งต่างๆเหล่านี้ทำให้การดำเนินงานในหลายด้านยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร

3.5.2 การบริหารงานโครงการ พบว่า มีความไม่สม่ำเสมอในการบริหารโครงการนี้ คือ

3.5.1.2 เกิดความสับสนในบทบาทกรรมการบริหารงาน กล่าวคือ ในระยะเริ่มแรกยังไม่มีคณะกรรมการเป็นตัวแทน มีเพียงแต่คณะที่ปรึกษาโครงการ แต่เมื่อดำเนินการไปได้ 1 ปีแล้ว จึงได้มีการประชุมกรรมการบริหารโครงการเพียง 4 ครั้งในรอบ 2 ปี

3.5.2.2 การประสานงานและการเงินพบว่า การประสานงานในทุกระดับเป็นไปไม่ได้ไม่ติดก ทั้งนี้เพราะเกี่ยวเนื่องถึงปัญหาโครงสร้าง ฐานะของโครงการและในแง่ส่วนบุคคล

3.5.2.3 การจัดการ พบว่า ระบบการทำงานภายในของโครงการมีความสอดคล้องกับปัญหาเด็กเร่ร่อน แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านเวลา เทคนิค ประสบการณ์และจังหวะก้าวการจัดการ จึงส่งผลให้การดำเนินงานกับเด็กเร่ร่อนของโครงการในระยะ 2 ปีนี้ ยังมีลักษณะไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

3.5.2.4 บุคลากร พบว่า บุคลากรโครงการในทุกระดับทั้งคนทำงานและกรรมการบริหารยังขาดความรู้ประสบการณ์ และจัดการที่เป็นประโยชน์แก่การทำงานในด้านความรู้ และประสบการณ์ เช่น ด้านจิตวิทยาสังคมสงเคราะห์ ฯลฯ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

- บุคลากรระดับบริหารมีการเปลี่ยนแปลงประธานกรรมการบริหารและผู้ประสานงานของโครงการ ซึ่งทำให้ความต่อเนื่องของงานยังเป็นไปไม่ได้

- บุคลากรระดับผู้ปฏิบัติงานมีรูปแบบที่ต้องมีการเรียนรู้งานใหม่เสมอเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง และรวมไปถึงความไม่ชัดเจนในระบบงานและมีความแตกต่างด้านแนวคิดในการทำงานด้วย

3.5.2.5 ตัวเด็กมีข้อมูลหลายชุด ซึ่งการให้ข้อมูลครั้งแรกที่เด็กให้แก่โครงการอาจไม่ใช้ความจริงการที่เด็กไม่เปิดเผยความจริงนั้น เนื่องมาจากสาเหตุต่างๆ เช่น เด็กไม่ไว้วางใจคนอื่นฯ ดังนั้นจึงต้องคอยปกป้องตนเอง เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของเด็กเอง เด็กเรียกร้องความสนใจด้วยการเล่าเรื่องที่ตนเองแต่งขึ้นมาเองและเด็กที่ตมทินเนอร์ พบว่า โครงการประสบความสำเร็จลำบากในการทำงานทั้งนี้ เพราะเด็กพวกนี้เป็นพวกที่มีปัญหารุนแรงทางจิตใจและมักมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เข้าใจยาก อีกทั้งการสื่อสารเพื่อทำงานกับเด็กระหว่างที่เด็กเลาทินเนอร์นั้นไม่ได้ผล

3.5.2.6 ครอบครัวเด็ก พบว่าในหลายๆครั้งที่ส่งเด็กกลับบ้านเด็กหนีออกมาอีก ทั้งนี้เพราะครอบครัวไม่พร้อมที่จะรับเด็กกลับบ้านไปอยู่อย่างปกติ และภายในครอบครัวยังมีปัญหาที่ทำให้เด็กออกจากครอบครัวที่เหมือนเดิม นอกจากนี้ยังพบว่าครอบครัวเด็กหลายครอบครัวขาดความเข้าใจปัญหาเด็ก และใช้วิธีการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม

4. โครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนน มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก

มูลนิธิสร้างสรรค์เด็กเริ่มให้ความช่วยเหลือพัฒนาเด็กและเยาวชนตั้งแต่เดือนกันยายน 2529 เป็นต้นมาแล้ว ได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2531 และจากกระทรวงมหาดไทย ตามหนังสือสำคัญที่ มท 0402/14146

ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2531 และโครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนนเกิดขึ้นจากการตระหนักถึงสังคมปัจจุบันที่กำลังประสบกับความล่มสลายของสถาบันครอบครัวเพราะแต่เดิมโครงสร้างของครอบครัวเป็นแบบครอบครัวเชิงขยาย ซึ่งปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนมาเป็นครอบครัวเชิงเดี่ยวมากยิ่งขึ้น และมีครอบครัวแตกแยกหย่าร้างในอัตราที่สูงขึ้น ดังนั้นความเป็นครอบครัวเชิงเดี่ยว จึงทำให้สมาชิกภายในครอบครัวต้องดิ้นรนทำงานหาเลี้ยงชีพ และเพื่อความสุขภาพภายในครอบครัว จึงทำให้เกิดการละเลยการดูแลเอาใจใส่บุตรหลาน เพราะมุ่งความสนใจในเรื่องวัตถุและเศรษฐกิจมากเกินไป ขณะเดียวกันครอบครัวแตกแยกเกิดการหย่าร้าง ครอบครัวอยู่อย่างไม่มีความสุข ส่งผลถึงเด็กต้องถูกทอดทิ้ง ถูกทารุณกรรมและถูกบังคับ ซึ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น เด็กขาดขวัญและกำลังใจประกอบกับไม่ได้รับความสุขจากครอบครัว และสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมเป็นตัวโน้มน้าวจิตใจหรือเร้าให้เด็กเริ่มออกจากครอบครัวที่ละเล็กละน้อย แล้วเด็กก็ตัดสินใจที่จะอยู่ลำพังออกมาเร่ร่อน ซึ่งเด็กออกมาเร่ร่อน มักจะมั่วเมากับอบายมุข เช่น สู้กับยาสูบ ตมแลคเกอร์ ทินเนอร์ และกาว 3 เค จนกระทั่งฉีดเฮโรอีน และตกเป็นเครื่องมือของพวกมิจฉาชีพ สภาพปัญหาต่างๆ ดังกล่าว ที่เด็กกำลังประสบอยู่ทางมูลนิธิสร้างสรรค์เด็กได้เล็งเห็นถึงความรุนแรงของปัญหาที่จะเกิดขึ้นมาในอนาคต โครงการนี้จึงจัดขึ้น ดังจะกล่าวรายละเอียดต่อไป (โครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนน, 2534)

4.1 วัตถุประสงค์ต่อกลุ่มเป้าหมายเด็กข้างถนน คือ

4.2 เพื่อให้เด็กข้างถนนที่ยังใช้ชีวิตอยู่ตามข้างถนนได้รับการดูแลปกครอง คุ้มครองและได้เรียนรู้ การพัฒนาตนไปสู่ทิศทางที่ดี

4.1.2. เพื่อให้เด็กข้างถนนที่ติดยาเสพติดและขายบริการทางเพศได้หยุดพฤติกรรมดังกล่าว แล้วหันมาใช้ชีวิตที่ถูกต้องไม่เป็นพิษภัยต่อตนเองและผู้อื่น

4.1.3 เพื่อให้เด็กข้างถนนมีสถานที่พักพิงทางกาย มีหลักประกันในด้านพื้นฐานปัจจัยสี่และที่พึ่งทางจิตใจ

4.1.4 เพื่อให้เด็กข้างถนนได้หยุดเร่ร่อนแล้วหวนคืนกลับสู่ครอบครัวเข้ารับการศึกษ ฝึกฝนทักษะอาชีพและเข้าทำงานเมื่อถึงวัยอันสมควร

4.2 งานของโครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนน

โครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนนได้กำหนดแผนการดำเนินงานไว้ 3 งาน ทั้งเชิงรับและเชิงรุก คือ ครูข้างถนน บ้านสร้างสรรค์เด็กและบ้านเด็กใกล้วัด ทั้ง 3 งานจะเสริมรับและประสานกันเพื่อให้เด็กมีทางออกที่ดีที่สุดของชีวิต ซึ่งขณะเดียวกันแต่ละแผนงานก็มีรายละเอียด แผนดำเนินงานที่แตกต่าง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.2.1 ครูข้างถนน

เป็นการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในเชิงรุก โดยมีครูคอยทำหน้าที่สอดส่องตรวจและดูแลเด็กและเยาวชนในแหล่งชุมชนต่างๆ เพื่อทำความคุ้นเคยคลุกคลีและเป็นเพื่อนกับเด็กและเยาวชน อาทิเช่น เด็กเร่ร่อนจรจัด เด็กขอทาน เด็กเร่ขายบริการ เด็กเก็บขยะ และเด็กติดสิ่งเสพติด เป็นต้น และยังเป็น การสร้างสัมพันธ์ที่ดี จนสามารถชักชวนเด็กและเยาวชนออกจากวิถีชีวิตที่เด็กเป็นอยู่นั้นไปสู่โครงการต่างๆ ที่มูลนิธิสร้างสรรค์เด็กมีการดำเนินงานของครูข้างถนน ดังต่อไปนี้

4.2.1.1 ได้กำหนดพื้นที่เด็กข้างถนน ส่วนใหญ่จะรวมตัวกันอยู่ เช่น ส่วนสาธารณะท่ารถ ท่าเรือ ตลาดศูนย์กลางย่านการค้า เพื่อกระจาย “ครูข้างถนน” รุกเข้าทำงานพบปะ รู้จัก คลุกคลี กระทั่งเด็กยอมรับและเข้าใจความหวังดีที่มีต่อพวกเขา

4.2.1.2 กำหนดการรุกเข้าพบปะกับเด็กข้างถนนตามสถานการณ์จริงที่เด็กใช้ชีวิตอยู่ โดยบางพื้นที่ต้องรุกเข้าทำงานตั้งแต่เช้าจรดเย็น บางพื้นที่รุกเข้าพบปะเด็กยามค่ำ บางพื้นที่รุกเข้าตอนค่ำคืนจนตีสี่ บางพื้นที่ต้องรุกเข้าพบเด็กยามรุ่งสาง เช่น หัวลำโพงในยามรุ่งสางและพัฒนาพงศ์ โรบินสันในยามดึก

4.2.1.3 การรุกเข้าทำงานกับเด็กข้างถนนตามพื้นที่ต่างๆ “ครูข้างถนน” ทุกคนจะได้รับการอบรมเป็นอย่างดี ในเรื่องจิตวิทยาเด็ก หลักการสอน การจัดกิจกรรม การจัดเกมกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อสร้างพัฒนาการที่ดีให้เกิดขึ้นแก่เด็ก

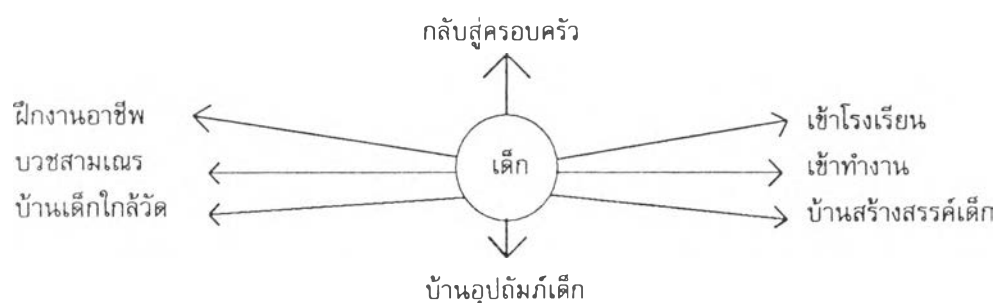
4.2.1.4 ครูข้างถนนมีกระเป๋าสะพายที่ใส่อุปกรณ์ต่างๆ เพื่อสร้างสรรค์พัฒนาการเด็ก ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ อาทิเช่น หนังสือ เครื่องเขียน เครื่องมือศิลปะ เครื่องดนตรี เกม เครื่องกีฬา ยาสามัญ-ประจำบ้าน และคู่มือใช้ยา รวมทั้งขนมสำหรับเด็ก

4.2.1.5 นอกจากกิจกรรมที่ดำเนินขึ้นในพื้นที่แล้ว กิจกรรมนอกสถานที่เป็นที่ขาดไม่ได้ เพราะเด็กข้างถนนเป็นกลุ่มที่ตื่นตัว ชอบสิ่งใหม่ๆ ทำท่าย ดั้งนั้นจึงจัดทัศนศึกษาและออกค่ายพักแรมเป็นระยะๆ

4.2.1.6 นอกเหนือจากกิจกรรม 5 ข้อดังกล่าว ครูข้างถนนยังต้องทำงานเฉพาะกิจ คือ พาเด็กป่วย หรือได้รับอุบัติเหตุไปรักษาที่โรงพยาบาล การติดตามเยี่ยมเยียนเด็กที่เคยอยู่ในความดูแลแล้วไปเข้ารับการรักษาในสถานแรกรับ กรมประชาสงเคราะห์

4.2.1.7 ผลจากการสร้างความสัมพันธ์และเกิดความไว้วางใจจากเด็กทำให้เข้าไปสู่กิจกรรมมากมาย เพื่อให้เด็กมีทางออกสำหรับชีวิตที่ดีขึ้นตามวงจร ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงวงจรการทำงานของโครงการครูข้างถนน มุลนิธิสร้างสรรค์เด็ก

วงจรต่างๆ เป็นทางออกสำหรับเด็กข้างถนนจะเป็นไปตามความต้องการของเด็ก โดยครูข้างถนนจะประสานงานกับส่วนต่างๆ และผลักดันในส่วนที่เด็กต้องการเป็นจริงได้ โดยเฉพาะการกลับสู่ครอบครัว ซึ่งเป็นจุดเน้นหลักที่สุดของการทำงาน

4.2.2 บ้านสร้างสรรค์เด็ก

เป็นบ้านเปิดสำหรับเด็กข้างถนนทุกคนที่จะเข้ามาใช้บริการทุกด้าน ตั้งแต่อาหารการกิน การหลับนอน อาศัยพักพิง การขอความช่วยเหลือยามเจ็บป่วย เสื้อผ้า รองเท้า รวมไปถึงการศึกษาเล่าเรียนและฝึกงานอาชีพ

4.2.2.1 การเข้ามาบ้านสร้างสรรค์เด็กหลังนี้ เด็กจะเข้ามาเมื่อไรและออกไปเมื่อใดก็ได้ตามความต้องการของเด็กภายใต้การพยายามสร้างบรรยากาศให้เด็กเห็นคุณค่าของการหยุดเร่ร่อน ปัจจุบันมีเด็กอาศัยอยู่ที่บ้านสร้างสรรค์เด็ก ซึ่งมีแนวโน้มจะเลิกใช้ชีวิตเร่ร่อนอย่างถาวรโดยคาดคะเนจากระยะเวลาที่เด็กใช้เวลาอยู่กับบ้านตลอดช่วงที่มีกิจกรรมการเรียน การสอน ไม่ออกไปค้างคืนนอกบ้านและมีระยะเวลาโดยเฉลี่ยแล้วเด็กแต่ละคนอาศัยอยู่บ้านนี้นานถึง 8 เดือน

4.2.2.2 การสร้างบรรยากาศภายในบ้านสร้างสรรค์ เด็กจะอาศัยสิ่งแวดล้อมและ กิจกรรมที่น่าสนใจรวมทั้งเป็นการพัฒนาเด็กในด้านต่างๆดังนี้

1. ครูภายในบ้าน เป็นครูที่มาจากความคิดเลือกและฝึกอบรมมาแล้วอย่างดีในเรื่องมนุษยสัมพันธ์ และจิตวิทยาเด็ก เพื่อจะได้เป็นสิ่งแวดล้อมเบื้องต้นที่เด็กสัมผัสได้ถึง ความเมตตาและความเข้าใจต่อพวกเขา

2. ภายในบ้านเน้นความสะอาดความปลอดภัยและความสะดวกพื้นฐาน รวมทั้งอุปกรณ์เครื่องมือ ที่โน้มน้าวให้เด็กสนใจ อาทิเช่น อุปกรณ์กีฬา เกม วิทยุ โทรทัศน์เพื่อให้เด็กรู้สึกเป็นสถานที่ที่น่าอยู่และ ทำหายไม่แพ้ภายนอกบ้าน

3. มุมความรู้เป็นสภาพแวดล้อมหนึ่งที่จะช่วยเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาให้แก่เด็กมุม ความรู้ ประกอบด้วยหนังสือหลากหลายประเภทที่มีประโยชน์ ซึ่งถูกจัดชั้นสำหรับเด็กให้หยิบอ่านและพลิกดู อย่างสะดวก

4. กิจกรรมภายในบ้านเด็กสร้างสรรค์มีความหลากหลายเพื่อให้เกิดพัฒนาการแก่เด็ก มุมความรู้ ประกอบด้วยการเล่นรายละเอียด ดังนี้

- การเรียนการสอน นอกจากเด็กยอมไปโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือและเด็กที่อยู่ภายใน บ้านจะแยกกันเรียนตามกลุ่มที่เหมาะสมกับตัวเองในช่วงเช้า ส่วนช่วงบ่ายเด็กจะแยกย้ายกันทำกิจกรรมที่ครูจัด ให้ อาทิเช่น ฝึกอาชีพกับครูเป็นต้น

- กิจกรรมสัมพันธ์ ตั้งแต่ช่วงเย็นจนถึงค่ำเป็นช่วงที่เด็กบางส่วนกลับจากโรงเรียนเด็ก บางคนกลับจากเรียนวิชาชีพและบางคนเข้ามาพักผ่อนหลังนอนจึงเป็นช่วงที่ครูและเด็กสนุกสนานกับการ เล่นกีฬา เล่นดนตรี ร้องเพลงและจับกลุ่มพูดคุย เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอ แนะในสิ่งที่ตนเองต้องการ ตลอดจนการดักเตือนครูในสิ่งที่ครูกระทำไม่เหมาะสม

- กิจกรรมผจญภัย เป็นกิจกรรมที่เด็กชอบและสนใจมาก เพราะกิจกรรมนี้นอกจากจะทำให้ เด็กมีความสุข สนุกสนานได้พักผ่อน ซึ่งเป็นการสนองตอบต่อความต้องการภายในจิตใจเด็กแล้ว ยังเป็น เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เด็กเลิกการดมสารระเหยได้อีกด้วย เช่น จัดค่ายพักแรมนอกสถานที่ต่างจังหวัด จัดทัศน- ศึกษาตามสถานที่ต่างๆ เช่น วัด โรงพยาบาล และจัดแข่งขันกีฬาทั้งภายในและภายนอกบ้านสงเคราะห์

- กิจกรรมการเรียนรู้สังคม เพื่อให้เด็กเรียนรู้แหล่งที่น่าสนใจและทัศนศึกษา รวมทั้งให้ เด็กได้สัมผัสชีวิตของคนในทุกวัยกล้าปากกว่าตนเอง โดยจัดพาเด็กเยี่ยมชมปะกับคนพิการและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง ตามโรงพยาบาลต่างๆเป็นระยะ

4.2.2.3 การประสานงานนำเด็กสู่ทางออกสำหรับชีวิตที่ดี เป็นจุดเน้นทั้งภาครัฐ และเอกชนที่ทำงานร่วมกันระหว่างครูช่างถนนและส่วนต่างๆ ในสังคม โดยผู้ทำจะดำเนินการตั้งแต่การติดตาม ประวัตินี้แท้จริงของตัวเด็ก การติดตามหาครอบครัวเด็ก การสร้างความสัมพันธ์กับครอบครัวเด็กและการ เชื่อมความสัมพันธ์ให้กับครอบครัวยอมรับเด็กและอยู่ด้วยกันได้ ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ในทุกวิถีทางเพื่อ ช่วยเหลือให้เด็กมีทางออกอื่นๆ เช่น การเข้าโรงเรียน การฝึกอาชีพและการมีครอบครัวทดแทนที่สมบูรณ์ เป็นต้น

4.2.3 บ้านเด็กใกล้วัด

เป็นบ้านในชนบทสำหรับเด็กช่างถนนทุกคนที่สนใจจะใช้ ชีวิตพัฒนาตนเอง อยู่ที่ ชนบทโดยบ้านหลังนี้จะมีปัจจัยสี่ครบถ้วนให้แก่เด็ก ซึ่งปัจจัยส่วนหนึ่งที่เป็นด้านอาหารนั้นได้จากวัดเสริมเข้า

ช่วยเมื่อเด็กเข้ามายังบ้านเด็กใกล้วัดจะเริ่มด้วยการให้เด็กทดลองอยู่ก่อนระยะหนึ่ง โดยจะอาศัยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของแม่น้ำ ต้นไม้และความร่มรื่นของบ้านหลังเล็กๆ ที่สร้างขึ้นอย่างน่าอยู่เป็นสิ่งจูงใจเด็กที่มีความพอใจที่อยู่บ้านหลังนี้ต่อไป นอกจากประโยชน์ของธรรมชาติที่มีผลต่อจิตใจเด็กแล้ว บ้านหลังที่มีอยู่แต่ละหลังสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กที่จะได้พักผ่อน และรับผิดชอบหน้าที่ตามความพอใจ ได้แก่ งานเกษตรกรรม งานเลี้ยงสัตว์ งานครัว รวมทั้งอาคารที่เป็นศูนย์กลางด้านการเรียนการสอนและห้องสมุด สำหรับ “วัด” ที่อยู่ติดกับบ้านเด็กใกล้วัดนี้จะเอื้อประโยชน์ต่อจิตใจเด็กด้วยและเป็นแหล่งสงบร่มเย็นที่เด็กๆ ได้สัมผัสอยู่ตลอดเวลา เด็กยังได้ปฏิบัติกิจทางศาสนาเป็นระยะๆ อาทิเช่น การคอยติดตามถือปิ่นโตให้พระสงฆ์ ขณะบิณฑบาต และร่วมพิธีกรรมที่ทางวัดมีขึ้น จนถึงบวชเรียนเป็นสามเณร

4.2.3.1 กิจกรรมบ้านเด็กใกล้วัด แบ่งการดำเนินการออกเป็น 4 ด้านใหญ่ๆ ดังนี้

1. ด้านการเรียนการสอนใช้เวลาในช่วงเช้าถึงเที่ยงให้ความรู้แก่เด็กในด้านพื้นฐานการอ่านการเขียนและเลขคณิต
2. ด้านการฝึกฝนอาชีพ นอกจากเจ้าหน้าที่ประจำได้ฝึกอาชีพให้เด็ก เช่น การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ ในขณะที่เดียวกันเด็กยังได้ฝึกฝนอาชีพจากหน่วยงานหลายหน่วยที่เข้ามาอบรมให้ได้แก่ อาชีพช่างตัดผมและการ จักสาน เป็นต้น
3. ด้านการบำบัดจิตใจบ้านเด็กใกล้วัดอาศัยการชักจูงเด็กกภายในหมู่บ้านให้เข้ามาสัมพันธ์ เป็นเพื่อนเล่นด้วยกัน โดยอาศัยกีฬาและห้องสมุดเป็นศูนย์กลาง ซึ่งได้ช่วยให้เด็กภายในบ้านเด็กใกล้วัดไม่เหงา รู้จักเพื่อนใหม่ที่ไมเหงา รู้จักเพื่อนใหม่ที่ไมเร่ร่อนออกจากบ้านทำให้เกิดความคิดถึงบ้านและต้องการกลับสู่ครอบครัวมากขึ้น
4. ด้านการเรียนรู้อัจฉริยะ เด็กภายในบ้านเด็กใกล้วัดกับครูเหล่านี้ร่วมตระเวนไปพบกับชาวบ้านละแวกใกล้เคียงอยู่เป็นประจำ เพื่อเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของชาวบ้านทั้งทำความรู้จักและเปิดตัวต่อชาวบ้าน

บ้านเด็กใกล้วัดตระหนักเสมอว่า “เด็กจะต้องมีทางออกสำหรับชีวิตที่ดีที่สุด” ดังนั้นการประสานกับครูข้างถนนและส่วนต่างๆ ในสังคมทุกส่วนคือภารกิจที่ได้กระทำโดยตลอดนับตั้งแต่การติดตามประวัติที่แท้จริงของเด็ก การติดตามหาครอบครัวเด็ก การเยี่ยมครอบครัว การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวเด็กการพยายามเชื่อมโยงให้เด็กและครอบครัวมีความเข้าใจที่ต่อกัน อยู่ร่วมกันได้ ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่หาทางให้เด็กได้เข้าโรงเรียน ได้ฝึกงานอาชีพ ได้ทำงาน ได้บวชเป็นสามเณร สิ่งเหล่านี้ดำเนินไปตามความต้องการของเด็กเป็นหลัก

4.3 การดำเนินงานของโครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนน

โครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนน ประกอบด้วยงานครูข้างถนน บ้านสร้างสรรค์เด็ก และบ้านใกล้วัด ทั้ง 3 งานนี้ ประสานงานกันและดำเนินการไปพร้อมๆกัน โดยเฉพาะในเรื่องต่อไปนี้

4.3.1 กิจกรรมสัมพันธ์ยามค่ำคืน โดยร่วมกันลงพบปะกับเด็กและจัดกิจกรรมสนุกสนานร่วมกับเด็กตามพื้นที่ต่างๆ เวลาตอนกลางคืนวันวันศุกร์สำหรับการสำรวจสภาพเด็ก

4.3.2 ประชุมรวมความคิดและจัดทำคู่มือ “ครูข้างถนน” โดยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำงาน การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการประสานงาน การแก้ไขคู่มือครูข้างถนนที่ใช้อยู่ให้สอดคล้องและเป็นประโยชน์ต่อการทำงานมากที่สุด

4.3.3 ร่วมรณรงค์ให้เกิดผลดีต่อเด็กข้างถนน โดยมีจุดเน้นร่วมกันที่กลุ่มเป้าหมายหน่วยงานภาครัฐและประชาชนทั่วไปในสังคม ให้เข้าใจสภาพความเป็นอยู่และแนวทางในการป้องกันคุ้มครอง ช่วยเหลือและพัฒนาเด็กข้างถนนด้วยวิธีการ ดังต่อไปนี้

4.3.3.1 เผยแพร่และรณรงค์ผ่านสื่อมวลชนทุกประเภทอย่างต่อเนื่อง

4.3.3.2 กระตุ้นและเรียกร้องให้หน่วยงานภาครัฐเลิกใช้วิธีการรุนแรงกับเด็กข้างถนน โดยหันมาใช้การทำงานเชิงจิตวิทยากับเด็กมากขึ้น

4.3.3.3 แจ้งให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงวิธีการช่วยเหลือเด็กข้างถนน และร่วมพิทักษ์คุ้มครองไม่ให้ถูกทำร้ายหรือตกเป็นเครื่องมือมิฉาชีพ

4.3.3.4 ร่วมกันรณรงค์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อให้กระแสการดูแลเด็กข้างถนนขยายเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น

4.4. ผลของการดำเนินงานโครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนน

ในการปฏิบัติงานตลอดปี 2533 โครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนนสามารถแนะนำเด็กเข้าบ้านทดแทนและหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับเด็กข้างถนนจำนวน 255 แสดงเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงผลของการดำเนินงานโครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนน

ทางออก	จำนวนเด็ก	หมายเหตุ
กลับสู่ครอบครัว	49 คน	หลังจากเด็กกลับบ้านแล้ว ปัจจุบันครูไม่พบเด็กกลุ่มนี้ตามพื้นที่อีกเลย
อยู่บ้านสร้างสรรค์เด็ก	21 คน	มีแนวโน้มว่าจะเลิกเร่ร่อนอย่างถาวรแต่เด็กก็ยังไม่มีทำที่ว่า จะกลับสู่ครอบครัวเดิม
อยู่บ้านเด็กใกล้วัด	9 คน	เป็นบ้านทดแทนอีกหลังหนึ่งของโครงการฯ
อยู่บ้านอุปถัมภ์เด็ก	4 คน	-
อยู่บ้านอารมณดี	2 คน	บ้านอารมณดีอยู่ในโครงการปฏิบัติการเรื่องเด็กเร่ร่อน
อยู่บ้านปันรักหรือบ้านเปิด	3 คน	เป็นของกลุ่มเกื้อกูลหรือหมู่บ้านสัญจร มูลนิธิโกมลคีมทอง
มีผู้อุปการะ	3 คน	มีคนรับไปอยู่ด้วย
ทำงาน	3 คน	เป็นอาสาสมัครทำงานในพื้นที่กับครูข้างถนน 1 คน ตีบรรดาเลี้ยงรับซื้อของเก่า 1 คน ทำงานรับจ้าง 1 คน
ถูกควบคุมอยู่ในสถานแรกรับ	28 คน	-
ยังใช้ชีวิตเร่ร่อน	109 คน	กลุ่มนี้ยังใช้ชีวิตเร่ร่อนอยู่จำแนกได้ดังนี้ 1. เร่ร่อนขณะเดียวกันก็เข้าบ้านสร้างฯ ด้วย 2 คน 2. เร่ร่อนและกลับบ้านตัวเองบ้าง 9 คน 3. เร่ร่อนอยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่ 98 คน สาเหตุที่ไม่สามารถติดตามเด็กได้เนื่องจากเด็กเข้ามาอยู่บ้านไม่ถึงอาทิตย์ก็ออกไปครูยังไม่ได้รับข้อมูลที่แท้จริงจากเด็ก
ติดตามไม่ได้	24 คน	-

4.5 ปัญหาและอุปสรรค ของโครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนน

โครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนนพบปัญหา 2 ปัญหา คือ

1. ปัญหาการทำงานในพื้นที่ มีดังนี้

1.1 เด็กติดสารระเหยมาก เป็นปัญหาที่ทำให้ยากต่อการจูงใจเด็กร่วมกิจกรรมหรือให้เลิกขอดาน เพราะการขอดานทำให้มีรายได้มาซื้อทินเนอร์หรือกาไว้สุดคม การแก้ไขจึงต้องใช้ความอดทนและการโน้มน้าวจิตใจเด็กอย่างใกล้ชิดเฉพาะราย ทำให้เวลาในการที่จะให้แก่เด็กทั้งกลุ่มต้องลดน้อยลง

1.2 หัวหน้าแก๊งค์ เป็นผู้ใหญ่ในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะติดยาเสพติดและควบคุมดูแลเด็กเร่ร่อน ทำให้การลงทำงานจึงต้องผจญกับคนเหล่านี้ ซึ่งหลายครั้งที่อาสาสมัครถูกคุกคามมีปากเสียงกันและลวนลามหรือไม่ก็ถูกกีดกันไม่ให้ได้พบเด็ก การแก้ไขปัญหาก็ต้องเข้าพูดคุยและใช้ความอดทนในการอธิบาย ซึ่งก็ได้ผลดีและได้รับการยอมรับจากบางคนในระดับหนึ่ง

1.3 การที่เด็กถูกตำรวจจับเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับการทำงานในพื้นที่ แต่เมื่อมีชั้นก็สามารถพูดจาขอให้ปล่อยตัวมาได้บางครั้ง

2. ปัญหาการทำงานในบ้านสร้างสรรค์เด็ก มีดังนี้

2.1 ยังมีกิจกรรมที่ชักจูงและยึดเหนี่ยวให้เด็กชอบและรักที่จะอยู่ไม่เพียงพอโดยเฉพาะในระยะแรกของการเปิดบ้านสร้างสรรค์เด็ก

2.2 บ้านสร้างสรรค์เด็กคับแคบไม่เพียงพอต่อเด็กที่มีมากขึ้นทุกวัน ประเด็นนี้เป็นสภาพที่เนื่องมาจากความสำเร็จในข้อข้างต้น เพราะเมื่อสามารถสร้างและจัดกิจกรรมจนเด็กรักและชอบอยู่ เด็กอื่นๆ ก็เข้ามาอยู่มากขึ้นด้วย ทำให้สถานที่คับแคบและเสริมเพิ่มกิจกรรมได้ยากขึ้น

2.3 กรณีเด็กโตรังแกเด็กเล็ก เด็กเก๋ารังแกเด็กใหม่ ทำให้เด็กเร่ร่อนหลายรายทนไม่ได้หรือก็ไม่ค่อยใจออกจากบ้านไปการแก้ปัญหาโดยคัดเด็กเล็กและเด็กที่มีประวัติเร่ร่อนไม่นานเข้าบ้านอุปถัมภ์เด็ก จึงเป็นการแก้ไขปัญหานี้ได้ดีในระดับหนึ่ง ขณะเดียวกันการเน้นใช้กลุ่มสัมพันธ์ภายในบ้านสร้างสรรค์เด็กก็มีส่วนช่วยลดปัญหาดังกล่าวลงได้อยู่ไม่น้อย

5. บ้านอารมณดี โครงการปฏิบัติการเรื่องเด็กเร่ร่อนสำนักงานส่งเสริมและประสานงานเยาวชน

บ้านอารมณดีก่อตั้งขึ้นเมื่อกลางเดือนมิถุนายน 2532 ภายใต้โครงการปฏิบัติการเรื่องเด็กเร่ร่อนสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติเพื่อเป็นสถานที่ดำเนินการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนซึ่งมีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไป (นิสาชล จิตต์กุลสัมพันธ์, 2534)

5.1 วัตถุประสงค์ของบ้าน มีดังนี้

1. เพื่อเป็นที่พักแก่เด็กเร่ร่อนทุกคนที่สมัครใจจะพัก
2. เพื่อให้ความรู้ให้คำปรึกษาแก่เด็กเร่ร่อนที่เข้ามา
3. เพื่อให้การรักษาพยาบาลแก่เด็กเร่ร่อนที่เจ็บป่วย

4. เพื่อช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนให้กลับสู่ครอบครัวหรือส่งต่อหน่วยงานเอกชนที่ทำงานกับเด็กเร่ร่อน

5. เพื่อช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนให้ได้รับการศึกษาทั้งทางตรงและอ้อม

6. เพื่อกล่อมเกลาจิตใจเด็กให้มีสุขภาพจิตที่ดี

5.2 การดำเนินงานในบ้านอารมณดี คือ

1. เมื่อเด็กเข้ามาอยู่ในบ้าน เจ้าหน้าที่จะพูดคุยซักถามเกี่ยวกับตัวเด็ก ครอบครัว โรงเรียนเดิม และการใช้ชีวิตเป็นเด็กเร่ร่อน มีการฝึกสอนให้รู้จักดูแลตัวเองเบื้องต้น เช่น อาบน้ำ ซักผ้า แปรงฟัน เป็นต้น

2. เจ้าหน้าที่ไปติดต่อกับครอบครัว เพื่อสังเกตความสัมพันธ์ของเด็กกับครอบครัว หากเห็นว่าเด็กควรอยู่กับครอบครัวก็จะสนับสนุนให้เด็กกลับ ถ้าเห็นว่าไม่น่าให้อยู่กับครอบครัวอีกก็จะขออนุญาตผู้ปกครองเพื่อรับเด็กไว้ดูแลต่อไป

3. เมื่อเด็กมาอยู่ในความดูแลแล้ว เจ้าหน้าที่จะพยายามพูดคุย ซักจูงให้เด็กเห็นความสำคัญของการศึกษา ซึ่งอาจจะให้กลับไปเรียนที่โรงเรียนเดิม หน่วยงานอื่นที่ประสานงานกัน เช่น โรงเรียนของกรมประชาสงเคราะห์บ้านห้วยโป่ง จังหวัดระยองหรือเรียนที่บ้านอารมณดี

4. ในกรณีที่เด็กอายุ 16-17 ปี เจ้าหน้าที่จะสนับสนุนให้ทำงานโดยช่วยเหลือในการสมัครงาน

5.3 ผลการดำเนินงานของบ้านอารมณดี

ในระหว่างเดือน มิถุนายน 2532 ถึงปี 2534 มีเด็กเข้ามาบ้านรวม 70 คน สามารถช่วยเหลือเด็กได้จริงๆ 16 คน ดังนี้

1. กลับอยู่กับครอบครัว 3 คน
2. ส่งหน่วยงานเอกชนช่วยเหลือต่อ 3 คน
3. บวชเณร 1 คน
4. อยู่ในความอุปการะของโครงการในปัจจุบัน 9 คน

5.4 ปัญหาและอุปสรรคของบ้านอารมณดี

ปัญหาและอุปสรรคที่บ้านอารมณดีพบมีปัญหาการประสานงาน เด็กเร่ร่อนในบ้านและบุคลากรมีดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการประสานงาน
 - 1.1 ส่งเด็กให้หน่วยงานเอกชนช่วยเหลือต่อไม่ประสบผลสำเร็จ
 - 1.2 ส่งเด็กเข้าโรงเรียนกรมประชาสงเคราะห์ไม่ประสบผลสำเร็จ
 - 1.3 เด็กไม่สามารถกลับไปอยู่บ้านได้เพราะสภาพบ้านยังไม่เหมาะสมและตัวเด็กยังไม่พร้อม
 - 1.4 การติดต่อกับการศึกษานอกโรงเรียนให้เด็กเข้าเรียนกำลังรอคำตอบ

2. ปัญหาเด็กเร่ร่อนในบ้านอารมณดี

2.1 เข้ามาอยู่บ้านใหม่ๆ เด็กยังอยากเที่ยวออกไปเป็นระยะๆ บางคนยังพันพันกับชาวต่างชาติ อยู่ อาทิเช่นรอเอาเงินกับชาวต่างชาติและชาวต่างชาติจะพาไปต่างประเทศ เป็นต้น

2.2 ทะเลาะกันกับเพื่อนในบ้านอารมณดี เล่นด้วยกันสักพักคำว่ากันเดียวดีเดียวร้าย

2.3 ก้าวร้าว โมโหรุนแรง ใจน้อย เช่น เวลาโกรธไม่พอใจตีบโตะ ขว้างปาสิ่งของ เล่นหมากฮอสทะเลาะกันขว้างหมากฮอสทิ้งปิดประตูบ้านอย่างแรง เป็นต้น

2.4 ขโมย หยิบของเพื่อนเวลาเมลลอ จัดแะบ้านตอนเจ้าหน้าที่ไม่อยู่

3. ปัญหาของบุคลากรในบ้านมี 3 ข้อใหญ่ๆ คือ

3.1 ขาดที่ปรึกษาในการปฏิบัติงานที่ใกล้ชิด ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ถึงสภาพ อารมณ์ของเด็กต่างกัน การแก้ไขปัญหามองคนละอย่างไม่มีข้อสรุปตรงกลางทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน

3.2 การแบ่งงานหน้าที่ไม่ชัดเจนทำให้งานเดินไปไม่คืบหน้า เกิดการปล่อยปะละไม่เอาใจใส่ต่อ งาน

3.3 มีความเกรงใจกันทำให้การพยายามแก้ไขปัญหาคำทำได้ยาก

ตอนที่ 3 รูปแบบการวิจัย

ปัจจุบันหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ที่ช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทยยังมีรูปแบบที่ไม่ชัดเจนและมีการศึกษาเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อนน้อยมาก โดยเฉพาะการศึกษารูปแบบของการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทยยังไม่มีการศึกษามาก่อนเลย ดังนั้นจึงเห็นความสำคัญในการศึกษารูปแบบที่เป็นแนวความคิดของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน ซึ่งมีรายละเอียดของความรู้พื้นฐานในเรื่องรูปแบบ ดังนี้

ก. ความหมายของรูปแบบ

บลอดแบค (Brodbeck, 1962) ได้เสนอว่ารูปแบบที่ใช้ในการวิจัยทางการศึกษาและสังคมศาสตร์มีความหมาย 3 อย่าง ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบเชิงทฤษฎี

รูปแบบนี้มีความหมายที่ใช้โดยทั่วไป หมายถึง แนวคิดหรือสมมุติฐานที่ตั้งไว้เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รูปแบบอย่างนี้บางครั้งพิสูจน์ได้ด้วยการทดลองและข้อมูลที่ได้ทางสถิติหรือบางครั้งเป็นเพียงแต่ข้อคิดเห็นหรือสมมุติฐาน อาทิเช่น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของนักจิตวิทยาฟรอยด์

2. รูปแบบในแง่ตัวอย่างเพื่อเลียนแบบ

รูปแบบนี้อธิบายได้โดยเปรียบเทียบกับการผลิตรถยนต์ในโรงงาน ซึ่งก่อนที่จะลงมือผลิตรถยนต์ต้องมีการสร้างตัวอย่างที่เหมือนกับของจริงแล้วผลิตของจริงๆ ที่หลัง เช่น ในสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งอาจตั้งระบบบริหารซึ่งนักศึกษามีบทบาทในบางประเด็นโดยใช้หลักประชาธิปไตย ในการนี้มีการตั้งรัฐบาลจำลองเหมือนระบบจริงที่พบในสังคมใดสังคมหนึ่งหรืออาจจะมีการฝึกปฏิบัติงานในด้านการค้า โดยจัดตั้งร้านจำลอง ซึ่งเหมือนทุกประการกับร้านจริงเพียงแต่อาจประกอบต่างๆย่อลงมาให้เป็นรูปแบบปฏิบัติงาน

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์

รูปแบบนี้เป็นเพียงแต่ทฤษฎีหรือแนวคิดที่แปรออกมาโดยใช้หลักคณิตศาสตร์หรือสถิติ อาทิเช่น กฎของกาลิเลโอ (Galileo) ที่ว่า $D = 16T^2$ แสดงถึงระยะทางซึ่งวัดเป็นฟุตและเวลาซึ่งวัดเป็นวินาทีแสดงความสัมพันธ์ระหว่างทางและความเร็วของสิ่งของที่ตกจากที่สูงลงสู่พื้นดิน

บลอดแบค (Brodbeck, 1926) ได้ให้ความคิดเกี่ยวกับการใช้รูปแบบในลักษณะเชิงทฤษฎีหรือแนวความคิดนั้น มีดังต่อไปนี้ คือ ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ เช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา มานุษยวิทยาและอื่นๆ นักวิจัยมักจะใช้รูปแบบในเชิงทฤษฎีซึ่งอาจจะเป็นเพียงสมมุติฐานหรือจะเป็นประเด็นที่ได้เสนอในลักษณะตัวเลขถ้าสามารถทำการทดลองแบบวิทยาศาสตร์ได้ นักวิจัยบ่อยครั้งเสนอผลการทดลองแบบวิทยาศาสตร์นั้นไม่สามารถอธิบายได้ เนื่องจากเรื่องที่ศึกษาอยู่นั้นค่อนข้างซับซ้อนหรือยุ่งยาก ซึ่งทำให้นักวิจัยไม่สามารถดำเนินการทดลองอย่างไรก็ตามนักวิจัยมักจะเสนอรูปแบบในลักษณะกฎของธรรมชาติโดยมีการนำเสนอในรูป “ถ้าเป็นอย่างนี้ คงต้องเป็นอย่างนั้น” (if-then) กระบวนการเหล่านี้ถึงแม้ว่าไม่ได้ข้อมูลที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์ แต่ข้อมูลเหล่านี้ยังเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและวางแผนในการแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งแผนการเหล่านั้นในที่สุดจะต้องถูกประเมินด้วยวิธีการใดวิธีหนึ่งแล้วแต่สถานการณ์ ซึ่งจะทำให้นักวิจัยได้ความรู้และได้มีการพัฒนาวิธีการแก้ไขปัญหาต่อไป การกำหนดรูปแบบในลักษณะเชิงทฤษฎีหรือแนวความคิดนี้ต้องอาศัยการหยั่งรู้ การใช้เหตุผล การใช้ประสบการณ์หรือบางครั้งเพียงแต่อาศัยสามัญสำนึก

ข. หลักการวิจัยหารูปแบบ

การวิจัยในครั้งนี้ใช้แนวความคิดของผู้เชี่ยวชาญในการศึกษาเพื่อหารูปแบบ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) โดยมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ (Isaac and Michael, 1982)

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันอย่างไรอย่างหนึ่ง
2. เพื่อหาปัญหาบางประการและวิธีการแก้ปัญหา
3. เพื่อเปรียบเทียบและประเมินข้อมูลต่างๆ
4. เพื่อศึกษาว่าคนอื่นทำอย่างไรกับสถานการณ์ หรือปัญหาที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เผื่อว่าจะได้วางแผนเพื่ออนาคตและตัดสินใจอย่างถูกต้อง โดยอาศัยประสบการณ์ของผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ

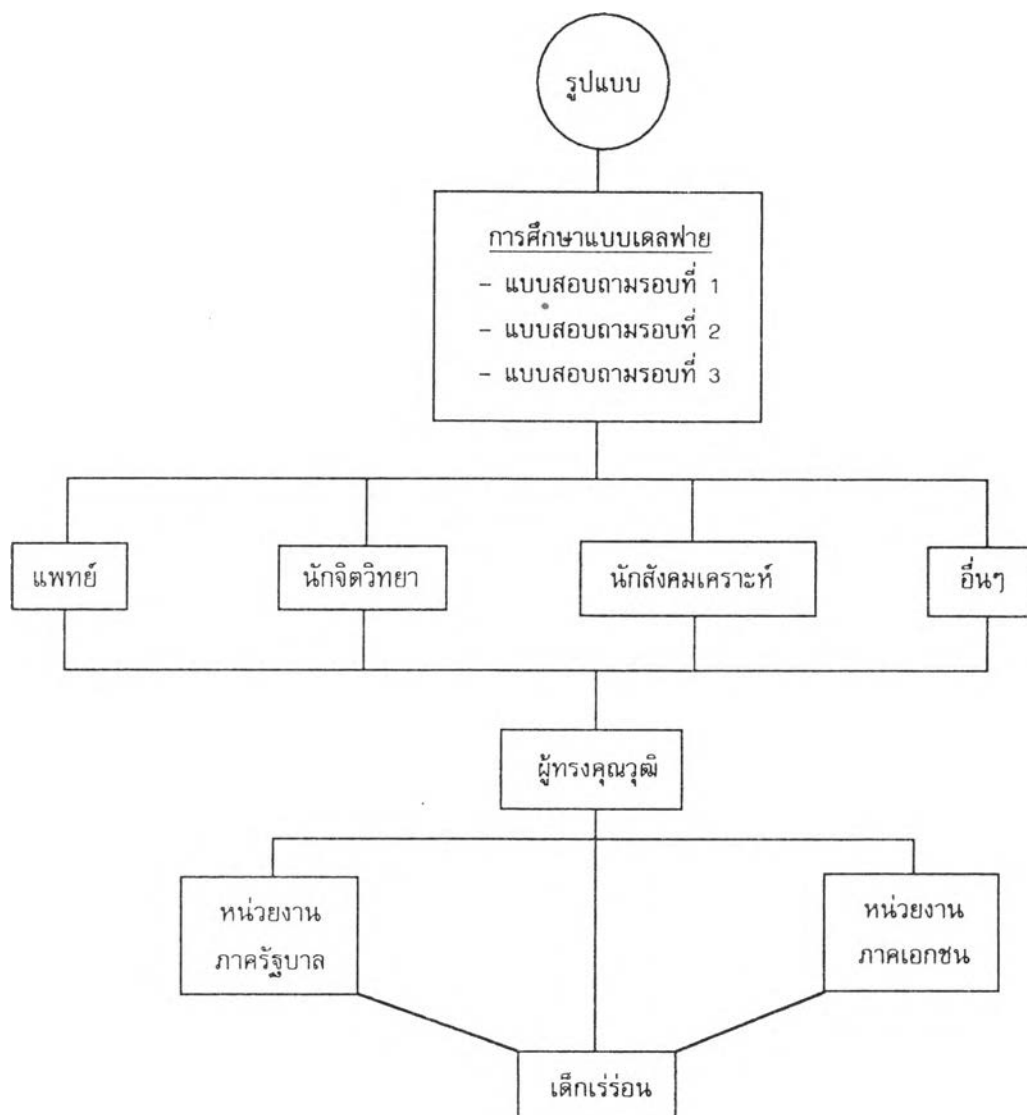
ค. ขั้นตอนในการหารูปแบบของการวิจัย

ขั้นตอนต่างๆที่เหมาะสมกับงานวิจัยเพื่อหารูปแบบ ซึ่งเป็นการวิจัย เชิงบรรยาย ดังนี้ (Isaac and Michael, 1982)

1. กำหนดวัตถุประสงค์อย่างชัดเจนและกำหนดเรื่องต่างๆ ที่จะต้องศึกษา
2. กำหนดวิธีการในการรวบรวมข้อมูลกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่จะให้ข้อมูลตามที่ต้องการกำหนดเครื่องมือหรือขั้นตอนในการดำเนินการและตัดสินใจว่าจะต้องนำวิธีการที่กำหนดแล้วเอาไปทดลองใช้ก่อนหรือไม่
3. รวบรวมข้อมูล
4. นำเสนอผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีหลักการหารูปแบบของการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทย คือ รวบรวมความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในปัญหาเด็กเร่ร่อนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้ ซึ่งมีขั้นตอนในการหารูปแบบของการวิจัยโดยแสดงเป็นแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 2 แสดงขั้นตอนในการหารูปแบบของการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทย : การศึกษาแบบเดลฟาย

ดังนั้น การที่จะได้มาของรูปแบบของการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทย จึงต้องดำเนินการตามขั้นตอนในการหารูปแบบที่กำหนดไว้เป็นแผนภาพนี้ ซึ่งพิจารณาจากหลักการหารูปแบบของไอเซ็ค และมิชเชล (Isaac and Michael, 1982) ดังกล่าวไว้แล้ว

ง. รูปแบบในความหมายของงานวิจัย

ในทางการวิจัยได้ให้ความหมายของรูปแบบ ดังต่อไปนี้

รูปแบบ หมายถึง ข้อเสนอจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัย ที่มีต่อรูปแบบการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ การจัดการทรัพยากรและกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์วัฒนธรรม (อารีย์ อิศวนภาพ, 2532)

รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่เป็นองค์ประกอบหรือโครงสร้างการบริหารงานและหน้าที่ความรับผิดชอบตามตำแหน่งต่างๆของบุคลากรในการจัดกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วยหลักการ องค์ประกอบ การดำเนินงาน อำนาจหน้าที่ของสมาชิกและที่ปรึกษา (วิไลรัตน์ ยิ้มแจ้ง, 2527)

รูปแบบ หมายถึง คำโครงของหลักการและเหตุผล จุดประสงค์ เนื้อหา ความรู้และวิธีการที่ใช้ในการสอดแทรกความรู้ด้านจริยธรรมในระหว่างการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ (อรุณศรี อึ้งประเสริฐ, 2533)

รูปแบบ หมายถึง คำโครงของหลักการพัฒนาความสามารถตามขอบเขตความสามารถในการเรียนรู้อันเกี่ยวข้องกับความสามารถในการที่จะมีความรู้และความคิดทางสติปัญญา รวมทั้งการระลึกได้ของความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ที่เคยได้รับ (วรรณวิภา จิตชัย, 2530)

รูปแบบ หมายถึง ขบวนการจัดองค์ประกอบต่างๆรวมกันเข้าเป็นการสอบและวัดเพื่อคัดเลือกบุคคลเข้าในสถาบันอุดมศึกษา (กาญจนา รุ่งทรานนท์, 2530)

รูปแบบ หมายถึง การกำหนดวิธีการขององค์ประกอบที่สำคัญ ขั้นตอนและกิจกรรมสำหรับ นักศึกษาครูและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูให้ส่งผลกระทบต่อแก่นักศึกษาได้มีเจตคติทางบวกต่อวิชาชีพครูมากขึ้น (บุหงา วัณณะ, 2533)

รูปแบบ หมายถึง ความเหมาะสมของเนื้อหา ประกอบด้วยเรื่อง ละครวิทย์ สารคดี สารละคร สนทนา สัมภาษณ์ อภิปราย บรรยายและตอบปัญหา (อมรมาศ คงธรรม, 2533)

รูปแบบ หมายถึง การจัดกิจกรรมสอนให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่าของลักษณะนิสัยที่ต้องการปลูกฝังและจัดกิจกรรมฝึกให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงตามความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากกิจกรรมการสอนอย่างต่อเนื่อง (อรวรรณ ปินตา, 2533)

จะเห็นได้ว่า ความหมายของรูปแบบในการวิจัยมีหลากหลาย แต่จะจำกัดอยู่ในความหมาย 3 อย่างที่บลอดเบค (Brodbeck, 1962) ได้เสนอไว้ คือ รูปแบบเชิงทฤษฎี รูปแบบในแง่ตัวอย่างเพื่อเลียนแบบและรูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบในความหมายของรูปแบบเชิงทฤษฎี เพราะไม่สามารถนำไปทดลองในระยะเวลานั้นๆ ได้รูปแบบดังกล่าวจึงต้องการผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องจริงๆ เพื่อหารูปแบบจากประสบการณ์ ซึ่งจะสามารถได้รูปแบบที่ดีที่สุด ดังนั้น การวิจัยแบบนี้จึงเหมาะสมกับการใช้การศึกษาแบบเดลฟาย เพราะเป็นเทคนิคที่ใช้ผู้เชี่ยวชาญจริงๆ และทำการสอบถามกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหลายรายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพที่ดีที่สุดของผลที่จะได้

ตอนที่ 4 การศึกษาแบบเดลฟาย

ปี ค.ศ. 1991 ในสารานุกรมเรื่องทฤษฎีและรูปแบบที่ใช้ในพฤติกรรมศาสตร์ยุคที่ยืนยันว่าเทคนิคเดลฟายนี้เป็นเทคนิคที่มีประโยชน์ โดยเฉพาะในกรณีที่จะทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่อยู่ในที่ต่างๆไม่สามารถรวบรวมมาประชุมได้และผลประโยชน์ของเทคนิคนี้คืออย่างหนึ่งอยู่ที่ทำให้โอกาสสมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างอิสระ และได้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากกลุ่ม ซึ่งทำให้การศึกษามีความละเอียดยิ่งขึ้น (Pfeiffer, 1991) การศึกษาแบบเดลฟาย เป็นเทคนิคที่ใช้ในการหาความคิดเห็นรวมของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่ต้องการรู้และเป็นเทคนิคที่ใช้หาความคิดเห็นที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Consensus) ที่ไม่จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นมานั่งเผชิญหน้ากันในที่ประชุม โดยทั่วไปแล้วติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญทางไปรษณีย์ (Plinstone and Turoff, 1975) เทคนิคนี้ได้รับการยอมรับในหมู่นักวิชาการทางการศึกษาอย่างมาก เนื่องจากเป็นวิธีที่มีระบบใช้ความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ

อย่างแท้จริงและผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่และอิสระโดยไม่ต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของผู้อื่นและไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของเสียงส่วนใหญ่หรือความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ๆ (สุวรรณา เชื้อรัตนพงษ์, 2527-2528)

ก. ความหมายของการศึกษาแบบเดลฟาย

เทคนิคเดลฟาย คือ กระบวนการที่รวบรวมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากที่สุดโดยผู้ที่ทำการวิจัยไม่ต้องนัดผู้เชี่ยวชาญให้มาประชุมพบปะกันแต่ขอรับรองให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิดเห็นหรือตัดสินใจปัญหาในรูปของการตอบแบบสอบถาม ซึ่งเทคนิคนี้จะทำให้ผู้ทำการวิจัยสามารถระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในที่ต่างๆ ได้โดยไม่มีข้อจำกัด และยังช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางความคิดเห็นของผู้อื่นหรือเสียงส่วนใหญ่ (สุวรรณา เชื้อรัตนพงษ์, 2527-2528)

ข. ความเป็นมาของเดลฟาย

เฮลมเมอร์และเรสเซอร์ (Helmet and Rescher, 1959) กล่าวว่า ตีกริชของความถูกต้องแน่นอนในการทำนายนั้น มิได้แยกความเป็นวิทยาศาสตร์หรือไม่ใช้วิทยาศาสตร์ออกจากกันแน่นอน ความถูกต้องแน่นอนเป็นสิ่งที่ต้องการ แต่วิชาการซึ่งนำมาใช้อย่างมีระบบและมีเหตุผลต่างหากที่เป็นวิทยาศาสตร์ (อ้างถึงใน เกษม บุญอ่อน, 2522) ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีการคิดค้นหาวิธีที่จะทำให้ได้ความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายได้รับการพัฒนาขึ้นในปี พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) โดยนักวิจัยของบริษัทแรนด์ (The Rand Corporation) ชื่อ โอลาฟ เฮลมเมอร์ (Olaf Helmer) นอร์แมน ดาลกี (Norman Dalkey) และนิโคลา เรสเซอร์ (Nicholas Rescher) (สุวรรณา เชื้อรัตนพงษ์, 2527-2528) การศึกษาวิจัยโดยใช้ข้อมูลจาก ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่ต้องการวิจัยได้เริ่มขึ้นอย่างมีระบบในปี พ.ศ. 2495 เทคนิคนี้ ได้ถูกปกปิดเป็นความลับมาตลอดเนื่องจากเป็นเทคนิคที่ทางกองทัพอากาศอเมริกานำไปใช้ในการศึกษา และวิจัยสิ่งต่างๆ เดลฟายเปิดเผยครั้งแรกในปี พ.ศ. 2505 หลังจากกองทัพอเมริกานำมาใช้มาแล้ว 10 ปี (เกษม บุญอ่อน, 2522) และองค์การธุรกิจหลายๆ แห่งก็เริ่มนำเทคนิคมาใช้อย่างแพร่หลายไปในส่วนต่างๆ ของโลก เช่น คานาดา ยุโรปตะวันตก ญี่ปุ่น และรัสเซีย สำหรับประเทศไทยก็มีการนำเทคนิคเดลฟายมาใช้เช่นกัน (บุญวา ธรรมพิทักษ์กุล, 2527)

ค. กระบวนการของเทคนิคเดลฟาย

กระบวนการศึกษาแบบเดลฟายมีด้วยกัน 4 รอบ ในการรวบรวมความคิดเห็นที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (consensus) ของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาทิเช่นรวบรวมโครงสร้างของรูปแบบการกำหนดนโยบาย การวางแผนของมหาวิทยาลัยหรือหลักสูตรการกำหนดงบประมาณ การวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจและสังคม และการศึกษาค่านิยมเหล่านี้เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละรอบ ดังต่อไปนี้ (Linstone and Turoff, 1975)

รอบที่ 1 โดยส่งแบบสอบถามชนิดปลายเปิด (open ended form) ให้ผู้เชี่ยวชาญตอบในประเด็นกว้าง ๆ เพื่อที่จะรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด หลังจากนั้นเก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญส่งกลับคืน แล้วนำแบบสอบถามที่ส่งคืนเหล่านั้นมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อรวบรวมความคิดเห็น ที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกันและแยกความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เพื่อจัดสร้างแบบสอบถามรอบที่ 2

รอบที่ 2 เป็นแบบสอบถามที่พัฒนามาจากข้อคำตอบของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 แล้วจัดทำเป็นแบบสอบถามประเมินค่า 5 สเกล (rating scale) แล้วนำแบบสอบถามนี้ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อลงน้ำหนัก

ของความสำคัญในแต่ละข้อคำถาม หลังจากนั้นเก็บแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญส่งกลับคืน แล้วนำแบบสอบถามเหล่านี้มาหาค่ามัธยฐาน (median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) ของแต่ละคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนตอบ พร้อมทั้งระบุตำแหน่งคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนที่ตอบเพื่อที่จะจัดสร้างแบบสอบถามรอบที่ 3

รอบที่ 3 เป็นแบบสอบถามที่พัฒนามาจากข้อคำตอบของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 ซึ่งแบบสอบถามในรอบที่ 3 นี้ จะแสดงให้เห็นค่าคำตอบเดิมของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 แต่ละท่านตอบอย่างไรมีความแตกต่างไปจากมัธยฐาน (median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) ของคำตอบทั้งหมดในแต่ละข้ออย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจยืนยันคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่หรือต้องยืนยันคำตอบเดิมที่ไม่ได้อยู่ในขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะแสดงข้อความคิดเห็นเป็นเหตุผลประกอบด้วย

รอบที่ 4 เป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะ และวิธีการตอบเช่นเดียวกับรอบที่ 3 แต่ค่าทางสถิติของแต่ละข้อคำถามที่แสดงในแบบสอบถามรอบที่ 4 นี้ คิดจากผลการตอบแบบสอบถามของรอบที่ 3

ในการรวบรวมข้อมูลรอบที่ 3 เมื่อได้รับแบบสอบถามในรอบที่ 3 กลับคืนมาเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามนี้มาคำนวณหาค่า มัธยฐาน (median) พิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) และฐานนิยม (mode) ของคำตอบทั้งหมดของผู้เชี่ยวชาญ แล้วอ่านผลโดยรวมที่ได้

อัลเฟรด รัสปี (Alfred Rasp, 1973) ศึกษาพบว่าการวิจัยจำนวนมากได้จัดการส่งแบบสอบถามในรอบที่ 4 ออกไป ทั้งนี้เพราะเท่าที่ผ่านมามีความแตกต่างกันน้อยมากในความคิดเห็นที่ได้จากรอบที่ 3 และรอบที่ 4 และข้อมูลที่ได้เพิ่มเติมนี้ก็มักมีความพยายามในการดำเนินการจัดทำ (อ้างถึงใน ประยูร ศรีประสาธน์, 2523)

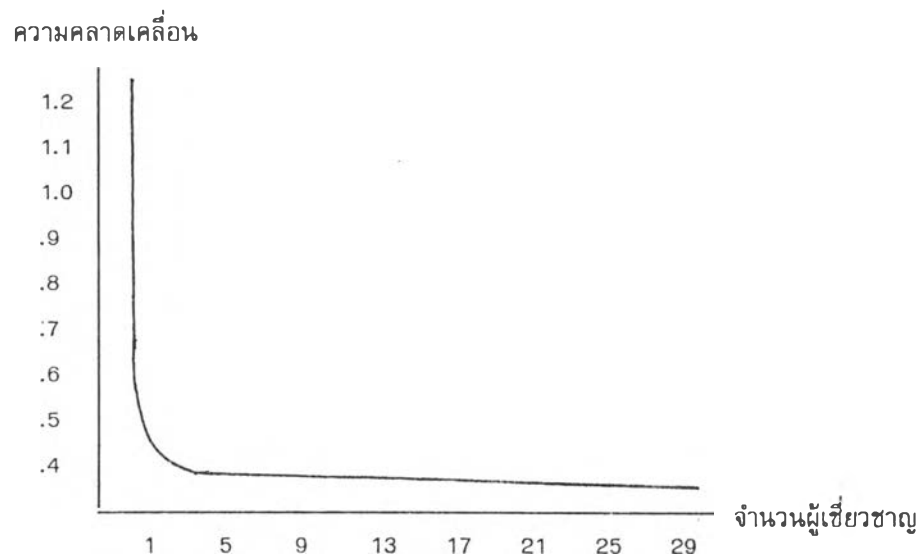
ง. การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญควรกระทำโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ผู้วิจัยบางคนส่งแบบสอบถามไปถึงคนในวงการ ขอให้เสนอชื่อบุคคลที่เหมาะสม แล้วทำการคัดเลือกบุคคลที่ถูกเสนอชื่อมากเป็นอันดับต้นๆ ส่วนในกรณีเรื่องที่ทำวิจัยหรือวิเคราะห์ครอบคลุมความรู้หลายๆ ด้านผู้วิจัยจำเป็นต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญจากด้านต่างๆ แล้วขอให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนประเมินตัวเองว่ามีความรู้ความเชี่ยวชาญในคำถามแต่ละข้อมากน้อยเพียงใด ผู้วิจัยบางคนอาจจะพิจารณาคำตอบเพียงบางข้อของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนก็ได้ (บุญวาธรรมพิทักษ์, 2527)

จ. จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

Thomas T. Macmillan ได้เสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่จะให้การวิจัยแบบเดลฟายว่าเท่าไรจึงจะเหมาะสมในการประชุมประจำปี California Junior Colleges Association เมื่อปี พ.ศ. 2515 แสดงเป็นแผนภูมิและตาราง ดังนี้ (อ้างถึงใน เกษม บุญอ่อน, 2522)

แผนภูมิ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนผู้เชี่ยวชาญและความคลาดเคลื่อน

จากแผนภูมิจะเห็นได้ว่าเมื่อมีจำนวนของผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป อัตราของความคลาดเคลื่อน (error) จะน้อยมาก ซึ่งแสดงให้เห็นเป็นตารางการลงของความคลาดเคลื่อน และจำนวนของผู้เชี่ยวชาญได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงการลดลงของความคลาดเคลื่อนกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่มากขึ้น

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ	การลงของความคลาดเคลื่อน	ความคลาดเคลื่อนลดลง
1 - 5	1.20 - 0.70	0.50
5 - 9	0.70 - 0.58	0.12
9 - 13	0.58 - 0.54	0.04
13 - 17	0.54 - 0.50	0.04
17 - 21	0.50 - 0.48	0.02
21 - 25	0.48 - 0.46	0.02
25 - 29	0.46 - 0.44	0.02

จ. ทำไมจึงต้องใช้การศึกษาแบบเดลฟาย

วิธีการที่ใช้กันมาตั้งแต่ดั้งเดิมในการหาความสอดคล้องต้องกันหรือหาข้อยุติของความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งคือ การอภิปรายกลุ่มระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องและสรุปเป็นข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งในวิธีการนี้มักจะพยายามประนีประนอมระหว่างความคิดเห็นที่แตกต่างกัน การประนีประนอมนี้มักจะเกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบทางจิตวิทยาบางประการ เช่น อิทธิพลจากสมาชิกของกลุ่มที่มีตำแหน่งหน้าที่หรือมีอำนาจสูงสุดหรือแม้แต่จากผู้ที่เกี่ยวข้องที่สุดและความไม่เต็มใจที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยต่อหน้าบุคคลอื่นของสมาชิกภายในกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งทำให้ผลสรุปที่ได้จากการอภิปรายคลาดเคลื่อนไปจากที่ควรจะเป็นได้ ดังนั้นเทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการที่พยายามเอาชนะองค์ประกอบเหล่านี้ โดยหลีกเลี่ยงการใช้วิธีการที่จะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างบุคคลและหันมาใช้วิธีการที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญไม่จำเป็นต้องมาเผชิญหน้ากันรวมทั้งไม่มีการเปิดเผยรายชื่อด้วยว่ามีบุคคลใดบ้างที่ได้รับเลือกมาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยครั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวสามารถป้องกันสมาชิกของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้พ้นจากการครอบงำทางความคิดจากสมาชิกของกลุ่มคนอื่น ๆ ได้และยังเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนตัดสินใจได้อย่างอิสระ มีความรู้สึกปลอดภัยถึงแม้ว่าจะมีความคิดเห็นที่ตรงข้ามกับบุคคลอื่นก็ตาม นอกจากนั้นยังสามารถจัดความรู้สึกไขว่เขวที่อาจเกิดจากลักษณะบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลในการที่จะต้องเผชิญหน้ากันได้ (สมบุรณ์ ตันยะ, 2534)

ช. จะใช้การศึกษาแบบเดลฟายเมื่อไร

บิลล์ (Pill) เสนอว่า เทคนิคฟายได้รับการพัฒนาขึ้นมาโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อใช้ในการทำนายหรือวางแผนสำหรับอนาคตและได้มีผู้นำไปปรับใช้ในสถานการณ์อื่นๆ ที่ต้องใช้ความคิดเห็นหรือการตัดสินใจของกลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญให้เป็นประโยชน์ เทคนิคการวิจัยแบบนี้ได้รับการนำมาใช้ประโยชน์ในงานด้านต่างๆ กันแพร่หลายมากขึ้น เช่น ทางด้านอุตสาหกรรมการวางแผนทางสังคมระดับชุมชน การใช้นวัตกรรมทางการศึกษาและการประเมินโครงการวิจัย เป็นต้น จี๊ด (Judd) ให้ความเห็นว่า เทคนิคเดลฟายยังอาจนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความสอดคล้องทางด้านค่านิยมและในการประเมินผลอีกด้วย ตัวอย่างการวิจัยทางการศึกษาที่ใช้กระบวนการแบบเทคนิคเดลฟาย อาทิเช่น แอดเดอร์สัน (Anderson) ได้ใช้วิธีการนี้ในการศึกษาเป้าหมายทางการศึกษาของโรงเรียนต่างๆ ในแต่ละเขตของรัฐโอไฮโอ Cyphert และ Gant ได้ใช้ในการตั้งเป้าหมายของคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเวอร์จิเนีย สุนทร โคตรบรรเทาและแมกแลนโดน (McLendon) ได้ศึกษาถึงข้อตกลงและความสอดคล้องของความคิดเห็นของกลุ่มนักเรียนในเรื่องหลักการของโครงการอบรมครูประจำการที่มีประสิทธิภาพ เกษม บุญอ่อน ได้ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกเรื่อง "The Future of Teacher Education in Thailand : A Delphi Application" โดยใช้เทคนิคเดลฟาย และสุนทร โคตรบรรเทา ได้ใช้เทคนิคการวิจัยนี้ในการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกเช่นเดียวกัน ในหัวข้อเรื่อง "Adult Education in Thailand : A Need Assessment" (อ้างถึงใน สมบุรณ์ ตันยะ, 2524)

ช. ลักษณะเด่นของการศึกษาแบบเดลฟาย

ลักษณะเด่นของการศึกษาแบบเดลฟายได้มีผู้ให้ข้อเสนอไว้ ดังนี้ (บุญวา ธรรมพิทักษ์กุล, 2527)

1. การไม่เปิดเผยชื่อผู้เชี่ยวชาญ แต่ละคนไม่รู้ว่าผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ มีใครบ้างและไม่รู้ว่าคำตอบและความคิดเห็นต่างๆ เป็นของผู้ใด
2. การป้อนข้อมูลย้อนกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจะส่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่วิเคราะห์แล้วกลับไปหาผู้เชี่ยวชาญทุกๆ คน

3. การใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจะผ่านการวิเคราะห์ทางสถิติก่อนที่จะถูกส่งกลับไปยังผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน โดยทั่วไปผลวิเคราะห์ของข้อมูลจะอยู่ในรูปของมัธยฐาน (median) และพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range)

ณ. จุดดีของเทคนิคเดลฟาย

จุดดีของเทคนิคเดลฟาย มีดังนี้ (Dalby Cited in Bunning, 1979)

1. การใช้แบบสอบถามทางไปรษณีย์ ให้โอกาสผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนที่ตอบได้แสดงความคิดเห็น โดยไม่ได้รับอิทธิพลต่อผู้อื่น

2. ต่อเมื่อผู้เชี่ยวชาญที่ตอบในรอบแรกนี้ได้มีโอกาสที่จะได้ข้อมูลย้อนกลับในรอบที่ 1 รอบที่ 2 ทำให้เขาสามารถที่จะทบทวนความคิดเห็นของตนเองและให้ข้อคิดและทัศนะที่ละเอียดและถูกต้องมากยิ่งขึ้น โดยทั่วไปแล้วผู้วิจัยที่ใช้เทคนิคเดลฟายนี้เห็นว่าการใช้แบบสอบถามตามแบบเดลฟายให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์มากกว่าการสอบถามสัมภาษณ์หรือจากการที่ให้ผู้เชี่ยวชาญหนึ่งอภิปรายประชุมร่วมกัน

ญ. ปัญหาของเทคนิคเดลฟาย

ปัญหาของเทคนิคเดลฟาย มีดังนี้ (Weaver Cited in Bunning, 1979)

1. ผู้เชี่ยวชาญที่ตอบแบบสอบถามบางครั้งรำคาญ โดยเฉพาะในการให้ตอบแบบสอบถามบางครั้งรำคาญ โดยเฉพาะในการให้ตอบแบบสอบถามรอบแรกที่คำถามกว้างมาก ซึ่งผู้เชี่ยวชาญจะต้องแสดงความคิดเห็นของตนเอง

2. ต้องใช้เวลาในการวิจัยมาก เนื่องจากการถามตอบโดยแบบสอบถาม 3 รอบ

การศึกษาแบบเดลฟายดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีกระบวนการและมีการคำนวณหาค่าทางสถิติที่เป็นระบบอย่างน่าเชื่อถือ ซึ่งสามารถได้คำตอบของข้อมูลที่แน่ชัดในการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะในการวิจัยในครั้งนี้ เพราะโอกาสที่ผู้เชี่ยวชาญเรื่องเด็กเร่ร่อนจะประชุมระดมความคิดเห็นที่เห็นพ้องต้องกันโดยที่ไม่มีอุปสรรคใดๆ นั้นเป็นเรื่องยากซึ่งจะพิจารณาได้จากการดำเนินงานของภาครัฐและเอกชนเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อนดังกล่าวไปแล้วที่ยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมกันนี้ทั้งภาครัฐบาลและเอกชนก็ยังมีรูปแบบไม่ชัดเจนและไม่ได้มีการรวบรวมการดำเนินการเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อนที่เป็นหลักการและวิธีการที่จะสามารถใช้เป็นแนวทางร่วมในการปฏิบัติงานช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทย ดังนั้นผลการวิจัยครั้งนี้จะมีคุณค่ามากที่สุดในการนำข้อความรู้ที่ได้ปฏิบัติหรือใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนต่อไป

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทยโดยตรงไม่มี และในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวกับปัญหาเด็กเร่ร่อนก็มีการศึกษาน้อยมากเท่าที่พบมีการกล่าวถึงดังนี้

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2533) ทำวิจัยเรื่องสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนด้อยโอกาสได้ศึกษาภูมิลาเนาของเด็กเร่ร่อนที่มีทะเบียนประวัติอยู่ในสถานสงเคราะห์ระหว่างปี 2532 ถึงเดือน มิถุนายน 2533 รวมได้เด็กเร่ร่อน 505 คน เป็น ชาย 387 คน และหญิง 118 คน ของหน่วยงาน

หรือองค์การที่ดำเนินการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนโดยตรงทั้งภาครัฐบาลและเอกชน พบว่ามีเด็กเร่ร่อนทุกภาคในประเทศไทยซึ่งส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเป็นเด็กกรุงเทพมหานคร 145 คน โดยเป็นเด็กที่มาจากชุมชนแออัดเป็นส่วนใหญ่ ภูมิลำเนารองลงมาคือ ภาคกลาง จำนวน 112 คน และภาคอีสาน จำนวน 102 คน กลุ่มอายุต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 79 คน โดยเฉพาะเด็กอายุ 6 ปี ยังไม่รู้เรื่องราวอะไร จำนวน 22 คน และเด็กอายุระหว่าง 7-9 ปี จำนวน 59 คน ซึ่งจำนวนเด็กของการศึกษาคั้งนี้เป็นเด็กหญิง 1 ใน 4 คนของเด็กชาย และยังพบว่า การให้บริการทางการศึกษาและสุขภาพอนามัยยังเข้าไปไม่ถึงกลุ่มเด็กเร่ร่อนโดยสิ้นเชิง

กิติพัฒน์ นนทปัทมศุขและคณะ (2531) ทำวิจัยเรื่องระบบการประสานงานระหว่าง หน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อให้บริการเด็กกำพร้า เด็กพิการและเด็กเร่ร่อนพบว่า หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือเด็กยังไม่ร่วมมือกันในระดับการให้บริการ โดยเฉพาะในระดับปฏิบัติงาน และหน่วยงานภาครัฐบาลมีระบบบันทึกเอกสารที่เน้นการตรวจสอบการทำงานไม่ได้เน้นคุณภาพหรือผลงานและหน่วยงานภาคเอกชน ส่วนใหญ่ไม่มีระบบการบันทึกข้อมูลและไม่มีระบบการให้บริการช่วยเหลือเด็ก

นนทนี เพ็ชฌุไพศิษฏ์ (2530) ศึกษาเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยลัยธรรมศาสตร์ เรื่องการศึกษาปัญหาเด็กละเลยารชนเร่ร่อนจรจัด ศึกษาเฉพาะการให้บริการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กระหว่างภาครัฐและเอกชน พบว่า หน่วยงานภาคเอกชนที่ให้ความสนใจศึกษาปัญหาเด็กเร่ร่อนจรจัดยังไม่มี การแบ่งสายการบังคับบัญชาในการดำเนินงานช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนที่ชัดเจน การปฏิบัติงานของบุคลากรขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น

สุทนต์หา เสียงไทยและคณะ (2531) ได้ทำวิจัยเรื่อง เด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด สภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข โดยศึกษาจากประชากรเด็กและเยาวชนเร่ร่อนในที่สาธารณะและในสถานแรกรับของกรมประชาสงเคราะห์ จำนวน 175 คน ในประเด็นสภาพของเด็กเร่ร่อนก่อนออกจากบ้านและหลังออกจากบ้าน สุขภาพกายและสุขภาพจิต และการมองอนาคตของตนเองของเด็ก พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเด็กผู้ชายอายุระหว่าง 11-14 ปี เป็นบุตรคนโตหรือคนที่สอง ครอบครัวแตกแยก ฐานะยากจน บ้านไม่ مأอยู่ ชัดแย้งกับพ่อแม่และตัดสินใจออกเร่ร่อน กับเพื่อน ตามแหล่งจอบแจ ดิตสารระเหย สุขภาพกายไม่มีปัญหา แต่จิตใจอ่อนไหวง่ายขาดความอบอุ่น และคาดหวังอนาคตในเรื่องของการมีงานทำที่ดี

อุไรวรรณ พันธุ์ประพันธ์ (2532) วิจัยเรื่องการศึกษาพฤติกรรมเด็กที่หลบหนีจากสถานแรกรับศึกษาเฉพาะกรณีสถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ดและสถานแรกรับเด็กหญิงพญาไท โดยศึกษาจาก ประชากรเป้าหมาย 147 คน หาสาเหตุการหลบหนีของเด็กสถานแรกรับตามกรณีศึกษาภูมิหลังของเด็กที่หลบหนีจากสถานแรกรับในทัศนะของเจ้าหน้าที่สถานแรกรับต่อการหลบหนีของเด็ก รวมทั้งแนวคิดในการป้องกันและแก้ไข พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเด็กเขตกรุงเทพมหานคร อายุ 15-18 ปี จากครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ เด็กมีปัญหาความประพฤติ และลักษณะนิสัยไม่ชอบระเบียบวินัย ว่าเหว่ประกอบด้วยท่าทีการปฏิบัติต่อเด็กของเจ้าหน้าที่ไม่เหมาะสม

อุ้นตา นพคุณ (2532) ได้ทำงานวิจัยเรื่องปัญหาสวัสดิการเด็กและการตอบสนองโดยองค์การเอกชน และกล่าวถึงในส่วนของเด็กเร่ร่อนที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียนจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เข้าถึงยากและเป็นกลุ่มที่ยังไม่ได้รับบริการหรือขาดการตอบสนองบริการต่างๆ ตั้งแต่ด้านการจัดหาป้องกันโรค อาหารกลางวัน การพัฒนาสติปัญญา อาชีพ จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณี

จากข้อความต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าปัจจุบันมีเด็กเร่ร่อนจำนวนหนึ่งและผู้ที่เกี่ยวข้องปัญหาเด็กเร่ร่อนได้คาดการณ์ว่าเด็กเร่ร่อนมีเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เด็กเหล่านี้ใช้ชีวิตแบบอิสระ หาเลี้ยงชีพทุกวิถีทาง เช่น ขอดทาน ลักขโมย ขายบริการทางเพศและฉกชิงวิ่งราวเป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพราะเด็กเร่ร่อนเหล่านี้ขาดการพัฒนาชีวิตในทุกๆด้านและเป็นเหยื่อทางสภาพแวดล้อมที่เลวร้าย ถ้าเด็ก

เหล่านี้ไม่ได้รับการดูแลจากสังคม สำหรับอนาคตเด็กเร่ร่อนที่ต้องเป็นผู้ใหญ่มีศักยภาพและสามารถอยู่ในสังคมได้โดยไม่ทำให้ใครเดือดร้อนนั้นคงเป็นไปได้ยาก และเนื่องจากปัญหาเด็กเร่ร่อนเป็นปัญหาค่อนข้างใหม่ หน่วยงานและมูลนิธิต่างๆ ที่มีความตระหนักถึงปัญหาได้ช่วยกันดำเนินการแก้ไขปัญหาก็เป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น ซึ่งยังหารูปแบบที่มีประสิทธิภาพยังไม่ได้ ประกอบกับหน่วยงานและมูลนิธิต่างๆ ก็ใช้ความพยายามและทรัพยากรเท่าที่มีอยู่ในการแก้ปัญหาเหล่านี้และการศึกษาเรื่องเด็กเร่ร่อนมีน้อยและยังไม่ชัดเจนในรูปแบบของการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน แต่หน่วยงานและมูลนิธิต่างๆ ก็ใช้ความพยายามและทรัพยากรเท่าที่มีอยู่ในการแก้ปัญหาเหล่านี้ และการศึกษาเรื่องเด็กเร่ร่อนมีน้อยและยังไม่มี การดำเนินการรวบรวมความคิดเห็นในเรื่องรูปแบบของการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้โดยตรง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการศึกษาแบบเดลฟายเพื่อหารูปแบบของการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทยนี้ น่าจะมีความเป็นไปได้สูงในการรวบรวมความคิดเห็นที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญตามสถานการณ์และสภาพแวดล้อมปัจจุบันได้